

UNIVERSITY OF GOTHENBURG
SCHOOL OF BUSINESS, ECONOMICS AND LAW

Framtidens bolagsstämma – fysisk, digital eller hybrid?

*En analys av förutsättningarna för att införa permanenta regler om digitala bolagsstämmor i
aktiebolagslagen*

Victor Carlén

Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet
Juridiska institutionen
Juristprogrammet, HT 2022
HRO800 Examensarbete, 30 hp
Handledare: Erik Lidman
Examinator: Rolf Skog

Innehållsförteckning

Sammanfattning	4
Förkortningar och definitioner	5
1. Inledning	6
1.1 Är det dags att införa permanenta regler om digitala stämmor?	6
1.2 Syfte och frågeställningar.....	7
1.3 Metod och material.....	7
1.4 Avgränsningar	8
1.5 Något om forskningsläget	9
1.6 Överblick över uppsatsen	9
2. Den svenska modellen för bolagsstyrning	10
2.1 Något om detta avsnitt.....	10
2.2 Huvuddragen i den svenska bolagsstyrningsmodellen.....	10
2.3 Kompetensfördelning mellan bolagsorganen: särskilt om stämman som det högsta beslutande organet.....	12
3. Bolagsstämma i ett börsbolag: regler om ägarstyrning	15
3.1 Inledande kommentarer och kapitlets disposition	15
3.2 Bolagsstämmans syfte och olika funktioner.....	15
3.2.1 Bolagsstämmans syfte: övervaka bolagsledningen	15
3.2.2 Första funktionen: beslutsfattande.....	16
3.2.3 Andra funktionen: förse aktieägarna med information	16
3.2.4 Tredje funktionen: diskussionsforum.....	17
3.2.5 En möjlig fjärde funktion: opinionsbildning.....	18
3.3 Kallelse till bolagsstämma: en förutsättning för stämmans syfte och funktioner	18
3.4 När ska en bolagsstämma hållas?.....	19
3.4.1 Ordinarie bolagsstämma (årsstämma)	19
3.4.2 Extra bolagsstämma	19
3.4.3 Fortsatt bolagsstämma	20
3.5 Rätt att närvara vid bolagsstämma	20
3.5.1 Aktieägares närvaro- och rösträtt	20
3.5.2 Vilka andra har rätt att närvara vid bolagsstämma?	22
3.6 Närmare om olika former av deltagande i bolagsstämma.....	23
3.6.1 Huvudregeln är ett fysiskt möte	23
3.6.2 Hybridstämma: fysiskt möte kombinerat med digitalt deltagande.....	24
3.6.3 Ombud och fullmaktsinsamling	27
3.6.4 Poströstning som ett alternativ till fysiskt deltagande.....	28
3.6.5 Bolagsstämma per capsulam	29
4. Den digitala bolagsstämman: en förändrad syn på deltagande i bolagsstämma	30

4.1 Inledning och något om kapitlets disposition.....	30
4.2 Några olika typer av digitala bolagsstämmor.....	30
4.3 Aktiebolagslagen och digitala bolagsstämmor.....	32
4.3.1 Förbudet mot digitala stämmor i aktiebolagslagen.....	32
4.3.2 Hur förhåller sig digitala stämmor till aktiebolagslagens stämmoregler?.....	33
4.4 Några möjligheter och utmaningar med digitala stämmor.....	36
4.5 En internationell utblick: digitala stämmor i utländsk rätt.....	39
4.5.1 USA: särskilt om Delaware.....	39
4.5.2 Danmark: fullständig elektronisk generalforsamling.....	41
4.5.3 Digitala stämmor i den finska aktiebolagslagen.....	42
5. Covid-19 och bolagsstämman i en tid av kris: särskilt om den digitala stämman.....	42
5.1 Några inledande noteringar.....	42
5.2 Covid-19 och behovet av ett förändrat stämmoförfarande.....	42
5.3 Andra omgången av tillfälliga regler: en föraning om framtidens bolagsstämma?.....	45
5.3.1 Den digitala stämman: undantag från att stämman ska hållas på viss ort.....	45
5.4 Några exempel på digitala stämmor i börsbolag: särskilt om H&M och EQT.....	47
5.5 Något om teknikriskfördelningen vid digitala stämmor.....	48
5.6 Finns det intresse av nya regler i aktiebolagslagen?.....	51
6. Avslutande analys och slutsatser.....	52
6.1 Något om detta avsnitt.....	52
6.2 Digitala stämmor i förhållande till aktiebolagslagens stämmoregler och därtill stämmans syfte och olika funktioner.....	52
6.3 Teknikriskfördelning vid digitala bolagsstämmor: några olika dilemman och möjliga lösningar.....	59
6.4 Ett förslag till fortsatt forskning: bolagsstämma genom blockkedjeteknik.....	64
6.5 Några avslutande reflektioner utifrån undersökningen.....	65
Käll- och litteraturförteckning.....	67

Sammanfattning

Enligt 7 kap. 15 § ABL ska bolagsstämman hållas på den ort där styrelsen har sitt säte eller på annan i bolagsordningen särskilt angiven ort i Sverige. Av förarbetena till aktiebolagslagen följer att bestämmelsen om ort för bolagsstämma ger uttryck för att stämman måste vara knuten till en *viss fysisk plats*, där aktieägarna kan delta i stämman personligen. Detta innebär följaktligen att bolagsstämma *inte endast* kan hållas genom elektroniskt distansdeltagande mellan aktieägarna, det vill säga en *digital bolagsstämma*, såvida inte samtliga aktieägare är överens. Aktiebolagslagen och dess förarbeten uppställer alltså som utgångspunkt ett förbud mot digitala stämmor. Anledningen till förbudet är enligt motiven att digitala bolagsstämmor riskerar att minska aktieägarnas insyn och inflytande i bolaget.

Med anledning av de utmaningar covid-19-pandemin resulterade i beträffande aktiebolagens möjlighet att genomföra fysiska stämmor infördes lag (2020:198) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor. Av särskilt intresse i den tillfälliga stämmolagen är undantaget från aktiebolagslagens krav att stämman ska hållas på *viss ort*, vilket möjliggör för aktiebolag att hålla *digitala stämmor* utan rätt för aktieägarna att delta personligen. Efter att den tillfälliga stämmolagen infördes har det uppstått ett intresse i näringslivet och bland politiker att införa nya regler i aktiebolagslagen som möjliggör digitala bolagsstämmor. Frågan har tagits upp av Justitiedepartementet där det i skrivande stund pågår ett arbete med att utvärdera den tillfälliga regleringen och analysera huruvida det ska införas permanenta regler om digitala stämmor i aktiebolagslagen.

Föreliggande framställning analyserar hur digitala bolagsstämmor förhåller sig till aktiebolagslagens regler om bolagsstämma och därtill stämmans syfte och olika funktioner. Vidare undersöks och analyseras vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital bolagsstämma.

Uppsatsens resultat visar att digitala stämmor är både tids- och kostnadseffektivt för såväl företag som aktieägare, vilket innebär att fler aktieägare kan delta i och utöva inflytande på bolagsstämman. Resultatet visar också att det finns utmaningar med digitala stämmor i förhållande till aktiebolagslagens stämmoregler och därtill stämmans syfte och olika funktioner, exempelvis beträffande aktieägarnas insyn och inflytande i bolaget, bolagsledningens upplysningsplikt, deltagandekontroll och omröstningsförfarandet. Avseende teknikriskfördelningen vid digitala stämmor visar uppsatsens resultat att aktiebolagen bör kunna allokera hela teknikrisken till aktieägarna, bland annat under förutsättning att aktieägarna erbjuds ett *fullgott alternativ* till deltagande i stämman.

Förkortningar och definitioner

AB	Aktiebolag
ABL	Aktiebolagslag (2005:551)
Börsbolag	Bolag vilkas aktier är upptagna till handel på en svensk reglerad marknad
Den tillfälliga stämmolagen	Lag (2022:121) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor
DGCL	Delaware General Corporation Law
EU	Europeiska unionen
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift vid Stockholms universitet
Koden	Svensk kod för bolagsstyrning
Kollegiet	Kollegiet för svensk bolagsstyrning
NTS	Nordisk Tidsskrift for Selskabsret
OECD	Organisation for economic co-operation and development
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
VD	Verkställande direktör
ÅRL	Årsredovisningslag (1995:1554)

1. Inledning

1.1 Är det dags att införa permanenta regler om digitala stämmor?

Enligt förarbetena till aktiebolagslagen anses bestämmelsen om ort för bolagsstämma ge uttryck för att stämman måste vara knuten till en *viss fysisk plats*, där aktieägarna kan delta i stämman personligen.¹ Det nu sagda leder till slutsatsen att bolagsstämma *inte endast* kan hållas genom elektronisk uppkoppling mellan aktieägarna, det vill säga en *digital bolagsstämma*, såvida inte samtliga aktieägare är överens. Aktiebolagslagen och dess förarbetena uppställer alltså som utgångspunkt ett förbud mot digitala stämmor. I förarbetena till aktiebolagslagen framhåller lagstiftaren emellertid att det kan finnas anledning att återkomma till frågan i framtiden, mot bakgrund av utvecklingen av digitala stämmor i utländsk rätt.² Hur är det då med intresset av att införa permanenta regler om digitala bolagsstämmor i aktiebolagslagen? Finns det anledning för lagstiftaren att återkomma till frågan?

Med anledning av de utmaningar covid-19-pandemin medförde beträffande möjligheten för aktiebolag att hålla fysisk bolagsstämma infördes tillfälliga regler för att underlätta genomförandet av bolagsstämmor.³ I den tillfälliga stämmolagen infördes ett undantaget från aktiebolagslagens krav att stämman ska hållas på *viss ort*, vilket möjliggör för aktiebolag att hålla digitala stämmor.⁴ Vid återinförandet av den tillfälliga stämmolagen efterfrågade flera myndigheter och organisationer en utvärdering av den tillfälliga lagen med inriktning på att göra vissa av reglerna permanenta.⁵ Frågan har nu tagits upp av Justitiedepartementet där det pågår ett arbete med att analysera huruvida det ska införas permanenta regler om digitala bolagsstämmor i aktiebolagslagen.⁶

Att införa permanenta regler om digitala bolagsstämmor i aktiebolagslagen ligger i linje med de senaste årens tekniska utveckling och intresset av effektivitet bland börsbolag och aktieägare. Fördelarna med den digitala stämμοformen är bland annat att det är både tids- och kostnadseffektivt för såväl företag som aktieägare, vilket möjliggör för fler aktieägare att delta i bolagets beslutsfattande. Samtidigt är det av grundläggande betydelse att stämmans syfte och olika funktioner kan upprätthållas även vid digitala stämmor, exempelvis vad gäller aktieägarnas insyn och inflytande, bolagslednings upplysningsplikt, deltagandekontroll och omröstningsförfarandet.⁷ En annan central fråga som lagstiftaren måste beakta är vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital bolagsstämma.⁸

¹ Prop. 2004/05:85 s. 303; Prop. 1997/98:99 s. 227.

² Prop. 2004/08:85 s. 303.

³ Se lag (2020:198) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

⁴ Se 14 § i den tillfälliga stämmolagen.

⁵ Prop. 2021/22:112 s. 14.

⁶ Ibid.

⁷ Sevenius (2022), s. 404 ff.

⁸ Unger (2022), s. 1176; Sjöman (2020), s. 36.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att undersöka huruvida de olika formerna av deltagande i bolagsstämma i aktiebolag, vilka är tillåtna enligt den svenska aktiebolagslagen, är anpassade till de senaste årens tekniska utveckling och aktiebolagens intresse av effektivitet. I anknytning till detta är syftet med uppsatsen vidare att analysera de olika nya formerna för hållande av bolagsstämma med andra tillvägagångssätt än traditionellt sammanträde i en stämmolokal.

För att uppnå syftet med uppsatsen har följande frågeställningar formulerats:

- (i) Hur förhåller sig en bolagsstämma som hålls endast genom elektroniskt distansdeltagande med aktiebolagslagens stämmoregler och därtill stämmans syfte och olika funktioner?
- (ii) Vem bär risken för ett teknikfallissemang vid en bolagsstämma som genomförs endast med elektroniskt distansdeltagande?

1.3 Metod och material

För att besvara frågeställningarna och uppnå syftet med uppsatsen har utgångspunkt tagits i de allmänt accepterade rättskällorna och rättsskälhierarkin. Att undersöka rättskällorna i enlighet med rättsskälhierarkin för att fastställa gällande rätt brukar betecknas rättsdogmatisk metod.⁹ Rättsdogmatiken handlar alltså mer konkret om att söka svar i lagstiftning, rättspraxis, förarbeten och doktrin.¹⁰ Jag är medveten om att det inom rättsvetenskapen inte finns någon samstämmighet kring vad som karakteriserar rättsdogmatisk metod, utan det har utarbetats flera överlappande uppfattningar, vilka ibland är direkt motsägelsefulla.¹¹ Med anledning av att det inte finns någon enhetlig definition av rättsdogmatiken kommer detta metodavsnitt beskriva hur jag faktiskt gått tillväga för att besvara frågeställningarna och uppnå syftet med uppsatsen.¹²

För att besvara uppsatsens första frågeställning har tillvägagångssättet inledningsvis bestått i att granska ett urval av den omfattande mängd lagstiftning, praxis, förarbeten och doktrin som behandlar bolagsstämman för att fastställa gällande rätt. Denna del har bland annat bestått i att kartlägga stämmans betydelse för den svenska bolagsstyrningen, stämmans syfte och olika funktioner samt de olika formerna av deltagande i bolagsstämma. Vid studiet av förarbeten har materialet främst utgjorts av propositioner och statens offentliga utredningar till både nuvarande aktiebolagslag och tidigare versioner. Materialet har även bestått av ett brett och allsidigt urval av doktrin som behandlar regleringen av bolagsstämman med avsikt att skapa en fullständig bild av rättsläget.

Eftersom digitala stämmor inte är tillåtna enligt aktiebolagslagen finns det begränsat med rättskällematerial som specifikt behandlar digitala stämmor. Praxis på området saknas helt. På lagstiftningsnivå har materialet i denna del bestått av regleringen av digitala stämmor i den tillfälliga stämmolagen. Eftersom förarbetena till aktiebolagslagen knappt uttalar sig om

⁹ Sandgren (2006), s. 649; Peczenik (2005), s. 251.

¹⁰ Kleineman (2018), s. 21; Strömholm, Lyles & Valguarnera (2020), s. 329.

¹¹ Kleineman (2018), s. 21.

¹² Ibid., s. 21.

digitala stämmor har materialet vidare utgjorts av förarbetena till den tillfälliga stämmolagen. Vid studiet av doktrin har avsikten varit att inkludera samtliga verk som behandlar digitala stämmor för att ge en heltäckande bild av stämμοformen. Med anledning av att digitala stämmor är tillåtet i flera andra jurisdiktioner finns det en omfattande mängd utländsk litteratur som behandlar digitala stämmor. Därav innehåller uppsatsen även en internationell utblick med syfte att analysera hur frågan reglerats i utländsk rätt.

Vidare har tillvägagångssättet för att besvara den första frågeställningen bestått i att jag med hjälp av det material som presenterats i uppsatsen analyserat hur digitala stämmor förhåller sig till aktiebolagslagens stämmoregler och därtill stämmans syfte och olika funktioner. I denna del har jag därmed gått längre än det dogmatiska tillvägagångssättet och i stället analyserat rätten med hjälp av en friare argumentation. Detta tillvägagångssätt har likheter med en rättsanalytisk metod.¹³

Även beträffande uppsatsens andra frågeställning har utgångspunkt tagits i rättskällorna. För att besvara frågeställningen har materialet huvudsakligen bestått av förarbetena till den tillfälliga stämmolagen samt doktrin som behandlar teknikriskfördelningen. Jag har även analyserat och jämfört olika argumentationslinjer till hur teknikriskfördelningen vid digitala stämmor kan regleras om lagstiftaren väljer att införa permanenta regler om digitala stämmor i aktiebolagslagen. I likhet med den första frågeställningen har jag alltså gått längre än att endast använda rättskällorna, och i stället fört en friare analys och diskussion de lege ferenda.¹⁴

1.4 Avgränsningar

Föreliggande framställning handlar om deltagande i bolagsstämma endast genom elektroniskt distansdeltagande mellan aktieägarna. Uppsatsen avgränsas därmed till att endast analysera digitala stämmor i aktiebolag. Avgränsningen innebär att digitala förenings- och sparbanksstämmor, vilka också omfattas av den tillfälliga stämmolagen, faller utanför uppsatsens undersökningsområde.

Utgångspunkten för uppsatsen är regleringen av bolagsstämman i den svenska aktiebolagslagen och den tillfälliga stämmolagen. Detta innebär följaktligen att uppsatsen avgränsas mot digitala stämmor i svenska aktiebolag. Som framgått ovan i avsnitt 1.3 kommer uppsatsen emellertid innehålla en internationell utblick med avsikt att redogöra för hur digitala stämmor reglerats i utländsk rätt. Syftet med detta är endast att belysa hur andra jurisdiktioner reglerat digitala bolagsstämmor, och kommer därmed endast utgöra en perifer del av framställningen.

Vidare kommer uppsatsen avgränsas mot börsnoterade aktiebolag. I denna uppsats avses med börsbolag ett publikt aktiebolag vars aktier är upptagna till handel på en svensk reglerad marknad. Avgränsningen motiveras av att majoriteten av reglerna om bolagsstämma, i likhet med åtskilliga andra regler i aktiebolagslagen, saknar praktisk betydelse för en övervägande del

¹³ Sandgren (2021), s. 53 ff.

¹⁴ Lehrberg (2021), s. 284 f.

av alla aktiebolag i Sverige.¹⁵ Anledningen till detta är att merparten av stämmoreglerna är uppsatta till skydd för aktieägarna och kan därmed frångås genom samtliga aktieägares samtycke.¹⁶ I en- och fåmansaktiebolag hålls stämma därav i allmänhet endast genom ett förenklat per capsulam-förfarande.¹⁷ Denna kategori av aktiebolag kommer endast kort beröras i den utsträckning det är nödvändigt för att påvisa skillnaden mot börsbolag.

1.5 Något om forskningsläget

Eftersom digitala stämmor inte är tillåtet enligt nu gällande aktiebolagslag finns det begränsat med svensk rättsvetenskaplig litteratur på området. Forskning som direkt behandlar uppsatsens frågeställningar saknas. Eftersom förevarande uppsats handlar om bolagsstämma kan nämnas Svante Johanssons avhandling *Bolagsstämma*, vilken dock inte behandlar digitala stämmor.¹⁸

Frågan om digitala stämmor, och den teknikrisk som digitala stämmor ger upphov till, behandlas bland annat av Erik Sjöman i artikeln *Bolagsstämma med elektroniskt distansdeltagande m.m. – kommentar med anledning av ett tillägg av Sven Unger*.¹⁹ Här kan även nämnas Sven Ungers artikel *Börsbolagets bolagsstämma: förr, nu – och sedan?*, samt Robert Sevenius expertkommentar *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*.²⁰ Även Skog och Hultmark har kort kommenterat frågan om digitala stämmor.²¹ Eftersom digitala stämmor är tillåtna i flera andra länder finns det även en uppsjö med utländsk litteratur som behandlar den digitala stämμοformen, vilken kommer redogöras för närmare i uppsatsen.

1.6 Överblick över uppsatsen

Föreliggande uppsats består av sex kapitel och är disponerad enligt följande. Den fortsatta framställningen kommer inledas med en översikt över den svenska modellen för bolagsstyrning i kapitel 2. Framför allt kommer stämmans betydelse för den svenska bolagsstyrningsmodellen behandlas. Kapitel 3 kommer därefter redogöra för stämmans syfte och olika funktioner samt aktiebolagslagens regler om bolagsstämma. Mot den bakgrunden analyseras digitala stämmor i kapitel 4. Några frågor som särskilt kommer behandlas är förbudet mot digitala stämmor, möjligheter och utmaningar med det digitala alternativet samt regleringen av digitala stämmor i utländsk rätt. I kapitel 5 undersöks regleringen av digitala stämmor i den tillfälliga stämmolagen och frågan om teknikriskfördelningen. Kapitel 6 innehåller slutligen en analys av det material som presenterats där uppsatsens frågeställningar även besvaras på ett tydligt sätt, följt av ett förslag till fortsatt forskning samt några avslutande reflektioner utifrån undersökningen.

¹⁵ Johansson (1990), s. 23; Sandström (2020), s. 180.

¹⁶ Bergström & Samuelsson (2021), s. 68.

¹⁷ Johansson (2018a), s. 69.

¹⁸ Se Johansson (1990).

¹⁹ Se Sjöman (2020).

²⁰ Se Unger (2022); Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*.

²¹ Se Hultmark (1998/99); Skog (1999/00).

2. Den svenska modellen för bolagsstyrning

2.1 Något om detta avsnitt

I aktiebolag med en spridd ägarkrets utan aktieägare som utövar en aktiv ägarfunktion uppkommer den för aktiebolagsrätten klassiska intressekonflikten mellan aktieägare och bolagets ledning.²² För att minska risken för att denna problematik uppstår har det utarbetats regler och riktlinjer för god bolagsstyrning. För att uppnå uppsatsens syfte och besvara frågeställningarna är det relevantt att kartlägga den svenska modellen för bolagsstyrning. Framför allt är det viktigt att utreda vilken betydelse stämman har för den svenska bolagsstyrningen och hur bolagsstämman främjar en aktiv ägarfunktion i aktiebolag. En aktiv ägarfunktion förutsätter att aktieägarna på ett tids- och kostnadseffektivt sätt kan delta i och utöva rösträtt på stämman utan att aktieägarnas grundläggande rättigheter inskränks.

I avsnitt 2.2 behandlas inledningsvis huvuddragen i den svenska modellen för bolagsstyrning och hur den skiljer sig från bolagsstyrning i andra länder. Därefter redogör avsnitt 2.3 för aktiebolagets hierarkiska struktur och fördelningen av kompetens mellan bolagsorganen. I avsnittet diskuteras framför allt stämmans position som det högsta beslutande organet samt dess betydelse för den svenska bolagsstyrningen.

2.2 Huvuddragen i den svenska bolagsstyrningsmodellen

Ägandet i ett aktiebolag kan antingen vara spritt bland ett stort antal aktieägare eller koncentrerat till en eller ett fåtal kontrollaktieägare.²³ Ägarstrukturen i aktiebolag påverkar i sin tur behovet av regler för bolagsstyrning.²⁴ I en- och fåmansaktiebolag är ägandet i allmänhet koncentrerat till en eller några få personer, även kallat *ägarledda bolag*, vilket innebär att ägandet och styrandet av bolaget är nära förbundet med varandra.²⁵ I denna kategori av aktiebolag saknas i praktiken ett behov av bolagsstyrning.²⁶ På annat sätt förhåller det sig i börsbolag där ägandet vanligtvis är spritt bland ett stort antal aktieägare.²⁷ I börsbolag har varje enskild aktieägare inte möjlighet att delta i den dagliga förvaltningen av bolagets angelägenheter, utan aktieägarna delegerar det dagliga beslutsfattandet till en, helt eller delvis, extern styrelse och, i förekommande fall, en anställd VD.²⁸

Vid en separation mellan ägande och kontroll uppkommer den för aktiebolagsrätten grundläggande intressekonflikten mellan aktieägare och bolagets ledning.²⁹ Aktieägarna (principalen) vill att bolagsledningen (agenten) agerar i aktieägarnas intresse av att bolagets verksamhet ska generera vinst. En bolagsledning som inte fullt ut bär de ekonomiska konsekvenserna av de beslut som fattas, i förening med att aktieägare med begränsande innehav

²² Bergström & Samuelsson (2021), s. 19.

²³ Ibid.

²⁴ Ekdahl (2021), s. 451.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Bergström & Samuelsson (2021), s. 55.

²⁸ Ibid.

²⁹ Ibid., s. 19.

saknar incitament att vidta övervakningsåtgärder, ökar risken för att ledningen låter sig styras av egna intressen.³⁰ Styrelsen kan exempelvis ha avvikande intressen vad gäller investeringsbeslut, riskattityd, avkastningskrav och ersättning.³¹ Risken för opportunistiskt beteende hos bolagsledningen är särskilt framträdande i bolag med ett spritt ägande, men förekommer i praktiken i alla bolag utan starka kontrollägare.³² Till följd av den principal/agent-problematik som uppstår i aktiebolag med ett spritt ägande och i bolag utan aktiva ägare finns det ett betydande behov av bolagsstyrning.³³ Förekomsten av en eller några kontrollägare i aktiebolag, som har ekonomiska incitament att övervaka bolagsledningen, kan bidra till att minska intressekonflikten mellan aktieägare och bolagets ledning.³⁴ Behovet av bolagsstyrning minskar däremot inte, utan problematiken förskjuts endast till förhållandet mellan majoritet och minoritet.³⁵ För att minimera risken för att sådana intressekonflikter uppstår finns det regler och principer om bolagsstyrning.³⁶

Enligt Kollegiet för svensk bolagsstyrning är syftet med bolagsstyrning ”att säkerställa att bolag som inte leds av sina ägare drivs med ägarnas bästa för ögonen”.³⁷ Den svenska modellen för bolagsstyrning består av lagstiftning, självreglering och praxis.³⁸ På lagstiftningsnivå utgör aktiebolagslagen det viktigaste regelverket, men även årsredovisningslagen innehåller vissa regler om bolagsstyrning.³⁹ Framför allt reglerna om bolagsstämma, bolagets ledning och revisor i aktiebolagslagen är centrala för bolagsstyrningen.⁴⁰ Reglerna är utformade för att minimera intressekonflikter i aktiebolag.⁴¹ Regleringen på lagstiftningsnivå kompletteras även av *Svensk kod för bolagsstyrning* (Koden), vilken syftar till att främja bolagsstyrningen i svenska börsbolag.⁴² Koden ställer i huvudsak högre krav på bolagsstyrning än aktiebolagslagen, men bygger däremot på principen om ”följ-eller-förklara”, vilket innebär att det är möjligt att avvika från reglerna om ett bolag anser att det resulterar i bättre bolagsstyrning.⁴³ Till regleringen av den svenska bolagsstyrningsmodellen hör även noteringskrav och noteringsavtal som är tillämpliga på reglerade marknader, samt Aktiemarknadsnämndens uttalanden om god sed på aktiemarknaden.⁴⁴

³⁰ Bergström & Samuelsson (2021), s. 56 och 59; Lehrberg (2016), s. 214 ff.; Sandström (2020), s. 184; Dotevall (2015), s. 189; Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Om bolagsstyrning*.

³¹ Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Om bolagsstyrning*.

³² Lehrberg (2016), s. 216.

³³ Ekdahl (2021), s. 452.

³⁴ Bergström & Samuelsson (2021), s. 57 och 134.

³⁵ *Ibid.*, s. 57.

³⁶ Bergström & Samuelsson (2021), s. 19; Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Om bolagsstyrning*.

³⁷ Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Om bolagsstyrning*.

³⁸ Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Frågor och svar avseende den svenska modellen för bolagsstyrning*, s. 1; Eklund & Stattin (2021), s. 153; Lekvall (2009), s. 368.

³⁹ Sevenius (2010), s. 30; Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Frågor och svar avseende den svenska modellen för bolagsstyrning*, s. 1; Eklund & Stattin (2021), s. 153.

⁴⁰ Eklund & Stattin (2021), s. 153; Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Den svenska modellen för bolagsstyrning*.

⁴¹ Prop. 1997/98:99 s. 77 ff.; Dotevall (2015), s. 189 och 191; Sandström (2020), s. 28.

⁴² Punkt I.1 i Koden; Eklund & Stattin (2021), s. 154; Lehrberg (2016), s. 215; SOU 2004:130, s. 51; Sevenius (2010), s. 36.

⁴³ SOU 2004:130 s. 54; SOU 2004:46 s. 10; Unger (2006), s. 6; Keisu (2008/09), s. 720 ff.; Punkt I.2 i Koden.

⁴⁴ Sevenius (2010), s. 30; Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Den svenska modellen för bolagsstyrning*.

Trots att den svenska modellen för bolagsstyrning i stora delar följt den internationella utvecklingen inom bolagsstyrning, är svensk bolagsstyrning unik i den bemärkelsen att den erbjuder ett tredje alternativ i förhållande till den så kallade *one-tier model*, som har sitt ursprung i de anglosaxiska länderna, och den så kallade *two-tier model*, som i stor utsträckning används i Kontinentaleuropa.⁴⁵ Den svenska modellen kännetecknas av en hierarkisk kompetensfördelning mellan bolagsstämma, styrelse och VD,⁴⁶ vilket kommer beskrivas närmare i nästföljande avsnitt. Vidare utmärks den svenska modellen även av att ägandet i svenska börsbolag i allmänhet är koncentrerat, jämfört med bland annat Storbritannien och USA där ägandet vanligtvis är spritt bland ett stort antal mindre aktieägare.⁴⁷

2.3 Kompetensfördelning mellan bolagsorganen: särskilt om stämman som det högsta beslutande organet

Den svenska aktiebolagsrätten har sedan ikraftträdandet av den första aktiebolagslagen 1848 varit hierarkiskt organiserad och bygger på en kompetensfördelning mellan bolagsstämma, styrelse och VD.⁴⁸ I aktiebolagets hierarkiska struktur är stämman det högsta beslutsfattande organet.⁴⁹ Av aktiebolagslagen följer även att det i vissa aktiebolag ska finnas ett kontrollorgan, revisor.⁵⁰ Reglerna i aktiebolagslagen om aktiebolagets organisation är av grundläggande betydelse för den svenska bolagsstyrningsmodellen.⁵¹ I följande avsnitt kommer fördelningen av kompetens mellan bolagsorganen och dess betydelse för den svenska modellen för bolagsstyrning undersökas.

Av portalstadgandet i 7 kap. 1 § ABL följer att stämman är det forum där aktieägarna har rätt att besluta i bolagets angelägenheter genom att utöva den rösträtt som följer av aktieinnehavet.⁵² Bolagsstämman är det enda forum där aktieägarna har rätt att utöva inflytande.⁵³ Att stämman är det högsta beslutande organet i aktiebolaget innebär att stämman som utgångspunkt har kompetens att besluta i varje fråga som rör bolaget, såvida inte annat följer av lag eller bolagsordning.⁵⁴ Stämman är följaktligen överordnad såväl styrelse som VD.⁵⁵ Bolagsstämman har emellertid endast förvaltningskompetens, vilket innebär att det helt saknar representationskompetens.⁵⁶ Stämmans position som det högsta beslutande organet framträder särskilt genom att stämman dels har exklusiv kompetens att besluta i vissa särskilt betydelsefulla frågor, dels kan överskrida såväl styrelsens som VD:s kompetens.⁵⁷ Stämman har bland annat exklusiv kompetens i beslut om ändring av bolagsordningen, val av

⁴⁵ Lekvall (2009), s. 370; Dotevall (2015), s. 191 ff.; Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Svensk bolagsstyrning*.

⁴⁶ Lekvall (2009), s. 370; Dotevall (2015), s. 191.

⁴⁷ Bergström & Samuelsson (2021), s. 57; Bergström & Samuelsson (2004), s. 5; Lekvall (2009), s. 371; Punkt II.1 i Koden.

⁴⁸ Dotevall (2015), s. 191 och 205; Bergström & Samuelsson (2021), s. 67; Prop. 1975:103 s. 234.

⁴⁹ Prop. 1997/98:99 s. 234.

⁵⁰ Se 9 kap. 1 § ABL.

⁵¹ Sevenius (2010), s. 31; Eklund & Stattin (2021), s. 153.

⁵² Prop. 1975:103 s. 234; Prop. 1997/98:99 s. 94; Skog (2020), s. 159; Johansson (2018b), s. 123.

⁵³ Unger (2020a), s. 82.

⁵⁴ Prop. 1975:103 s. 234; Skog (2020), 159; Bergström & Samuelsson (2021), s. 109; Dotevall (2015), s. 205.

⁵⁵ Bergström & Samuelsson (2021), s. 109.

⁵⁶ Bergström & Samuelsson (2021), s. 109; Prop. 1975:103 s. 236; Johansson (2018b), s. 109.

⁵⁷ Bergström & Samuelsson (2021), s. 109; Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 7 kap. 1 § ABL.

styrelseledamöter och revisor, vinstutdelning samt beslut om frivillig likvidation.⁵⁸ Genom stämmodirektiv minskas risken att bolagsledningen endast tillvaratar sina egna intressen.⁵⁹ I förarbetena framgår däremot att stämmans möjlighet att dirigera styrelsen inte får ske i sådan utsträckning att bolagsledningen förlorar sin ställning som ansvarigt organ för den löpande förvaltningen av bolagets angelägenheter.⁶⁰

I förarbetena till aktiebolagslagen betonar lagstiftaren betydelsen av regler som främjar en aktiv ägarfunktion i aktiebolag.⁶¹ Vid reformarbetet med den nya aktiebolagslagen uttalade Aktiebolagskommittén särskilt vikten av att aktiebolag har aktiva ägare och att syftet med reformen var att skapa en ny aktiebolagslag byggd på aktiva ägare.⁶² Aktieägare bidrar till effektiv resursallokering i näringslivet genom att flytta investerat kapital till företag med de bästa vinstutsikterna, samt genom att delta i och utöva ägarinflytande på stämman.⁶³ Regler som främjar en aktiv ägarfunktion är av grundläggande betydelse för bolagsstyrningen och bidrar i förlängningen till en fungerande marknadsekonomi, vilket är positivt för såväl näringslivet som samhället i stort.⁶⁴ Stämmans position som det högsta beslutande organet är alltså av central betydelse för den svenska bolagsstyrningsmodellen.⁶⁵

Grundtanken i svensk bolagsstyrning är att aktieägarna har ett stort inflytande på stämman för att övervaka att bolagsledningen agerar i enlighet med aktieägarnas intresse.⁶⁶ Det är därför av väsentlig betydelse att reglerna om stämma är utformade för att aktieägarna i största möjliga utsträckning ska kunna utöva en aktiv ägarroll. Om regleringen av stämman å andra sidan inte är ändamålsenligt utformade ökar risken för att bolagsledningen väljer att gynna sina egna intressen framför aktieägarnas intresse av vinst. För att aktieägarna inte bara ska ha teoretiska möjligheter att utöva en aktiv ägarfunktion, utan reellt sett ha möjlighet att påverka styrningen, är det av grundläggande betydelse att aktieägarna på ett effektivt sätt kan delta i stämman. Detta påverkas i stor utsträckning av reglerna om olika former av deltagande i bolagsstämma.

Efter bolagsstämman kommer styrelsen i aktiebolagets hierarkiska struktur.⁶⁷ Styrelsen svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter.⁶⁸ Styrelsen är ett obligatoriskt bolagsorgan, vilket innebär att det i såväl privata som publika aktiebolag måste finnas en styrelse med det ansvar och den behörighet som framgår av paragrafen.⁶⁹ Huvudregeln är att styrelsen utses av stämman, såvida inte annat framgår av bolagsordningen.⁷⁰ Val av styrelse är det viktigaste ärendet på stämman för aktieägarna eftersom det möjliggör för

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Dotevall (2015), s. 191.

⁶⁰ Prop. 1975:103 s. 236.

⁶¹ Prop. 1997/98:99 s. 72.

⁶² Eklund & Stattin (2021), s. 153; Stattin (2002), s. 128.

⁶³ Prop. 1997/98:99 s. 72.

⁶⁴ Ibid.

⁶⁵ Dotevall (2015), s. 191.

⁶⁶ Ekdahl (2021), s. 452.

⁶⁷ Prop. 1975:103 s. 234.

⁶⁸ Se 8 kap. 4 § första stycket ABL; Prop. 1997/98:99 s. 196; Prop. 1975:103 s. 234.

⁶⁹ Prop. 1997/98:99 s. 195; Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 8 kap. 4 § ABL.

⁷⁰ Se 8 kap. 8 § ABL; Dotevall (2015), s. 230 f.; Bergström & Samuelsson (2021), s. 90 f.

missnöjda aktieägare att utse nya styrelseledamöter som bättre tillgodoser aktieägarnas intressen.⁷¹ Aktieägarnas möjlighet att utse och avsätta styrelseledamöter skapar incitament för styrelsen att agera i aktieägarnas intressen, eftersom de riskerar att förlorar sitt styrelseuppdrag om de gynnar sina egna intressen framför aktieägarnas.

Till skillnad från stämman, som endast har förvaltningskompetens, har styrelse och VD såväl förvaltnings- som representationskompetens.⁷² Styrelsens mycket vittgående kompetens begränsas i första hand av att stämman har exklusiv kompetens i vissa särskilt viktiga beslutstyper.⁷³ I andra hand begränsas styrelsens kompetens genom stämmans möjlighet att meddela stämmomodirektiv som styrelsen måste rätta sig efter, såvida anvisningen inte strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen.⁷⁴ Styrelsen har däremot vetorätt gentemot stämman i två centrala frågor.⁷⁵ För det första får stämman inte besluta om vinstutdelning med ett större belopp än vad styrelsen föreslagit eller godkänt.⁷⁶ För det andra får stämman inte besluta om minskning av aktiekapitalet för återbetalning till aktieägarna eller avsättning till fri fond med ett större belopp än vad styrelsen föreslagit eller godkänt.⁷⁷

Styrelsen får i sin tur utse en VD att sköta den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar.⁷⁸ Aktiebolagets hierarkiska struktur innebär att styrelsen är överordnad VD.⁷⁹ Begreppet ”löpande förvaltning” är inte definierat i aktiebolagslagen utan kan sägas framgå motsatsvis av 8 kap. 29 § andra stycket ABL, av vilket det framgår vilka åtgärder som faller utanför den löpande förvaltningen.⁸⁰ Vid bedömningen av vilka åtgärder som ingår i den löpande förvaltningen uttalas i motiven att hänsyn bland annat ska tas till företagets beskaffenhet och storlek.⁸¹

Utöver stämman, styrelse och, i förekommande fall, VD ska ett aktiebolag som huvudregel ha minst en revisor.⁸² För privata aktiebolag finns det dock en villkorad möjlighet att ta in en föreskrift i bolagsordningen om att bolaget inte ska ha en revisor, såvida aktiebolaget inte når upp till vissa i lagen särskilt angivna gränsvärden.⁸³ Bolagets revisor väljs av stämman och har till uppgift granska bolagets årsredovisning, bokföring samt styrelsens och VD:s förvaltning.⁸⁴

⁷¹ Sandström (2020), s. 185; Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 8 kap. 8 § ABL.

⁷² Bergström & Samuelsson (2021), s. 109 f.

⁷³ Skog (2020), s. 159.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Ibid.

⁷⁶ Se 18 kap. 1 § andra stycket ABL.

⁷⁷ Se 20 kap. 3 § andra stycket jämte 20 kap. 1 § första stycket 2–3.

⁷⁸ Se 8 kap. 27 och 29 §§ ABL; Prop. 1975:103 s. 234.

⁷⁹ Prop. 1975:103 s. 234; Skog (2020), s. 161.

⁸⁰ Skog (2020), s. 101 och 160.

⁸¹ Prop. 1975:103 s. 375.

⁸² Se 9 kap. 1 § ABL; Skog (2020), s. 163.

⁸³ Se 9 kap. 1 § andra och tredje stycket ABL.

⁸⁴ Se 9 kap. 3 § ABL; Skog (2020), s. 201.

3. Bolagsstämma i ett börsbolag: regler om ägarstyrning

3.1 Inledande kommentarer och kapitlets disposition

Framställningen i detta kapitel kommer närmare redogöra för aktiebolagslagens regler om bolagsstämma. I föreliggande kapitel behandlas inledningsvis i avsnitt 3.2 stämmans syfte och olika funktioner. Att fastställa stämmans syfte och olika funktioner är nödvändigt för att uppnå uppsatsens syfte och besvara frågeställningarna. Efter denna genomgång behandlas kallelsereglerna i avsnitt 3.3. Avsnitt 3.4 behandlar reglerna om när en bolagsstämma ska hållas, följt av avsnitt 3.5 där en redogörelse lämnas för vilka som har rätt att närvara och rösta vid en bolagsstämma. Därefter belyser uppsatsen i avsnitt 3.6 vilka olika former av deltagande i stämma som är tillåtna enligt aktiebolagslagen. Förevarande kapitel är tämligen omfattande och detaljrikt med avsikt att ge läsaren en tydlig bild över aktiebolagslagens regler om bolagsstämma.

3.2 Bolagsstämmans syfte och olika funktioner

3.2.1 Bolagsstämmans syfte: övervaka bolagsledningen

Bolagsstämman är det högsta beslutande organet i aktiebolaget och det enda forum där aktieägarna har rätt att utöva inflytande över bolagets angelägenheter.⁸⁵ Det övergripande syftet med stämman är enligt Strand att främja en aktiv ägarfunktion och skapa förutsättningar för aktieägare att övervaka att bolagsledningen handlar i enlighet med aktieägarnas intresse av vinstmaximering.⁸⁶ Även Johansson betonar i sin avhandling att ”synen på bolagsstämmans uppgifter har förändrats med tiden, från att betrakta stämman som det beslutande bolagsorganet i riktning mot ett synsätt som mer betonar *stämmans kontrollerande funktion*” (mina kursiveringar).⁸⁷ Kontrollfunktionen utgör alltså en central del av den svenska ägarstyrningsmodellen.⁸⁸

Enligt Strand kan bolagsstämmans syfte även definieras utifrån följande tre funktioner: (i) beslutsfattande, (ii) förse aktieägarna med information om bolaget, samt (iii) erbjuda aktieägarna ett forum för diskussion.⁸⁹ Den första och andra funktionen säkerställs genom flera olika lagrum i aktiebolagslagen, medan den tredje funktionen inte uttryckligen behandlas.⁹⁰ Utöver Strands uppdelning av stämmans funktioner anser Unger vidare att stämman även fyller en funktion för opinionsbildning för andra intressenter.⁹¹

⁸⁵ Bergström & Samuelsson (2021), s. 66 f.

⁸⁶ Strand (2008), s. 80.

⁸⁷ Johansson (1990), s. 61 ff.

⁸⁸ Ekdahl (2021), s. 452.

⁸⁹ Strand (2008), s. 81.

⁹⁰ Ibid., s. 90.

⁹¹ Unger (2022), s. 1172.

3.2.2 Första funktionen: beslutsfattande

Bolagsstämmans första och huvudsakliga funktion är att tillförsäkra aktieägarna en möjlighet att tillvarata sina intressen i bolaget, genom att utöva den rösträtt som är förenad med aktieinnehavet (*beslutsfunktionen*).⁹² Genom stämman har aktieägarna en möjlighet att utöva direkt inflytande över bolagets verksamhet.⁹³ Beslutsfunktionen säkerställs främst genom kompetensfördelningen mellan bolagsorganen. Aktieägarnas reella möjlighet att utöva inflytande påverkas emellertid även av flera andra faktorer, däribland tillgång till information och de olika formerna av deltagande i bolagsstämma.⁹⁴

För att aktieägarnas rätt att utöva inflytande på stämman ska bli meningsfull har en enskild aktieägare rätt att genom en skriftlig begäran hos styrelsen få ett ärende behandlat på stämman.⁹⁵ Med ärende avses en fråga som bolagsstämman kan fatta beslut i.⁹⁶ Aktieägarnas *initiativrätt* möjliggör för aktieägare att framföra alternativ till de förslag som styrelsen eller andra aktieägare lagt fram för behandling på stämman.⁹⁷ Ett ärende som initierats av en aktieägare ska tas upp av stämman för behandling, såvida förslaget inte uppenbarligen strider mot aktiebolagslagen eller bolagsordningen.⁹⁸

3.2.3 Andra funktionen: förse aktieägarna med information

Den andra funktionen som stämman fyller är att förse aktieägarna med information om bolaget (*informationsfunktionen*).⁹⁹ Aktieägarnas tillgång till information är en förutsättning för att aktieägarna ska kunna övervaka bolagsledningen.¹⁰⁰ Informationsfunktionen är nödvändig dels för att aktieägarna ska få ett tillräckligt beslutsunderlag inför beslutsfattandet på stämman, dels för att kunna hålla styrelseledamöter och VD ansvariga och vidta eventuella åtgärder.¹⁰¹

En förutsättning för att aktieägarna ska kunna fatta väl underbyggda beslut på stämman är att aktieägarna får tillgång till information om bolagets verksamhet.¹⁰² Informationsfunktionen tillgodoses bland annat genom styrelsens lagstadgade skyldighet att inför årsstämman hålla redovisningshandlingar och revisionsberättelsen tillgängliga för aktieägarna.¹⁰³ Ytterligare en rättighet av grundläggande betydelse för att aktieägarna ska kunna utöva en aktiv ägarfunktion är bolagsledningens *upplysningsplikt*.¹⁰⁴ Bolagets styrelse och VD ska, om någon aktieägare begär det och det kan ske utan väsentlig skada för bolaget, vid stämman lämna upplysningar om (i) förhållanden som kan inverka på bedömningen av ett ärende på dagordningen, och (ii)

⁹² Strand (2008), s. 81; Bergström & Samuelsson (2021), s. 66 f.; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3.

⁹³ Strand (2008), s. 82.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Se 7 kap. 16 § ABL.

⁹⁶ Bergström & Samuelsson (2021), s. 83.

⁹⁷ Ibid., s. 66.

⁹⁸ Prop. 1997/98:99 s. 228.

⁹⁹ Strand (2008), s. 81; GC100, *GC100 Discussion Paper: Shareholder Meetings – Time for Change?*, s. 11; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3.

¹⁰⁰ Strand (2008), s. 81.

¹⁰¹ Ibid.

¹⁰² Strand (2008), s. 91.

¹⁰³ Se 7 kap. 25 § första stycket ABL.

¹⁰⁴ Johansson (2018a), s. 177; Bergström & Samuelsson (2021), s. 85.

förhållanden som kan inverka på bedömningen av bolagets ekonomiska situation.¹⁰⁵ För att aktieägarna ska kunna utöva inflytande framhåller Johansson att det är av väsentlig betydelse att aktieägarna kan begära upplysningar från såväl styrelse som VD.¹⁰⁶ Aktieägarnas frågerätt är dock begränsad till sådana upplysningar som kan lämnas utan väsentlig skada för bolaget.¹⁰⁷ Enligt Bergström och Samuelsson innebär detta att bolagsledningen tvingas ”göra en avvägning mellan å ena sidan risken för att bolaget åsamkas väsentlig skada, och å andra sidan risken för att ådra sig skadeståndsansvar enligt 29 kap. 1 § ABL”.¹⁰⁸

Ett obligatoriskt ärende på stämman är beslut om ansvarsfrihet gentemot bolaget för styrelseledamöterna och VD.¹⁰⁹ Svernlöv menar att frågan om ansvarsfrihet skapar incitament för styrelse och VD att lämna uttömmande information till aktieägarna på stämman.¹¹⁰ Enligt Svernlövs resonemang bidrar alltså ansvarsfrihetsfrågan till att aktieägarna får tillgång till mer information om bolaget, vilket skapar förutsättningar för en väl fungerande beslutsfunktion.

3.2.4 Tredje funktionen: diskussionsforum

Bolagsstämmans tredje funktion, vilken är något omdiskuterad i litteraturen, är att förse aktieägarna med ett diskussionsforum (*diskussionsfunktionen*).¹¹¹ Enligt Kollegiet är det en allmän uppfattning att stämman inte endast är ett forum för beslutsfattande, utan även ett diskussionsforum för aktieägare och bolagsledning.¹¹² Detta är även något som framhålls särskilt i propositionen till den tillfälliga stämmolagen.¹¹³ Strand konstaterar att stämmans funktion som diskussionsforum är viktig för att överkomma de kollektiva beslutsproblem som kan uppkomma i ett aktiebolag om aktieägarna har olika uppfattningar om vilken strategi som ska antas, och vilka beslut som ska fattas, för att bäst realisera vinstsyftet.¹¹⁴ Strand framhåller även att det är av betydelse att aktieägarna kan koordinera beslutsfattandet för att balansera bolagsledningens maktövertag.¹¹⁵ I motsats till Strand anser Unger att stämman inte är ett forum för diskussion.¹¹⁶ Unger menar i stället att kontrollaktieägarna diskuterar med varandra och med bolagsledningen före stämman, och att diskussionen på stämman därför endast i undantagsfall har någon betydelse för beslutsfattandet.¹¹⁷ Även Hultmark instämmer i Ungers resonemang och framför att det är tveksamt att stämman är avsedd att fylla en funktion som diskussionsforum.¹¹⁸

¹⁰⁵ Se 7 kap. 32 § första stycket ABL.

¹⁰⁶ Johansson (2018a), s. 177.

¹⁰⁷ Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 32 § ABL.

¹⁰⁸ Bergström & Samuelsson (2021), s. 85.

¹⁰⁹ Se 7 kap. 11 § första stycket 3.

¹¹⁰ Svernlöv (2007), s. 80 f.; Svernlöv (2005), s. 98.

¹¹¹ Strand (2008), s. 81; Prop. 2019/20:163 s. 20; Lafarre & Van der Elst (2017), s. 3.

¹¹² Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Frågor och svar avseende den svenska modellen för bolagsstyrning*, s. 2; Gustafsson, Realtid, 29 april 2022.

¹¹³ Prop. 2019/20:163 s. 19 f.

¹¹⁴ Strand (2008), s. 81; Bergström & Samuelsson (2021), s. 137.

¹¹⁵ Strand (2008), s. 81.

¹¹⁶ Unger (2022), s. 1172.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Hultmark (1998/99), s. 848.

3.2.5 En möjlig fjärde funktion: opinionsbildning

I tillägg till Strand anser Unger att bolagsstämman även fyller en funktion för opinionsbildning.¹¹⁹ Denna grupp av opinionsbildare består enligt Unger inte av aktieägare, utan av intresseorganisationer som vanligtvis har ett annat intresse än bolaget.¹²⁰ Som exempel nämner Unger Aktiespararna eller andra organisationer som har en åsikt om företagets tillverkning av särskilda produkter eller påverkan på miljön.¹²¹ För denna grupp av opinionsbildare framhäver Unger att den fysiska stämman är den mest fördelaktiga stämμοformen, och därav inte digitala stämmor.¹²² En förutsättning för denna funktion är att stämman beslutar att även utomstående har rätt att närvara vid stämman.¹²³

3.3 Kallelse till bolagsstämma: en förutsättning för stämmans syfte och funktioner

En grundläggande förutsättning för stämmans syfte och funktioner är att aktieägarna i rimlig tid inför en stämma får veta tid och plats för stämman, samt vilka ärenden som ska behandlas på stämman.¹²⁴ Mot bakgrund av detta innehåller aktiebolagslagen relativt detaljerade regler om kallelse till bolagsstämma.¹²⁵ Kallelsereglerna är uppställda till skydd för aktieägarna och syftar till att garantera att samtliga aktieägare bereds möjlighet att närvara vid stämman och utöva de rättigheter som följer med aktieinnehavet.¹²⁶ Huvudregeln är att styrelsen kallar till stämma genom det förfarande som anges i bolagsordningen.¹²⁷ Om en stämma som ska hållas enligt aktiebolagslagen, bolagsordningen eller ett stämmobeslut inte sammankallas på föreskrivet sätt av styrelsen, ska Bolagsverket efter ansökan av en styrelseledamot, VD, revisor eller aktieägare kalla till bolagsstämma.¹²⁸ Aktiebolagslagen innehåller även särskilda tidsgränser för när styrelsen ska kalla till bolagsstämma.¹²⁹ Syftet med tidsgränserna är att aktieägarna inte ska glömma bort den förestående stämman, samt att alltför tidiga kallelser kan vara till nackdel för nya aktieägare som går miste om sin rätt att delta.¹³⁰

Kallelsen ska innehålla uppgift om var och när stämman ska hållas, samt förutsättningarna för att delta i stämman.¹³¹ Johansson framhåller särskilt att det vore meningslöst att utfärda kallelse till en stämma om tid och plats för stämman hålls hemligt.¹³² För att aktieägare ska kunna utnyttja sitt ägarinflytande gäller vidare att kallelsen ska innehålla ett förslag till dagordning

¹¹⁹ Unger (2022), s. 1172.

¹²⁰ Ibid., s. 1173.

¹²¹ Unger (2022), s. 1173.

¹²² Ibid., s. 1174.

¹²³ Se 7 kap. 6 § ABL.

¹²⁴ Johansson (2018a), s. 51; Johansson (1990), s. 85 f.; Strand (2008), s. 84; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 5.

¹²⁵ Johansson (2018a), s. 179.

¹²⁶ Johansson (1990), s. 85 och 179.

¹²⁷ Se 7 kap. 17 § första stycket ABL jämte 7 kap. 23 § ABL.

¹²⁸ Se 7 kap. 17 § andra stycket ABL; Prop. 2012/13:166 s. 34 f.

¹²⁹ Se 7 kap. 18–22 §§ ABL.

¹³⁰ Johansson (1990), s. 179 och 184 f.

¹³¹ Bergström & Samuelsson (2021), s. 71.

¹³² Johansson (1990), s. 187.

där det tydligt framgår vilka ärenden som ska behandlas.¹³³ Det huvudsakliga skälet till reglerna om kallelsens innehåll är att aktieägarna ska ges möjlighet att förbereda sig inför stämman och inte bli överraskade om vad som ska avhandlas på stämman.¹³⁴ I förarbetena framhåller lagstiftaren särskilt att ett otillräckligt beslutsunderlag försvårar för många aktieägare att förbereda sig inför stämman och att utöva något praktiskt ägarinflytande på stämman.¹³⁵ Kallelsens innehåll är sammantaget en förutsättning för bolagsstämmans funktionalitet.¹³⁶

3.4 När ska en bolagsstämma hållas?

3.4.1 Ordinarie bolagsstämma (årsstämma)

Aktiebolagslagen innehåller särskilda bestämmelser som reglerar när en bolagsstämma ska hållas.¹³⁷ Lagen skiljer huvudsakligen mellan *ordinarie bolagsstämma* (årsstämma) och *extra bolagsstämma*.¹³⁸ Det är obligatoriskt för aktiebolag att hålla ordinarie bolagsstämma inom sex månader från utgången av varje räkenskapsår.¹³⁹ Bestämmelsen om att aktiebolag ska hålla minst en ordinarie stämma varje år är ett uttryck för att stämman är det högsta beslutande organet i ett aktiebolag, där aktieägarna utövar bestämmanderätt i bolagets angelägenheter.¹⁴⁰

Vid årsstämman föreligger det en skyldighet för styrelsen att lägga fram årsredovisningen och revisionsberättelsen samt, i moderbolag som är skyldigt att upprätta koncernredovisning, koncernredovisningen och koncernrevisionsberättelsen.¹⁴¹ Det åligger årsstämman att fastställa att resultat- och balansräkningen är korrekt upprättade samt korrigera eventuella felaktigheter i handlingarna.¹⁴² Om styrelsen inte lägger fram årsredovisningen och revisionsberättelsen, eller om handlingarna är så undermåliga att de inte kan anses utgöra ett godtagbart beslutsunderlag för stämman, menar Johansson att det inte kan vara fråga om en årsstämma eftersom bestämmelsen är obligatorisk.¹⁴³ Utöver nämnda beslut ska årsstämman även fatta beslut om (i) disposition beträffande bolagets vinst eller förlust enligt den senast fastställda balansräkningen, (ii) om ansvarsfrihet för styrelseledamöterna och VD, och (iii) i annat ärende som stämman enligt aktiebolagslagen eller bolagsordningen ska behandla.¹⁴⁴

3.4.2 Extra bolagsstämma

En stämma som inte är en obligatorisk årsstämma enligt aktiebolagslagen eller bolagsordningen betecknas *extra bolagsstämma*.¹⁴⁵ Styrelsen ska kalla till extra bolagsstämma om den anser att det finns skäl att hålla bolagsstämma före nästa ordinarie stämma.¹⁴⁶ Det föreligger även en

¹³³ Bergström & Samuelsson (2021), s. 71; Skog (2020), s. 172; Johansson (1990), s. 184 f.

¹³⁴ Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 7 kap. 24 § ABL; Strand (2008), s. 82.

¹³⁵ Prop. 1997/98:99 s. 103 f.; Johansson (1990), s. 187.

¹³⁶ Strand (2008), s. 91.

¹³⁷ Bergström & Samuelsson (2021), s. 65 f.

¹³⁸ Ibid., s. 168.

¹³⁹ Se 7 kap. 10 § ABL.

¹⁴⁰ Prop. 1997/98:99 s. 95.

¹⁴¹ Johansson (2018a), s. 30.

¹⁴² Prop. 1975:103 s. 395; Johansson (2018a), s. 110.

¹⁴³ Johansson (2018a), s. 110; Johansson (1990), s. 286.

¹⁴⁴ Se 7 kap. 11 § ABL.

¹⁴⁵ Johansson (2018a), s. 30.

¹⁴⁶ Se 7 kap. 13 § första stycket ABL.

skyldighet för styrelsen att kalla till extra stämman om bolagets revisor, om sådan finns i bolaget, eller en minoritet bestående av minst en tiondel av samtliga aktier i bolaget skriftligen begär att styrelsen kallar till extra stämman för att behandla ett särskilt ärende.¹⁴⁷ Ett *ärende* betecknas enligt motiven som en för bolaget relevant fråga som kan bli föremål för beslutsfattande på stämman.¹⁴⁸ Till följd därav är det inte möjligt för en minoritet att begära att styrelsen kallar till extra bolagsstämma endast för att ställa frågor till, eller begära upplysningar från, styrelsen eller VD.¹⁴⁹ Styrelsens vetskap om att en revisors eller en aktieägarminoritets förslag inte kommer vinna bifall vid stämman är inget skäl för styrelsen att inte kalla till extra stämman.¹⁵⁰ Det saknar även betydelse att frågan redan har behandlats på en tidigare ordinarie eller extra bolagsstämma.¹⁵¹ Stämman har sammantaget inte rätt att avhålla sig från att besluta i ett inkommet ärende.¹⁵² En extra bolagsstämma har samma beslutskompetens som en ordinarie stämman, med undantag för fastställelse av resultat- och balansräkning.¹⁵³

3.4.3 Fortsatt bolagsstämma

Vid såväl en ordinarie som en extra bolagsstämma kan beslut fattas om att stämman ska avbrytas (ajourneras) och att fortsatt bolagsstämma ska hållas en senare dag.¹⁵⁴ Bestämmelsen om fortsatt stämman är uppsatt till skydd för en minoritet, vilket således innebär att regeln är tvingande och kan följaktligen inte åsidosättas genom en föreskrift i bolagsordningen.¹⁵⁵ Bestämmelsen motiveras enligt förarbetena av att den framlagda resultat- och balansräkningen kan vara av sådan komplicerad natur att handlingarna kräver en närmare undersökning än vad kallelsetiden till stämman gett möjlighet till.¹⁵⁶ För det fall den fortsatta stämman är en fortsättning av en ordinarie bolagsstämma, måste den fortsatta stämman hållas inom sexmånadersfristen från räkenskapsårets utgång.¹⁵⁷

3.5 Rätt att närvara vid bolagsstämma

3.5.1 Aktieägares närvaro- och rösträtt

Eftersom stämman är det forum där aktieägarna har rätt att besluta i bolagets angelägenheter, tillkommer närvaro- och rösträtt vid bolagsstämma i första hand endast legitimerade aktieägare.¹⁵⁸ Rösträtten utgör ett grundläggande verktyg för aktieägarna att utöva ägarinflytande på stämman.¹⁵⁹ Aktieägares rätt att delta i stämman och utöva rösträtt är ovillkorad.¹⁶⁰ Detta innebär att det inte är möjligt att avskilja rätten att delta på stämman och utöva rösträtt från aktieinnehavet, vilket följer av den aktiebolagsrättsliga

¹⁴⁷ Ibid.

¹⁴⁸ Prop. 2004/05:85 s. 597.

¹⁴⁹ Prop. 2004/05:85 s. 579; Dotevall (2015), s. 210.

¹⁵⁰ Johansson (2018a), s. 68.

¹⁵¹ Dotevall (2015), s. 210.

¹⁵² Johansson (1990), s. 78.

¹⁵³ Johansson (2018a), s. 47.

¹⁵⁴ Se 7 kap. 14 § ABL.

¹⁵⁵ Lüning (2022), s. 48.

¹⁵⁶ Prop. 1975:103 s. 396.

¹⁵⁷ Johansson (1990), s. 77.

¹⁵⁸ Skog (2020), s. 164; Johansson (1990), s. 79.

¹⁵⁹ Strand (2008), s. 83.

¹⁶⁰ Johansson (2018a), s. 76.

odelbarhetsprincipen.¹⁶¹ Huvudregeln är sammantaget att endast legitimerade aktieägare har rätt att delta i och rösta på stämman.¹⁶²

Bestämmelsen om rätt att delta i bolagsstämma som aktieägare skiljer mellan kupongbolag och avstämningsbolag.¹⁶³ Av första meningen i bestämmelsen följer att i kupongbolag har den aktieägare som på dagen för stämman är införd i aktieboken rätt att delta.¹⁶⁴ Detta innebär att närvarorätt vid stämma i kupongbolag dels förutsätter äganderätt till aktien (*materiell äganderätt*), dels att aktieägaren är införd i aktieboken på dagen för stämman (*legitimerad*).¹⁶⁵ En person som på dagen för stämman obligationsrättsligt är att betrakta som ägare till en aktie, men som inte är upptagen i aktieboken, får således inte delta i stämman.¹⁶⁶ Detsamma gäller en person som på dagen för stämman är införd i aktieboken, men som avyttrat aktien och därmed inte är att betrakta som materiell aktieägare.¹⁶⁷

I avstämningsbolag gäller i stället att rätten att delta tillkommer den som har tagits upp som aktieägare i en utskrift eller annan framställning som avses i 7 kap. 28 § tredje stycket ABL.¹⁶⁸ Framställningen ska gälla förhållandena i bolaget sex bankdagar före stämman, samt rösträttsregistreringar som har gjorts senast fyra bankdagar före stämman.¹⁶⁹ Endast de aktieägare som är upptagna i framställningen har rätt att närvara och utöva rösträtt på stämman.¹⁷⁰ Följaktligen innebär detta att den som förvärvar en aktie kortare än sex dagar före stämman varken har rätt att närvara eller rösta på stämman, trots att denne är att betrakta som materiell aktieägare.¹⁷¹

En aktieägare, eller ett ombud till en aktieägare, får dessutom medföra högst två biträden vid stämman.¹⁷² Rättigheten för aktieägare och ombud att ha med biträden är obligatorisk och kan inte begränsas genom en föreskrift i bolagsordningen.¹⁷³ Avsikten med bestämmelsen är enligt motiven att en aktieägare, eller ett ombud, kan vara i behov av sakkunnig assistans i ekonomiska, juridiska eller tekniska frågor under bolagsstämman.¹⁷⁴ Aktiebolagslagen ställer inte upp några särskilda kvalifikationskrav för ett biträde.¹⁷⁵

Vidare är det möjligt att ta in en föreskrift i bolagsordningen som stadgar att en aktieägare får delta i stämman endast om han eller hon anmält detta till bolaget senast den dag som anges i

¹⁶¹ Skog (2020), s. 164; Dotevall (2015), s. 203 f.

¹⁶² Se 7 kap. 2 § första stycket ABL.

¹⁶³ Se 7 kap. 2 § ABL.

¹⁶⁴ Johansson (2018a), s. 76.

¹⁶⁵ Se 4 kap. 37 § första stycket ABL; Skog (2020), s. 165; Johansson (1990), s. 79; Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 2 § ABL.

¹⁶⁶ Johansson (2018a), s. 76.

¹⁶⁷ Johansson (2018a), s. 76; Skog (2020), s. 165.

¹⁶⁸ Johansson (2018a), s. 79; Bergström & Samuelsson (2021), s. 69.

¹⁶⁹ Se 7 kap. 28 § tredje stycket ABL; Prop. 2019/20:163 s. 85; Unger (2020b), s. 11.

¹⁷⁰ Bergström & Samuelsson (2021), s. 69.

¹⁷¹ Johansson (2018a), s. 79; Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 2 § ABL.

¹⁷² Se 7 kap. 5 § ABL.

¹⁷³ Johansson (2018a), s. 87; Johansson (1990), s. 249.

¹⁷⁴ Johansson (1990), s. 249; SOU 1971:15 s. 226; Prop. 1975:103 s. 389.

¹⁷⁵ SOU 1971:15 s. 226.

kallelsen.¹⁷⁶ Sista anmälningssdag får däremot inte infalla tidigare än femte vardagen före bolagsstämman.¹⁷⁷ Syftet med bestämmelsen om föranmälan är att styrelsen ska ges tid att vidta förberedelser inför stämman, exempelvis upprättande av preliminär röstlängd, anpassa antalet funktionärer samt bedöma om stämmolokalen är tillräcklig för deltagarantalet.¹⁷⁸

3.5.2 Vilka andra har rätt att närvara vid bolagsstämma?

Trots att stämman är en för aktieägarna sluten sammankomst till vilken utomstående som utgångspunkt inte har rätt att närvara vid, anses det följa av allmänna associationsrättsliga principer att även vissa andra personer som inte äger aktier men som utövar en särskild funktion på stämman har rätt att närvara och yttra sig, men inte utöva rösträtt.¹⁷⁹ Denna närvarorätt gäller främst stämмоordföranden, protokollföraren, styrelsen, VD, revisor, minoritetsrevisor samt särskild granskningsman.¹⁸⁰ Aktiebolagslagen förutsätter att styrelsen och VD och,¹⁸¹ i förekommande fall, revisorn, kan eller i vissa fall ska delta vid stämman.¹⁸² Vad gäller styrelsen och VD framgår detta indirekt av styrelsens och VD:s upplysningsplikt.¹⁸³ Enligt punkt III.1.2 i Koden ska styrelsens ordförande och så många av de övriga styrelseledamöterna vara närvarande vid stämman att styrelsen är beslutsför.¹⁸⁴ Därtill ska även VD närvara.¹⁸⁵ Av samma punkt i Koden framgår vidare att vid årsstämman ska minst en ledamot av valberedningen, revisorn samt, såvitt möjligt, samtliga styrelseledamöter närvara.¹⁸⁶ Enligt Johansson bör däremot styrelsens och VD:s närvarorätt vid stämman inte betraktas som absolut.¹⁸⁷ Exempelvis är det tänkbart att aktieägarna, innan ett beslut tas om ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter, önskar diskutera frågan utan styrelsens närvaro.¹⁸⁸

Utöver de personer som har rätt att närvara vid bolagsstämma enligt aktiebolagslagen eller allmänna associationsrättsliga principer, kan stämman besluta att den som inte är aktieägare, exempelvis journalister eller särskilda intresseorganisationer, ska ha rätt att närvara eller på annat sätt följa förhandlingarna vid stämman.¹⁸⁹ I motiven framhålls att det kan anses ligga i bolagets intresse att journalister deltar i stämman för att kunna sprida information om bolaget.¹⁹⁰ Närvaro av massmedia på stämman är vanligt förekommande i börsbolag, vilket kan medföra ett stort PR-värde för bolaget.¹⁹¹ Bolagsstämman kan även besluta att utomstående ska

¹⁷⁶ Se 7 kap. 2 § andra stycket ABL.

¹⁷⁷ Johansson (2018a), s. 91.

¹⁷⁸ Johansson (1990), s. 260; Johansson (2018a), s. 91.

¹⁷⁹ Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 6 § ABL; Johansson (2018a), s. 88.

¹⁸⁰ Prop. 2004/05:85 s. 294; Johansson (1990), s. 250 ff.; Johansson (2018a), s. 88 ff.; Unger (2020a), s. 48.

¹⁸¹ Med styrelse och VD avses i detta stycke endast personer som inte äger aktier i bolaget. En styrelseledamot eller VD som även är aktieägare i bolaget har en ovillkorad rätt att delta i stämman i egenskap av aktieägare.

¹⁸² Prop. 2004/05:85 s. 294; Johansson (2018a), s. 88.

¹⁸³ Skog (2020), s. 166; Johansson (2018a), s. 88; Johansson (1990), s. 255; Svernlöv (2019), s. 60.

¹⁸⁴ Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 6 § ABL; Johansson (2018a), s. 88; Svernlöv (2017), kommentaren till punkt III.1.2.

¹⁸⁵ Svernlöv (2017), kommentaren till punkt III.1.2.

¹⁸⁶ Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 6 § ABL; Svernlöv (2017), kommentaren till punkt III.1.2.

¹⁸⁷ Johansson (1990), s. 251 f.; Johansson (2018a), s. 89; Almlöf (2014), s. 73.

¹⁸⁸ Johansson (1990), s. 251 f.; Johansson (2018a), s. 89.

¹⁸⁹ Se 7 kap. 6 § ABL; Johansson (2018a), s. 89; Prop. 2004/05:85 s. 294.

¹⁹⁰ Prop. 2004/05:85 s. 294.

¹⁹¹ Johansson (1990), s. 257; Unger (2020a), s. 49.

ha rätt att ”på annat sätt följa förhandlingarna”, vilket kan användas om stämman inte vill släppa in utomstående i stämmolokalen men ändå låta dem följa stämman digitalt.¹⁹²

3.6 Närmare om olika former av deltagande i bolagsstämma

3.6.1 Huvudregeln är ett fysiskt möte

Huvudregeln är att bolagsstämman ska hållas på den ort där styrelsen har sitt säte, vilket ska framgå av bolagsordningen.¹⁹³ Bestämmelsen är fakultativ vilket innebär att det är möjligt att i bolagsordningen föreskriva att stämman ska eller kan hållas på en eller flera andra särskilt angivna orter i Sverige, mellan vilka styrelsen har möjlighet att välja.¹⁹⁴ Följaktligen är det möjligt att hålla stämma på en annan ort än den där styrelsen har sitt säte.¹⁹⁵ Av det sagda följer emellertid att det föreligger ett hinder mot att i bolagsordningen ange en utrikes ort.¹⁹⁶ Eftersom stämman är det enda forum där aktieägarna har rätt att besluta i bolagets angelägenheter är det viktigt att orten för bolagsstämma är tydligt angiven för aktieägarna.¹⁹⁷ Reglerna om ort för bolagsstämma är enligt motiven uppsatta till skydd för aktieägarna och syftar till att säkerställa aktieägarnas rätt att delta i stämman.¹⁹⁸ Mot bakgrund av regleringens syfte är utgångspunkten enligt aktiebolagslagen att stämman ska äga rum på en viss förutbestämd ort där aktieägarna har möjlighet att delta *fysiskt* i en stämmolokal.¹⁹⁹ Johansson menar att de skäl som ligger till grund för reglerna om ort för bolagsstämma liknar syftet med kallelsereglerna, närmare bestämt att säkerställa aktieägarnas rätt att delta i beslutsfattandet.²⁰⁰

Förtydligandet i ordsbestämmelsen, bestående i att det föreligger ett hinder mot att i bolagsordningen ange en utrikes ort för hållande av stämma, infördes den 1 januari 1999.²⁰¹ Eftersom bestämmelsen är uppsatt till skydd för aktieägarna gäller detta såvida inte samtliga aktieägare är överens om att hålla stämma utomlands.²⁰² Det räcker inte endast att de som är närvarande vid stämman samtycker till att hålla stämma på en utrikes ort, utan samtliga aktieägare och även samtliga styrelseledamöter måste vara överens.²⁰³ Återinförandet av hindret mot att förlägga en stämma utomlands motiveras med att bestämmelsen är uppsatt till skydd för en minoritet mot bakgrund av att en majoritetsägare eller styrelsen inte ska kunna förlägga stämman på en för minoriteten svårtillgänglig ort där kontroversiella beslut till nackdel för minoriteten kan fattas.²⁰⁴ Johansson anser att återinförandet av förbudet kan ifrågasättas, och framhåller att syftet med bestämmelsen om stämмоort kan uppnås även om det skulle vara tillåtet att ange en utrikes ort i bolagsordningen.²⁰⁵ Johansson tar som exempel att en aktieägare

¹⁹² Prop. 2004/05:85 s. 595.

¹⁹³ Se 7 kap. 15 § första stycket ABL jämte 3 kap. 1 § första stycket 2 ABL.

¹⁹⁴ Johansson (2018a), s. 27; Skog (2020), s. 170.

¹⁹⁵ Johansson (2018a), s. 27.

¹⁹⁶ Ibid., s. 28.

¹⁹⁷ Sandström (2020), s. 192.

¹⁹⁸ Prop. 1997/98:99 s. 98.

¹⁹⁹ Sandström (2020), s. 192.

²⁰⁰ Johansson (1990), s. 74 f.

²⁰¹ Prop. 1997/98:99 s. 97–98; SOU 1995:44 s. 166.

²⁰² Prop. 1997/98:99 s. 98; SOU 1995:44 s. 166.

²⁰³ Prop. 1997/98:99 s. 227; Bergström & Samuelsson (2021), s. 69.

²⁰⁴ Prop. 1997/98:99 s. 98; Johansson (2018a), s. 28.

²⁰⁵ Johansson (2018a), s. 28.

i ett aktiebolag med en bolagsordningen som anger att stämman kan hållas i såväl Malmö som Köpenhamn inte skulle bli förvånad över att stämman hålls i Köpenhamn, samtidigt som det i bolagsordningen är tillåtet att ange exempelvis Arvidsjaur som alternativ ort.²⁰⁶

Vidare finns det en möjlighet att hålla stämman på en annan ort än den där styrelsen har sitt säte, eller vad som annars angetts i bolagsordningen, om *extraordinära omständigheter* kräver det.²⁰⁷ Stämman kan i dessa situationer även förläggas utomlands.²⁰⁸ Med extraordinära omständigheter avses enligt motiven force majeure-liknande situationer som exempelvis krigstillstånd eller en kärnkraftsolycka.²⁰⁹ Även den omständigheten att stämmolokalen blivit oanvändbar på grund av brand eller vattenskador anses också kunna omfattas av bestämmelsens ordalydelse.²¹⁰

Till följd av att bestämmelsen om ort för bolagsstämma är uppsatt till skydd för aktieägarna kan bolagsstämma dessutom hållas *var som helst* om samtliga aktieägare är överens.²¹¹ Däremot är det inte möjligt att med bindande verkan, trots att samtliga aktieägare och styrelseledamöter är överens, besluta att samtliga framtida bolagsstämmor ska hållas på en från aktiebolagslagen eller bolagsordningen avvikande ort.²¹² Genom samtliga aktieägares samtycke är det även möjligt att hålla *digital bolagsstämma*, utan rätt för aktieägarna att delta fysiskt i en stämmolokal.²¹³

3.6.2 Hybridstämma: fysiskt möte kombinerat med digitalt deltagande

Utgångspunkten enligt 7 kap. 15 § ABL är att stämman ska hållas på den ort där styrelsen har sitt säte eller på den i bolagsordningen särskilt angivna stämloorten.²¹⁴ Bestämmelsen om ort för bolagsstämma innebär att aktieägarna har rätt att infinna sig fysiskt vid en stämmolokal för att delta i beslutsfattandet.²¹⁵ Av det nu sagda följer att bolagsstämma inte kan hållas på flera orter samtidigt.²¹⁶ Enligt förarbetena anses detta emellertid inte hindra att stämman arrangeras genom fysiskt deltagande kombinerat med att vissa aktieägare deltar i stämman från en annan ort, antingen i Sverige eller utrikes, genom något slag av elektronisk uppkoppling.²¹⁷ En stämman där aktieägare har möjlighet att välja mellan att delta på mötets fysiska plats eller digitalt betecknas *hybridstämma*.²¹⁸ Stämman måste dock alltid ledas från den enligt aktiebolagslagen eller bolagsordningen anvisade stämloorten.²¹⁹ Även Skog betonar att aktiebolagslagen medger att vissa aktieägare deltar i stämman digitalt från en annan ort, även

²⁰⁶ Ibid.

²⁰⁷ Se 7 kap. 15 § andra stycket ABL.

²⁰⁸ Sandström (2020), s. 192.

²⁰⁹ SOU 1971:15 s. 229; Johansson (1990), s. 74; Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 15 § ABL.

²¹⁰ Johansson (2018a), s. 28.

²¹¹ Prop. 1997/98:99 s. 98; Johansson (1990), s. 74.

²¹² Johansson (2018a), s. 29.

²¹³ Prop. 2004/05:85 s. 303.

²¹⁴ Johansson (2018b), s. 178.

²¹⁵ Prop. 1997/98:99 s. 227.

²¹⁶ Andersson, Johansson & Skog (2022) kommentaren till 7 kap. 15 § ABL; Johansson (2018a), s. 29.

²¹⁷ Prop. 1997/98:99 s. 98 f.; Prop. 2004/05:85 s. 301; Prop. 2009/10:247 s. 42.

²¹⁸ Unger (2020b) s. 15.

²¹⁹ Prop. 1997/98:99 s. 227.

fast det inte uttryckligen framgår av lagtexten.²²⁰ Att det inte finns något rättsligt hinder mot att arrangera en stämma i börsbolag där aktieägare deltar genom elektronisk uppkoppling följer även av art. 8 i EU-direktivet om aktieägares rättigheter i noterade aktiebolag.²²¹

Möjligheten för aktieägare att delta i stämma på distans från en annan ort har ansetts främja aktieägarnas intresse av att delta i bolagets beslutsfattande på stämman.²²² I motiven framhålls särskilt att hybridstämmor stärker minoritetsaktieägares möjligheter att delta i diskussioner och beslutsfattande på stämman, och därmed öka sitt inflytande i bolaget.²²³ Möjligheten att delta på distans undanröjer även de geografiska begränsningar som en fysisk stämma innebär för många aktieägare och öppnar upp för fler att delta och tillvarata de rättigheter som följer med aktieinnehavet.²²⁴ Denna form av distansdeltagande har även ansetts fördelaktig ur ett kostnadsperspektiv för bolaget.²²⁵ Trots detta har lagstiftaren uttryckligen avstått från att reglera möjligheten för aktieägare att delta digitalt, med motiveringen att det har ansetts vara en sådan teknisk fråga som inte lämpar sig för lagreglering.²²⁶

Även fast hybridstämmor är tillåtet finns det flera praktiska frågor som aktualiseras.²²⁷ Eftersom utgångspunkten i aktiebolagslagen är att bolagsstämma hålls fysiskt är reglerna i aktiebolagslagen inte anpassade för digitalt deltagande.²²⁸ En förutsättning för att genomföra en hybridstämma är att det kan ske under *tekniskt betryggande former*, eftersom varje aktieägare ska ha likvärdiga möjligheter att delta i stämman.²²⁹ Med dagens tekniska lösningar som finns att tillgå är det utan tvekan fullt möjligt att hålla en hybridstämma under sådana tekniskt betryggande former. Flera bolag har redan tagit fram tekniska lösningar för hybridstämmor, och det finns även flera olika företag som har tagit fram särskilda tjänster för hybridstämmor.²³⁰ Ytterligare en förutsättning som framhålls i förarbetena för att arrangera en hybridstämma är att ingen aktieägare gynnas på bekostnad av en annan aktieägare beroende på deltagandeform.²³¹ Det är upp till stämmans ordförande att ta ställning till huruvida de tekniska hjälpmedel som är avsedda att användas är tillräckliga för att de aktieägare som deltar digitalt tillförsäkras samma rättigheter som de aktieägare som deltar fysiskt.²³²

Innan en hybridstämma genomförs måste frågor kring kallelse, anmälan samt tillhandahållande av handlingar inför stämman hanteras. Kallelse till en hybridstämma sker på samma sätt som till en vanlig stämma enligt kallelsereglerna.²³³ I kallelsen till stämman bör det även särskilt

²²⁰ Skog (2020), s. 170 och 179.

²²¹ Prop. 2009/10:247 s. 42.

²²² Prop. 1997/98:99 s. 99; Sandström (2020), s. 192.

²²³ Prop. 1997/98:99 s. 98.

²²⁴ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²²⁵ Sandström (2020), s. 192.

²²⁶ Prop. 1997/98:99 s. 98 f.; Prop. 2004/05:85 s. 301.

²²⁷ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*; Prop. 2004/05:85 s. 301; Unger (2020b), s. 29 ff.; Sandström (2020), s. 192.

²²⁸ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²²⁹ Prop. 1997/98:99 s. 227; Johansson (2018a), s. 29.

²³⁰ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²³¹ Prop. 1997/98:99 s. 227.

²³² Prop. 2004/05:85 s. 301; Prop. 2009/10:247 s. 42.

²³³ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*; Skog (2020), s. 170 f.

framgå att det kommer finnas möjlighet att delta digitalt.²³⁴ Även anmälan till en hybridstämma sker på samma sätt som till en vanlig stämma,²³⁵ såvitt det finns en föreskrift om detta i bolagsordningen.²³⁶ Vidare ska styrelsen inför årsstämman hålla redovisningshandlingar och revisionsberättelsen tillgängliga hos bolaget för aktieägarna under minst två veckor före stämman.²³⁷ Svernlöv anser att dessa handlingar även bör hållas tillgängliga digitalt för de aktieägare som deltar på distans från en annan ort.²³⁸ Även aktieboken och dagordningen bör omfattas av de handlingar som finns tillgängliga digitalt under stämman.²³⁹

Det uppkommer även frågor kring närvarokontroll av aktieägare samt utomståendes närvaro på stämman.²⁴⁰ Huvudregeln är att närvarorätt vid bolagsstämma i första hand endast tillkommer aktieägare, mot bakgrund av att stämman som utgångspunkt är en för aktieägarna slutna sammankomst.²⁴¹ Om en eller flera aktieägare deltar i stämman på distans, från en lokal som bolaget inte själv tillhandahåller, uppkommer svårigheter för bolaget att kontrollera vilka som faktiskt deltar i stämman.²⁴² Med beaktande av att det är svårt för bolaget att kontrollera vilka som deltar i stämman är en förutsättning enligt förarbetena att stämman beslutar att utomstående har rätt att följa förhandlingarna.²⁴³ Även Svernlöv och Dotevall ansluter sig till detta uttalande och anser att stämman måste fatta beslut om att utomstående ska ha rätt att följa stämman.²⁴⁴ Avseende frågan kring närvarokontroll av distansdeltagare framhåller Svernlöv att de aktieägare som avser att delta i stämman på distans, och i övrigt uppfyller kraven för deltagande, ska erhålla en unik inloggningskod innan stämman, som sedan verifieras med hjälp av bank-ID eller en annan liknande verifieringsmetod.²⁴⁵

Ytterligare problem med hybridstämmor som bolagen måste hantera är att säkerställa att stämmans funktion som discussionsforum inte urholkas samt att omröstningar kan genomföras på ett rättssäkert sätt.²⁴⁶ En hybridstämma måste genomföras under sådana tekniskt betryggande former att aktieägare kan delta i såväl diskussioner som omröstningar på samma villkor som de aktieägare som deltar fysiskt.²⁴⁷ Svernlöv anser att det är av grundläggande betydelse att distansdeltagarna ges möjlighet att begära upplysningar från styrelsen och VD på stämman.²⁴⁸ Detta menar Svernlöv kan åstadkommas genom att distansdeltagarna ges tillgång till en särskild chatt- eller videofunktion för att kunna begära upplysningar under stämman.²⁴⁹

²³⁴ Unger (2020b), s. 30 och 53; Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²³⁵ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²³⁶ Se 7 kap. 2 § andra stycket ABL.

²³⁷ Se 7 kap. 25 § ABL.

²³⁸ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²³⁹ *Ibid.*

²⁴⁰ Prop. 2004/05:85 s. 301.

²⁴¹ *Ibid.* s. 294.

²⁴² Unger (2020b), s. 29; Prop. 2004/05:85 s. 301.

²⁴³ Prop. 2004/05:85 s. 301, 595 och 598.

²⁴⁴ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*; Dotevall (2015), s. 209.

²⁴⁵ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²⁴⁶ Prop. 2004/05:85 s. 301; Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²⁴⁷ *Ibid.*

²⁴⁸ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²⁴⁹ *Ibid.*

Vidare måste bolaget säkerställa att aktieägare och ombud som deltar digitalt kan delta i beslutsfattandet på samma villkor som fysiskt närvarande aktieägare.²⁵⁰ Huvudregeln är att beslut på stämman fattas genom acklamation.²⁵¹ Beslut genom acklamation är av förklarliga skäl problematiskt vid en hybridstämma eftersom samtliga aktieägare inte är närvarande fysiskt. Unger framhåller dock att det inte föreligger några egentliga hinder mot att beslut tas genom acklamation, bortsett från att det kan föreligga viss fördröjning i utsändningen, vilket innebär att ordföranden måste avvakta innan ett beslut kan klubbfastas.²⁵² I motsats till detta anser Svernlöv att det inte är praktiskt genomförbart att fatta beslut genom acklamation på en hybridstämma.²⁵³ Tekniken som används vid stämman måste även tillåta röstning på distans i kombination med användning av röstdosor i stämmolokalen, för att beslut som fattas genom omröstning ska kunna genomföras på ett effektivt sätt.²⁵⁴ En hybridstämma kan även kombineras med möjligheten för aktieägare att poströsta, såvida det finns en föreskrift om det i bolagsordningen.²⁵⁵

En annan fråga som aktualiseras är vilket bolagsorgan som kan besluta om på vilket sätt en bolagsstämma ska organiseras. Utgångspunkten är enligt förarbetena att styrelsen beslutar huruvida en stämma ska arrangeras som en vanlig stämma eller som en hybridstämma, såvida inte annat föreskrivs i bolagsordningen.²⁵⁶ Även fast det inte direkt framgår av aktiebolagslagen är det tillåtet att i bolagsordningen ta in en särskild föreskrift om att aktieägare vid varje stämma ska ha möjlighet att, som alternativ till fysiskt deltagande, delta digitalt från en annan ort.²⁵⁷

3.6.3 Ombud och fullmaktsinsamling

En aktieägare som inte kan närvara personligen vid stämman får utöva sin rösträtt genom ett ombud med en skriftlig, av aktieägaren undertecknad och daterad fullmakt.²⁵⁸ Rätten att låta ett ombud företräda aktierna vid stämma är obligatorisk, vilket innebär att den inte kan inskränkas genom en föreskrift i bolagsordningen.²⁵⁹ Inskränkande bestämmelser är utan verkan.²⁶⁰ På samma sätt som för biträden till aktieägare ställer lagen inte upp några särskilda kompetens- eller kvalifikationskrav för ombud, utan grundläggande är allmänna fullmaktsregler.²⁶¹

Av paragrafens ordalydelse följer att aktieägare i kupongbolag endast får utse *ett* ombud.²⁶² Om bolaget är ett avstämningsbolag får *två eller flera* ombud utses.²⁶³ Möjligheten för aktieägare i avstämningsbolag att låta sig företrädas av flera ombud är föranledd av art. 10.2 i EU-direktivet

²⁵⁰ Prop. 2004/05:85 s. 301.

²⁵¹ Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 7 kap. 37 § ABL; Johansson (1990), s. 87.

²⁵² Unger (2020b), s. 30.

²⁵³ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*.

²⁵⁴ Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*; Unger (2020b), s. 30.

²⁵⁵ Unger (2020b), s. 30.

²⁵⁶ Prop. 2004/05:85 s. 301; Sandström (2020), s. 192.

²⁵⁷ Prop. 2004/05:85 s. 301; af Sandeberg (2007), s. 81.

²⁵⁸ Se 7 kap. 3 § första stycket ABL.

²⁵⁹ SOU 1971:15 s. 224; Prop. 1975:103 s. 388 f.; Prop. 1973:168 s. 23; SOU 1995:44 s. 164; Prop. 1997/98:99 s. 222; Skog (2020), s. 167; Johansson (2018a), s. 80.

²⁶⁰ Prop. 1973:168 s. 23.

²⁶¹ Prop. 1997/98:99 s. 222; Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 7 kap. 3 § ABL.

²⁶² Prop. 1997/98:99 s. 222; Prop. 2009/10:247 s. 53.

²⁶³ Prop. 2009/10:247 s. 53; Johansson (2018a), s. 185.

om aktieägars rättigheter i noterade bolag.²⁶⁴ Om en aktieägare låter sig företrädas av flera ombud, får varje ombud endast företräda en viss andel av aktierna.²⁶⁵ En aktieägare som låter ett eller flera ombud företräda aktierna vid en bolagsstämma har inte rätt att samtidigt närvara på stämman.²⁶⁶ I doktrin anförs å andra sidan att en aktieägare bör kunna delta på stämman i egenskap av biträde åt ombudet.²⁶⁷

Huvudregeln är att fullmakter inte får samlas in av bolaget.²⁶⁸ Syftet med förbudet är att förhindra att styrelsen använder bolagets resurser för att samla in fullmakter, vilket har ansetts skapa ett betydande övertag för styrelsen i förhållande till aktieägarna.²⁶⁹ Av andra meningens i bestämmelsen framgår däremot att förbudet mot fullmaktsinsamling inte är absolut, utan i bolagsordningen får det föreskrivas att styrelsen får samla in fullmakter enligt det förfarande som anges i paragrafens andra stycke.²⁷⁰ Kravet på bolagsordningsföreskrift motiveras i lagens förarbeten av att det är en kostnadsfråga som ytterst är en fråga för aktieägarna att besluta om.²⁷¹

3.6.4 Poströstning som ett alternativ till fysiskt deltagande

Stadgandet i 7 kap. 4 a § ABL föreskriver att bolagsordningen får innehålla en bestämmelse som anger att aktieägarna före stämman ska kunna utöva sin rösträtt per post, eller att styrelsen inför en stämma får besluta att aktieägarna ska kunna poströsta.²⁷² Kravet på föreskrift i bolagsordningen slopades emellertid i den tillfälliga stämmolagen som infördes med anledning av covid-19-pandemin.²⁷³ Poströstning innebär att en aktieägare som inte kan närvara personligen på en stämma har möjlighet att utöva sin rösträtt per post före stämman.²⁷⁴ Enligt Aktiebolagskommittén skapar poströstning incitament för aktieägare med begränsade innehav och utländska aktieägare att delta i beslutsfattandet.²⁷⁵ Bestämmelsen om poströstning är föranledd av art. 12 i EU:s direktiv om aktieägars rättigheter i noterade bolag,²⁷⁶ vilket syftar till att underlätta för aktieägare att utöva ägarinflytande i börsbolag.²⁷⁷ Enligt aktiebolagslagen kan ett bolag inte hålla bolagsstämma enbart genom poströstning, utan det är endast möjligt att erbjuda poströstning som ett alternativ till fysiskt deltagande.²⁷⁸ I den tillfälliga stämmolagen infördes däremot en tillfällig möjlighet för aktiebolag att hålla stämma med enbart poströstning, vilken upphör att gälla vid utgången av 2022.²⁷⁹

²⁶⁴ Prop. 2009/10:247 s. 53.

²⁶⁵ Ibid.

²⁶⁶ Prop. 1997/98:99 s. 222; Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 3 § ABL.

²⁶⁷ Johansson (2018), s. 82; Andersson, Johansson & Skog (2022), kommentaren till 7 kap. 3 § ABL.

²⁶⁸ Se 7 kap. 4 § första stycket ABL; SOU 1995:44 s. 164 f.; Prop. 1997/98:99 s. 108; Prop. 2004/05:85 s. 592.

²⁶⁹ SOU 1995:44 s. 164; Skog (2020), s. 168; Eklund & Stattin (2021), s. 177.

²⁷⁰ Prop. 2004/05:85 s. 592 f.

²⁷¹ Ibid. s. 298.

²⁷² Prop. 2009/10:247 s. 55.

²⁷³ Se 4 § i den tillfälliga stämmolagen.

²⁷⁴ SOU 2001:1 s. 248.

²⁷⁵ Ibid. s. 248 ff.

²⁷⁶ Prop. 2009/10:247 s. 55.

²⁷⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/36/EG av den 11 juli 2007 om utnyttjande av vissa aktieägars rättigheter i börsnoterade företag.

²⁷⁸ Unger (2020b), s. 26; Skog (2020), s. 168.

²⁷⁹ Se 20–26 §§ i den tillfälliga stämmolagen.

I praktiken är fullmaktsinsamling och poströstning två liknande förfaranden för utövande av rösträtt på bolagsstämma.²⁸⁰ Skillnaden mellan de två instituten är främst att vid utnyttjande av fullmaktsröstning inställer sig ett av aktieägaren utsett ombud fysiskt vid stämmolokalen för att avge aktieägarens röst, samtidigt som poströstning innebär att aktieägaren avger sin röst per post i förtid utan att närvara fysiskt vid stämman.²⁸¹

3.6.5 Bolagsstämma per capsulam

Aktiebolagslagen utgår från att aktieägarna sammanträder fysiskt i en stämmolokal för att hålla bolagsstämma.²⁸² Som framgått ovan saknar stämmoreglerna praktisk betydelse i en- och fåmansaktiebolag, eftersom reglerna kan frångås genom samtliga aktieägares samtycke.²⁸³ I denna kategori av aktiebolag, som utgör den övervägande delen av aktiebolag i Sverige, hålls stämma i allmänhet genom ett så kallat per capsulam-förfarande, varigenom aktieägarna cirkulerar och upprättar ett stämmoprotokoll som samtliga aktieägare skriver under.²⁸⁴ I börsbolag är det däremot inte möjligt att hålla stämma per capsulam, eftersom det inte går att inhämta samtliga aktieägares samtycke.²⁸⁵

Vid en stämma som hålls per capsulam behöver aktieägarna inte närvara fysiskt i en stämmolokal.²⁸⁶ Aktieägarnas intressen tillgodoses genom att en enskild aktieägare kan vägra att en stämma hålls per capsulam, och därmed framtvinga att stämman i stället hålls enligt reglerna i aktiebolagslagen.²⁸⁷ Ett per capsulam-beslut blir giltigt när samtliga aktieägare skrivit under protokollet, och får samma rättsliga verkan som ett beslut taget på en formlig bolagsstämma.²⁸⁸ Lagstiftaren har ansett att beslut per capsulam är ett godtagbart förfarande att hålla stämma på, under förutsättning att besluten protokolleras.²⁸⁹ I jämförelse med en traditionell bolagsstämma finns det betydande fördelar med att hålla stämma per capsulam.²⁹⁰ Samtidigt som stämmans funktion som högsta beslutande organ i aktiebolaget bibehålls och aktieägarnas intressen tillgodoses, resulterar en pappersstämma i omfattande tids- och kostnadsbesparingar för bolaget.²⁹¹

²⁸⁰ Prop. 2009/10:247 s. 46.

²⁸¹ Prop. 2009/10:247 s. 46 f.; Skog (2020), s. 168; SOU 2001:1 s. 250.

²⁸² Eklund & Stattin (2021), s. 176.

²⁸³ Johansson (1990), s. 63; Eklund & Stattin (2021), s. 194.

²⁸⁴ Johansson (1990), s. 23; Sandström (2020), s. 188.

²⁸⁵ Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 7 kap. 1 § ABL.

²⁸⁶ Bergström & Samuelsson (2021), s. 68.

²⁸⁷ Johansson (2018a), s. 208.

²⁸⁸ Sandström (2020), s. 188.

²⁸⁹ Prop. 2004/05:85 s. 309; Unger (2020a), s. 230.

²⁹⁰ Johansson (avhandling), s. 63.

²⁹¹ Ibid.

4. Den digitala bolagsstämman: en förändrad syn på deltagande i bolagsstämma

4.1 Inledning och något om kapitlets disposition

Bolagsstämma *endast* genom elektroniskt distansdeltagande mellan aktieägarna, en *digital bolagsstämma*, är inte tillåtet enligt gällande aktiebolagslag. Detta följer indirekt av huvudregeln att en stämma ska hållas på en *viss ort* där aktieägarna har rätt att närvara personligen. Med anledningen av de senaste årens tekniska utveckling och införandet av den tillfälliga stämmolagen har intresset av att hålla digitala stämmor ökat.

Till att börja med kommer avsnitt 4.2 tillhandahålla en närmare begreppslig precisering kring vilka olika typer av digitala bolagsstämmor som går att urskilja i litteratur och förarbeten. Mot den bakgrunden behandlar avsnitt 4.3 aktiebolagslagen och förbudet mot digitala stämmor samt hur digitala stämmor förhåller sig till aktiebolagslagens stämmoregler. I avsnitt 4.4 behandlas några olika möjligheter och utmaningar med digitala stämmor i förhållande till stämmans syfte och olika funktioner, varefter regleringen av digitala stämmor i utländsk rätt presenteras i avsnitt 4.5.

4.2 Några olika typer av digitala bolagsstämmor

De senaste årens tekniska utveckling har aktualiserat flera olika nya stämμοformer med användning av modern ljud- och bildteknik för börsbolagen. Till att börja med krävs det därför en närmare begreppslig precisering kring vilka olika typer av digitala bolagsstämmor som kan urskiljas i litteratur och förarbeten. Eftersom digitala stämmor är ett relativt nytt fenomen samt att det till stor del saknas uttryckliga föreskrifter om detta i aktiebolagslagen finns det olika uppfattning kring definitionerna av de olika typerna av digitala stämmor.²⁹²

Enligt Sevenius menas med digitala stämmor ”bolagsstämmor vilka i större eller mindre utsträckning använder sig av digitala verktyg vid genomförandet”.²⁹³ Mot bakgrund av Sevenius definition av digitala stämmor kan inledningsvis konstateras att de flesta stämmor redan idag till viss del är digitala. Aktiebolagslagen förutsätter bland annat att börsbolagen använder sig av elektroniska hjälpmedel för att lämna information och kommunicera med aktieägarna.²⁹⁴ Det är även vanligt förekommande att bolag använder sig av digitala röstningsverktyg eller utnyttjar möjligheten till elektroniska underskrifter av stämmoprotokoll och fullmakter.²⁹⁵ I litteraturen och förarbetena till aktiebolagslagen och den tillfälliga stämmolagen kan sammanfattningsvis följande fem olika typer av digitala bolagsstämmor urskiljas: (i) *eterstämma*, (ii) *hybridstämma*, (iii) *digital stämma*, (iv) *asynkron stämma*, och (v) *evig stämma*.²⁹⁶ Som framgått ovan i uppsatsens inledande kapitel kommer endast den

²⁹² Sjöman (2020); Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*; Unger (2022); Hultmark (1998/99); Skog (1999/00); Moberg (2005).

²⁹³ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2.

²⁹⁴ Prop. 2006/07:65 s. 271 ff.; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2 och 5; Sevenius (2022), s. 196 ff.

²⁹⁵ Se 1 kap. 13 § ABL; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2.

²⁹⁶ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2.

stämmoform som benämns *digital bolagsstämma* att analyseras inom ramen för denna uppsats. Av pedagogiska skäl förefaller det emellertid nödvändigt att kort beskriva övriga stämμοformer med digitala inslag.

Den första formen av digital stämмо som går att urskilja är *eterstämma*, vilket innebär att stämman hålls fysiskt i en stämमolokal en viss tid, men utsänds även digitalt för att aktieägare, allmänheten och andra intressenter som inte är närvarande på stämमans fysiska plats ska ha möjlighet att följa stämman.²⁹⁷ Denna stämμοform innebär att aktieägare som deltar på distans inte har möjlighet att delta i omröstningar eller annars utöva de rättigheter som är förenade med aktieinnehavet, utan har endast möjligt att passivt följa stämman.²⁹⁸

Den andra formen av digital stämмо, *hybridstämma*, innebär att det är möjligt att delta i stämman *antingen* fysiskt i stämमolokalen *eller* digitalt på distans via dator, smartphone, surfplatta eller annan liknande internetansluten enhet.²⁹⁹ I jämförelse med en eterstämma, kan de aktieägare och andra deltagare som deltar på distans i en hybridstämma inte bara följa stämman, utan även utöva rösträtt och interagera med de som deltar fysiskt i stämमolokalen.³⁰⁰ Trots avsaknad av uttryckliga regler i aktiebolagslagen är såväl eterstämma som hybridstämma tillåtna enligt aktiebolagslagen.³⁰¹

Den tredje stämμοformen är den *digitala bolagsstämman*, vilket innebär att stämman hålls *endast* genom elektronisk uppkoppling mellan aktieägarna utan möjlighet för aktieägarna att delta fysiskt.³⁰² I förarbetena till aktiebolagslagen betecknar lagstiftaren denna stämμοform för ”*bolagsstämma on-line*”.³⁰³ I den tillfälliga stämमolagen använder lagstiftaren uttrycken *digital bolagsstämma* samt *stämma genom elektronisk uppkoppling*.³⁰⁴ Sevenius använder uttrycket *virtuell bolagsstämma*.³⁰⁵ I anslutning till Unger och vad som sägs i förarbetena till den tillfälliga stämमolagen kommer jag använda mig av det något mer tidsenliga uttrycket *digital bolagsstämma*, för att beteckna en stämмо som helt och hållet genomförs endast med elektronisk uppkoppling mellan aktieägarna.

Den fjärde och femte typen av digital stämмо som går att urskilja i litteraturen är *asynkron stämмо* och *evig stämмо*.³⁰⁶ Dessa två helt decentraliserade stämμοformer, vilka inte förefaller vara tillåtna enligt dagens regelverk, är återhållsamt behandlade i litteraturen. Såvitt går att utläsa i litteraturen är det endast Sevenius som identifierat dessa två stämμοformer. Enligt Sevenius innebär en *asynkron stämмо* att stämman hålls under flera dagar i ett virtuellt rum dit aktieägare

²⁹⁷ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2; Sevenius (2022), s. 196 ff.

²⁹⁸ Sevenius (2022), s. 404 ff.

²⁹⁹ Unger (2020b), s. 15; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2; Sevenius (2022), s. 404 ff.

³⁰⁰ Unger (2020b), s. 15; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2; Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*; Prop. 2004/05:85 s. 300 f.

³⁰¹ Prop. 2004/05:85 s. 300 f.

³⁰² Sevenius (2022), s. 196 ff.; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2; Hultmark (1998/99), s. 845.

³⁰³ Prop. 2004/05:85 s. 303.

³⁰⁴ Prop. 2019/20:163 s. 5 och 15.

³⁰⁵ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 2.

³⁰⁶ *Ibid.*, s. 2.

och andra deltagare har tillträde.³⁰⁷ I det digitala rummet kan aktieägarna kommunicera, ta del av dokumentation och utöva rösträtt.³⁰⁸ En närliggande stämma är den femte och sista formen av digital stämma, *evig stämma*, vilket innebär att stämman pågår året runt i ett virtuellt rum där aktieägarna kontinuerligt tar del av information och deltar i bolagets beslutsfattande.³⁰⁹ Utifrån ett aktiebolagsrättsligt perspektiv är asynkron stämma och evig stämma i dagsläget otänkbara, men i ett långsiktigt perspektiv bör stämμοformerna kunna möjliggöras med hjälp av blockkedjeteknik och smarta kontrakt.

4.3 Aktiebolagslagen och digitala bolagsstämmor

4.3.1 Förbudet mot digitala stämmor i aktiebolagslagen

Hur är det då med aktiebolagslagen och digitala bolagsstämmor? Kort sagt, är digitala stämmor tillåtna enligt aktiebolagslagen? Som framgått ovan är huvudregeln enligt aktiebolagslagen att stämman ska hållas på den *ort* där styrelsen har sitt säte eller på annan i bolagsordningen särskilt angiven ort.³¹⁰ Bestämmelsen är uppsatt till skydd för aktieägarna, vilket innebär att den kan frångås om samtliga aktieägare samtycker till det.³¹¹ Enligt förarbetena till aktiebolagslagen anses bestämmelsen om ort för bolagsstämma ge uttryck för att stämman måste vara knuten till en *viss fysisk plats*, där aktieägarna kan delta i stämman personligen.³¹² Det nu sagda leder till slutsatsen att bolagsstämma *inte enbart* kan hållas genom elektronisk uppkoppling mellan aktieägarna, eller ”*bolagsstämma on-line*” som lagstiftaren benämner det i förarbetena till gällande aktiebolagslag, såvida inte samtliga aktieägare är överens om det.³¹³ Aktiebolagslagen och dess förarbeten uppställer alltså som utgångspunkt ett förbud mot digitala bolagsstämmor.

En fråga som aktualiseras i litteraturen är om det skulle vara möjligt att reglera frågan om digitala stämmor i bolagsordningen. Hultmark för ett resonemang om att det bör vara möjligt att ta in en bestämmelse i bolagsordningen om digitala stämmor vid bildandet av ett aktiebolag, eftersom något skyddsvärt intresse i sådana fall inte äventyras.³¹⁴ Detta är däremot något som Skog anser är en felaktig uppfattning av rättsläget, och att det alltså inte är möjligt att ta in en bestämmelse om digitala stämmor i bolagsordningen.³¹⁵

Lagstiftarens tydliga ställningstagande mot digitala stämmor bottnar i uppfattningen att digitala stämmor riskerar att minska aktieägarnas inflytande och insyn i bolaget.³¹⁶ Detta trots lagstiftarens jämförelse med Danmark,³¹⁷ där det sedan den 1 oktober 2003 är tillåtet att i

³⁰⁷ Ibid.

³⁰⁸ Ibid.

³⁰⁹ Ibid.

³¹⁰ Se 7 kap. 15 § första stycket ABL.

³¹¹ Prop. 2004/05:85 s. 303.

³¹² Prop. 2004/05:85 s. 303; Prop. 1997/98:99 s. 227; Prop. 2019/20:163 s. 15 f.; Dotevall (2015), s. 209.

³¹³ Prop. 2004/05:85 s. 303; Prop. 1997/98:99 s. 227; Prop. 2019/20:163 s. 16; Skog (2020), s. 178 f.; Sevenius (2019), s. 53.

³¹⁴ Hultmark (1998/99), s. 850.

³¹⁵ Skog (1999/00), s. 238.

³¹⁶ Prop. 2004/05:85 s. 303

³¹⁷ Regleringen av digitala stämmor i Danmark, så kallad *fuldstændig elektronisk generalforsamling*, behandlas strax nedan i avsnitt 4.5.2.

bolagsordningen ta in en föreskrift om digitala stämmor.³¹⁸ Av motiven framgår visserligen att det kan vara ändamålsenligt att hålla digital stämma i bolag med ett fåtal IT-kunniga aktieägare.³¹⁹ I sådana fåmansaktiebolag kan däremot digitala bolagsstämmor ändå hållas efter överenskommelse mellan aktieägarna, vilket inte är praktiskt möjligt i börsbolag med tusentals aktieägare.³²⁰ Trots att motiven till aktiebolagslagen har en någorlunda positiv inställning till nya tekniska lösningar, valde lagstiftaren ändå att helt avstå från att uttryckligen reglera möjligheten att hålla digitala stämmor.³²¹ Lagstiftaren kommer sammanfattningsvis till slutsatsen att det inte bör införas regler om digitala bolagsstämmor i aktiebolagslagen, men att det däremot kan finnas anledning att återkomma till frågan i framtiden, mot bakgrund av utvecklingen av digitala stämmor i Danmark.³²² Som vi ska se längre ner i framställningen verkar det som att lagstiftaren nu har fått en anledning att återkomma till frågan huruvida det bör införas regler om digitala stämmor i aktiebolagslagen.

4.3.2 Hur förhåller sig digitala stämmor till aktiebolagslagens stämmoregler?

Utöver kravet på att bolagsstämman ska vara knuten till en viss fysisk plats finns det flera andra regler i aktiebolagslagen som utgör ett hinder mot digitala stämmor. Som framgått ovan är stämman som utgångspunkt en privat sammankomst dit endast aktieägare och andra närvaroberättigade personer har tillträde.³²³ Vid en digital stämma är det i praktiken omöjligt för stämmans ordförande eller bolagsledningen att kontrollera vilka personer som deltar i stämman.³²⁴ Detta har länge ansetts utgöra ett hinder mot digitala stämmor.³²⁵ Eftersom det inte går att begränsa vilka personer som deltar i en digital stämma är en förutsättning för digitala stämmor att stämman enligt 7 kap. 6 § ABL beslutar att även utomstående har rätt att närvara.³²⁶

En aktieägare, eller ett ombud till en aktieägare, har endast rätt ha med sig högst två biträden vid stämman.³²⁷ Begränsningen av antalet biträden som en aktieägare får medföra vid stämman är framför allt motiverad av att stämmolokalen i allmänhet har begränsat antal platser, samt att stämman är en för aktieägarna sluten sammankomst.³²⁸ Dotevall framhåller att det vid en digital stämma inte finns någon möjlighet att kontrollera hur många biträden en aktieägare har med sig, eller vilka andra personer som följer stämman bakom skärmarna.³²⁹ En aktieägare kan i praktiken låta ett obegränsat antal personer följa stämman och få tillgång till företagskänslig information som bolagsledningen lämnar på stämman, vilket Sevenius menar är ett hot mot stämmans funktion som högsta beslutande organ.³³⁰

³¹⁸ Prop. 2004/05:85 s. 303; Sandström (2020), s. 192 f.

³¹⁹ Prop. 2004/05:85 s. 303.

³²⁰ Ibid.

³²¹ Sandström (2020), s. 192.

³²² Prop. 2004/05:85 s. 303.

³²³ Dotevall (2015), s. 209.

³²⁴ Ibid.

³²⁵ Sevenius (2022), s. 176.

³²⁶ Prop. 2004/05:85 s. 301 f.

³²⁷ Se 7 kap. 5 § ABL.

³²⁸ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 4.

³²⁹ Dotevall (2015), s. 209.

³³⁰ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, 6.

Hultmark anser att utomståendes deltagande kan begränsas genom att närvaroberättigade deltagare erhåller en unik kod för att kunna ansluta till stämman.³³¹ I motsats till Hultmark anser däremot Skog att det inte går att hindra utomstående från att delta i en digital stämma genom att använda unika koder, eftersom en närvaroberättigad deltagare ändå kan låta utomstående följa stämman.³³² Hultmark för vidare ett resonemang om att detta skulle kunna resultera i skadeståndsskyldighet för en enskild aktieägare som låter utomstående delta i stämman.³³³ Hultmark kommer emellertid till slutsatsen att det i praktiken borde vara svårt att föra en skadeståndstalan mot en aktieägare som låter fler än två biträden delta i stämman.³³⁴

I anknytning till detta framhåller Sevenius att stämman i de flesta börsbolag i allmänhet redan är mer av en öppen sammankomst dit journalister och i vissa fall utomstående har tillträde.³³⁵ Att hålla stämma digitalt innebär alltså ingen förändring i praktiken eftersom utomstående kommer ha tillträde till stämman på samma sätt som tidigare. Vid en digital stämma är platsbrist i stämmolokalen inte heller något argument mot att aktieägare inte ska få ha med sig fler än två biträden.³³⁶ Hultmark framhåller i stället att en möjlighet med digitala stämmor är att aktieägarna kan ha med sig fler biträden vid stämman som besitter olika expertis.³³⁷ Detta bidrar i förlängningen till att aktieägarna kan fatta väl underbyggda beslut, vilket är positivt för stämmans funktionalitet. En annan fördel är att aktieägarna kan diskutera med sina biträden ostört under stämman.³³⁸

Mot bakgrund av ovanstående är slutsatsen sammantaget att begränsningen av vilka personer som har rätt att närvara vid bolagsstämman som utgångspunkt utgör ett hinder mot digitala stämmor. En förutsättning för digitala stämmor är alltså att stämman enligt 7 kap. 6 § ABL beslutar att även utomstående har rätt att närvara.³³⁹

Utomståendes deltagande vid en digitala stämma kan även påverka aktieägarnas frågerätt på bolagsstämman.³⁴⁰ Närvaro av utomstående på stämman ökar riskerna, eller möjligheterna, för spridning av företagskänslig information till konkurrenter och andra utomstående.³⁴¹ Eftersom det inte går att kontrollera vilka som får del av informationen som lämnas på en digital stämma finns det risk att styrelsen och VD blir mer restriktiva med vilka upplysningar som kan lämnas till aktieägarna utan skada för bolaget inom ramen för deras upplysningsplikt.³⁴² Digitala stämmor riskerar alltså att påverka informationsutbytet mellan bolagsledningen och aktieägarna. Sammantaget kan digitala stämmor leda till att aktieägarna får tillgång till mindre

³³¹ Hultmark (1998/99), s. 852.

³³² Skog (1999/00), s. 238.

³³³ Hultmark (1998/99), s. 853.

³³⁴ Ibid.

³³⁵ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 4; Prop. 2004/05:85 s. 294.

³³⁶ Hultmark (1998/99), s. 854.

³³⁷ Ibid.

³³⁸ Ibid.

³³⁹ Prop. 2004/05:85 s. 301 f.

³⁴⁰ Sevenius (2022), s. 196 ff.

³⁴¹ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 4 och 6.

³⁴² Ibid., s. 7.

information att lägga till grund för beslutsfattandet på stämman, vilket påverkar stämmans informations- och beslutsfunktion.

Ytterligare praktiska utmaningar med digitala stämmor är frågan om identifiering av aktieägare och genomförande av digitala omröstningar.³⁴³ En grundläggande förutsättning för den digitala stämmans rättsliga funktion är att det går att identifiera aktieägarna på ett betryggande sätt.³⁴⁴ Detta är något som lagstiftaren särskilt betonar i anknytning till hybridstämmor.³⁴⁵ För svenska aktieägars vidkommande finns det möjlighet att använda bank-ID för säker identifikation och kontroll av aktieägars identitet. Beträffande utländska aktieägare, för vilka bank-ID inte är ett alternativ, är det möjligt för börsbolagen att frivilligt tillämpa EU:s eIDAS-förordning.³⁴⁶ Förordningen gäller som lag i Sverige och ställer upp krav på offentliga myndigheter att tillåta inloggning med ömsesidigt erkända utländska e-legitimationer.³⁴⁷ Genom att frivilligt tillämpa eIDAS-förordningen kan börsbolagen dels identifiera utländska aktieägare på ett tillförlitligt sätt, dels säkerställa att utländska aktieägare ges samma möjligheter att delta i digitala stämmor som svenska aktieägare. Ett alternativ för legitimering av aktieägare som saknar bank-ID samt utländska aktieägare är att dessa tilldelas en unik inloggningskod till stämman.³⁴⁸

I anknytning till identifiering av aktieägare är en annan förutsättning för att upprätthålla stämmans funktionalitet vid en digital stämma att omröstningar kan genomföras på ett tillförlitligt sätt. Redan i förarbetena till gällande aktiebolagslag konstaterade lagstiftaren att en förutsättning för digitalt deltagande är att det finns tillfredsställande teknik för att genomföra omröstningar.³⁴⁹ Huvudregeln vid en traditionell bolagsstämma är att beslut fattas genom acklamation.³⁵⁰ Vid en digital stämma föreligger det däremot praktiska hinder mot att fatta beslut med acklamation, eftersom det kan föreligga en viss fördröjning i utsändningen.³⁵¹ Det kan även vara problematiskt för stämmans ordförande att uppfatta om stämman godkänner ett förslag till beslut eller om någon begär omröstning. Röstningsförfarandet utgör därmed ett praktiskt hinder mot digitala stämmor. Sevenius menar därför att huvudregeln vid en digital stämma är att beslut fattas med votering.³⁵² För att säkerställa tillförlitligheten av röstningen på digitala stämmor bör utgångspunkten, åtminstone för börsbolag, vara att röstningen administreras av ett teknikföretag med särskilt framtagna tjänster för digitala stämmor.³⁵³ I jämförelse med fysiska stämmor är en betydande fördel med digitala stämmor att det finns

³⁴³ Sandström (2020), s. 192; Sevenius (2022), s. 196 ff.

³⁴⁴ Sevenius (2022), s. 196 ff.

³⁴⁵ Prop. 2004/05:85 s. 301.

³⁴⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och upphävande av direktiv 1999/93/EG.

³⁴⁷ Myndigheten för digital förvaltning, *Internationell e-legitimering*.

³⁴⁸ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 4.

³⁴⁹ Prop. 1997/98:99 s. 99.

³⁵⁰ Adestam, Nerep & Samuelsson, kommentaren till 7 kap. 37 § ABL.

³⁵¹ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s 7; Sevenius (2022), s. 196 ff.; Unger (2020b) s. 30.

³⁵² Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 7.

³⁵³ Vid de digitala årsstämmorna som H&M och EQT genomfört, vilka kommer redogöras för nedan, anlätades ett särskilt företag specialiserat på digitala stämmor. Vid omröstningarna, som genomfördes digitalt på den plattform där stämman utsändes, fick aktieägarna välja mellan alternativen ”Ja”, ”Nej” och ”Avstår”. Företaget redovisade sedan utfallet av varje omröstning, med beaktande av både poströster och röster avgivna digitalt.

tekniska förutsättningar att upprätta *dynamiska röstlängder* genom att koppla samman aktieboken och stämmodeltagandet.³⁵⁴ Röstlängden kan således uppdateras automatiskt under stämman om en aktieägare frivilligt, eller på grund av tekniska problem, lämnar stämman.

4.4 Några möjligheter och utmaningar med digitala stämmor

I litteratur och förarbeten är ett vanligt förekommande argument för digitala stämmor att det är både tids- och kostnadseffektivt för såväl bolaget som aktieägarna.³⁵⁵ Från bolagets perspektiv är stämmor vanligtvis förenade med stora kostnader, bland annat bestående i hyra av stämmolokal, eventuell förtäring, framtagande av dokumentation samt andra administrativa kostnader.³⁵⁶ En digital bolagsstämma kräver visserligen, åtminstone börsbolagens stämmor, att bolaget anlitar ett särskilt teknikföretag som tillhandahåller tjänster särskilt framtagna för digitala stämmor. Kostnaden för detta bör dock vara mindre än den sammantagna kostnaden för en fysisk stämma, och kommer förmodligen minska i takt med att tekniken utvecklas och fler bolag utnyttjar de tekniska lösningarna som finns på marknaden.³⁵⁷

Digitala stämmor är även tids- och kostnadseffektiva för aktieägarna, framför allt för aktieägare med begränsade innehav som i allmänhet saknar ekonomiska incitament att delta i stämman.³⁵⁸ Moberg framhåller som exempel på detta att mindre aktieägare inte behöver betala något för att resa till stämmolokalen eller ta ledigt från jobbet för att ha möjlighet att delta i stämman.³⁵⁹ I anknytning till detta anför Sandström att digitala stämmor skapar möjlighet för aktieägare bosatta långt ifrån stämмоorten att delta på ett kostnadseffektivt sätt.³⁶⁰ En ytterligare fördel är att stämmorna blir gränsöverskridande, vilket öppnar upp för utländska aktieägare att delta i stämman och utöva inflytande utan att för den delen behöva anlita ett ombud som företräder aktieägaren.³⁶¹ På grund av att aktieägare, bolagsledning och andra deltagare inte behöver resa till stämмоorten är en annan fördel med digitala stämmor att det minskar bolagens miljöpåverkan.³⁶² Detta argument har framför allt betydelse för börsbolag med en internationell ägarkrets.³⁶³

Eftersom digitala stämmor är både tids- och kostnadseffektiva för såväl bolag som aktieägare innebär detta sammantaget att fler aktieägare kan närvara, utöva rösträtt och delta i diskussioner på stämman i jämförelse med en fysisk stämma.³⁶⁴ Digitala stämmor bidrar därmed till att främja en aktiv ägarfunktion, vilket överensstämmer med det bakomliggande syftet i

³⁵⁴ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 7; Hultmark (1998/99), s. 855.

³⁵⁵ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3; Sandström (2020), s. 192; Moberg (2005), s. 51; Hultmark (1998/99), s. 848; Fontenot (2017), s. 43.

³⁵⁶ Moberg (2005), s. 51.

³⁵⁷ Hultmark (1998/99), s. 846.

³⁵⁸ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3.

³⁵⁹ Moberg (2005), s. 50.

³⁶⁰ Sandström (2020), s. 192.

³⁶¹ van der Krans (2007), s. 33.

³⁶² Fontenot (2017), s. 44.

³⁶³ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 5; Seibert (2022), s. 1064.

³⁶⁴ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3; Moberg (2005), s. 50.

aktiebolagslagen.³⁶⁵ Ett ökat deltagande förenklar även det kollektiva beslutsfattandet.³⁶⁶ Med anledning av att digitala stämmor innebär ökad tillgänglighet och möjliggör för fler aktieägare att delta i stämman och engagera sig i beslutsfattandet menar Sevenius att det kan skapa en maktförskjutning från bolagsledningen till stämman, samt från majoritet till minoritet.³⁶⁷ Detta innebär att aktieägarnas ställning på bolagsstämman förstärks i förhållande till bolagsledningen.

Som framgått i det ovanstående är en förutsättning för digitala stämmor att även utomstående har rätt att delta i stämman. Detta innebär att även andra intressenter utöver aktieägarna har möjlighet att delta i stämman. Det finns en pågående diskussion kring huruvida vinstsyftet i aktiebolaget ska ändras och att styrelsen i sitt beslutsfattande även ska ta hänsyn till andra intressen än aktieägarnas, exempelvis miljön, anställda, konsumenter och samhället i stort.³⁶⁸ Om vinstsyftet i aktiebolagslagen ändras till förmån för andra intressen kommer digitala stämmor göra det enklare för andra intressenter att övervaka bolagsledningen och säkerställa att de även beaktar andra intressen än aktieägarnas i beslutsfattandet.³⁶⁹ I litteraturen anförs att framtidens bolagsstämma inte endast kommer utgöra en mötesplats för bolagsledningen och aktieägarna, utan kommer även vara ett forum för andra intressenter som har ett intresse i bolagets verksamhet och beslutsfattandet.³⁷⁰

Sevenius framhåller vidare att digitala stämmor även kan innebära ett minskat skydd för deltagarnas personuppgifter eftersom stämman utsänds till deltagarna i realtid och kan delas ett obegränsat antal gånger på internet.³⁷¹ Vidare ställer digitala stämmor krav på att den som deltar i stämman har tillräckliga tekniska förutsättningar och kunskaper för att delta i stämman.³⁷² En farhåga som lyfts i litteraturen är att kraven på visst tekniskt kunnande riskerar att leda till att en del aktieägare inte kommer kunna delta i stämman.³⁷³ Moberg konstaterar att ett begränsat antal aktieägare visserligen inte kommer kunna delta på grund av de tekniska kraven, men att digitala stämmor ändå kommer medföra ett högre deltagarantal i jämförelse med fysiska stämmor på grund av den ökade tillgängligheten.³⁷⁴

Eftersom digitala stämmor utsänds digitalt är det även möjligt för bolaget, eller andra deltagare, att spela in och dokumentera stämman för att icke närvarande aktieägare ska kunna ta del av stämman i efterhand.³⁷⁵ Sevenius anser dock att detta ökar risken för att företagskänslig information sprids till konkurrenter och allmänheten på ett oöverblickbart sätt samt att

³⁶⁵ Hultmark (1997/98), s. 848.

³⁶⁶ Sevenius, *Digitala bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3; Moberg (2005), s. 50.

³⁶⁷ Sevenius, *Digitala bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3; Hultmark (1997/98), s. 848 och 859.

³⁶⁸ Skog (2015).

³⁶⁹ Jubb, Tomson & Kind, *The Future of the AGM*.

³⁷⁰ Ibid.

³⁷¹ Sevenius, *Digitala bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3.

³⁷² Moberg (2005), s. 50; Prop. 2019/20:163 s. 16.

³⁷³ Moberg (2005), s. 50.

³⁷⁴ Ibid.

³⁷⁵ Sevenius, *Digitala bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3.

informationen kan förvrängas till nackdel för bolaget.³⁷⁶ Sevenius menar att detta är ett hot mot stämmans funktionalitet, eftersom stämman som utgångspunkt är en privat sammankomst.³⁷⁷

Ett annan utmaning med digitala stämmor som går att urskilja i litteraturen är att den personliga interaktionen mellan bolagsledningen och aktieägarna urholkas.³⁷⁸ För många aktieägare är stämman den enda möjligheten som ges under ett räkenskapsår att interagera direkt med bolagsledningen.³⁷⁹ En digital stämma kan innebära att det blir svårare för aktieägarna att bedöma trovärdigheten av den information som bolagsledningen lämnar på stämman.³⁸⁰ Hultmark uttrycker denna problematik på följande sätt: ”Det är säkerligen enklare att bedöma hur nervös en person är vid ett fysiskt möte än när vederbörande endast syns på en skärm (än så länge kan inte nervositetens svettlukt överföras elektroniskt)”.³⁸¹ Genom att digitalisera stämman finns det alltså en risk att det personliga mötet mellan bolagsledningen och aktieägarna försvinner, vilket riskerar att påverka stämmans effektivitet och funktion som diskussionsforum.³⁸² En ytterligare konsekvens av detta är enligt Moberg att det blir svårare för aktieägarna att hålla bolagsledningen ansvariga för deras handlingar.³⁸³

I anknytning till detta har det i doktrin även diskuterats att det finns en risk att bolagsledningen undviker att svara på vissa frågor eller delta i diskussioner med aktieägarna vid digitala stämmor.³⁸⁴ Vid digitala stämmor är det i allmänhet stämmans ordförande, eller en särskilt utsedd moderator, som väljer vilka frågor som ska besvaras och visas för aktieägarna.³⁸⁵ Därav menar Moberg att bolagsledningen kan vara selektiv i vilka frågor som besvaras på stämman och därmed undvika obekväma frågor från aktieägare eller journalister.³⁸⁶ Eftersom det är upp till bolaget att välja vilka frågor som ska besvaras och visas för deltagarna kan det bli fråga om en likabehandlingsfråga, exempelvis om stämmans ordförande aktivt väljer bort frågor från vissa aktieägare. Å andra sidan anförs samtidigt att digitala stämmor även kan utöka tvåvägskommunikationen mellan bolagsledningen och aktieägarna, genom exempelvis digitala chattfunktioner och liknande kommunikationsmöjligheter på den digitala plattformen där stämman utsänds.³⁸⁷

I litteraturen diskuteras även de säkerhetsrisker som digitala stämmor kan ge upphov till.³⁸⁸ Både Sandström och Sevenius konstaterar bland annat att börsbolag som håller digitala stämmor kan råka ut för dataintrång, röstningsmanipulation eller andra driftstörningar under stämman, vilket kan få stora konsekvenser för både bolaget och aktieägarna.³⁸⁹ Enligt Hultmark

³⁷⁶ Ibid.

³⁷⁷ Ibid., s. 6.

³⁷⁸ Unger (2022), s. 1170; Moberg (2005), s. 51 f.; Gustafsson, *Realtid*, 29 april 2022; Fontenot (2017), s. 36.

³⁷⁹ Moberg (2005), s. 51.

³⁸⁰ Hultmark (1998/99), s. 848.

³⁸¹ Ibid.

³⁸² Fontenot (2017), s. 45.

³⁸³ Moberg (2005), s. 52.

³⁸⁴ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 3.

³⁸⁵ Moberg (2005), s. 51.

³⁸⁶ Ibid.

³⁸⁷ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 7.

³⁸⁸ Hultmark (1998/99), s. 855 f.

³⁸⁹ Sandström (2020), s. 192 f.

innebär det att en avvägning måste göras mellan å ena sidan säkerhetsriskerna vid digitala stämmor, och å andra sidan de fördelar som digitala bolagsstämmor innebär för aktieägarna.³⁹⁰

4.5 En internationell utblick: digitala stämmor i utländsk rätt

4.5.1 USA: särskilt om Delaware

I ett internationellt perspektiv är USA det land som kommit längst i utvecklingen mot digitala bolagsstämmor.³⁹¹ I USA är bolagsrätten i huvudsak en delstatlig angelägenhet, vilket innebär att stämman regleras på delstatlig nivå.³⁹² Delaware var den första delstaten i USA att uttryckligen tillåta digitala bolagsstämmor efter en ändring av sec. 211 i Delaware General Corporation Law (DGCL), vilken trädde i kraft den 1 juli 2000.³⁹³ Efter att Delaware ändrat sec. 211 i DGCL hölls den första digitala stämman i USA av Inforte i april 2001.³⁹⁴ Syftet med lagändringen var främst att anpassa aktiebolagsrätten i Delaware till den tekniska utvecklingen.³⁹⁵ Att tillåta digitala bolagsstämmor såg lagstiftaren även som ett erkännande av stämmans grundläggande betydelse för bolagsstyrningen i aktiebolag.³⁹⁶

Av sec. 211 i DGCL framgår att styrelsen i ett aktiebolag får besluta att en stämma enbart ska hållas med digitalt deltagande, utan att behöva konsultera aktieägarna i förväg.³⁹⁷ Aktieägarna har därmed endast möjlighet att delta digitalt, och alltså ingen rätt att närvara fysiskt.³⁹⁸ Bestämmelsen ställer inte upp några krav på att bolagets bolagsordning eller registreringsbevis uttryckligen tillåter digitala bolagsstämmor.³⁹⁹ Lagstiftning ställer däremot upp krav på att styrelsen säkerställer att aktieägarna ges en rimlig möjlighet att delta i och rösta på stämman.⁴⁰⁰ Detta förutsätter bland annat att aktiebolagen implementerar effektiva åtgärder för att kunna kontrollera att personer som deltar i stämman faktiskt är legitimerade aktieägare som har rätt att närvara och rösta på stämman.⁴⁰¹

Trots att Delaware är en av de minsta delstaterna i USA uppfattas Delawares aktiebolagslag som den viktigaste i USA.⁴⁰² Över 55 procent av alla aktiebolag noterade på en reglerad marknad i USA och mer än 65 procent de 500 största amerikanska aktiebolagen är registrerade

³⁹⁰ Hultmark (1998/99), s. 856.

³⁹¹ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 5.

³⁹² Fontenot (2017), s. 38; Rutger Center for Corporate Law and Governance, *Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings*, Appendix C-3.

³⁹³ Computershare, *The future of shareholder meetings is virtually here*, s. 6; Fontenot (2017), s. 37; Koevski, Tushevskav Gavrilovik & Spasevski (2020), s. 1; Pemmelaar (2008), s. 170 f.; Gao, Huang & Zhang (2019), s. 23; van der Krans (2007), s. 32; Moberg (2005), s. 58; Nili & Wischmeier Shaner (2022), s. 155.

³⁹⁴ Fontenot (2017), s. 35; Boros (2003), s. 169; Pemmelaar (2008), s. 172.

³⁹⁵ Pemmelaar (2008), s. 171.

³⁹⁶ Rutger Center for Corporate Law and Governance, *Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings*, Appendix C-1; The Best Practices Working Group for Online Shareholder Participation in Virtual Annual Meetings, *Guidelines for protecting and enhancing online shareholder participation in annual meetings*, s. 4.

³⁹⁷ Pemmelaar (2008), s. 171; van der Krans (2007), s. 33.

³⁹⁸ van der Krans (2007), s. 33.

³⁹⁹ Fontenot (2017), s. 40, Zetzsche, Anker-Sørensen, Consiglio & Yeboah-Smith, s. 129.

⁴⁰⁰ Pemmelaar (2008), s. 175; Boros (2003), s. 169.

⁴⁰¹ Pemmelaar (2008), s. 171; Moberg (2005), s. 58.

⁴⁰² van der Krans (2007), s. 33; Fontenot (2017), s. 37.

i Delaware.⁴⁰³ Anledningen till att Delaware har den viktigaste aktiebolagslagen i USA är inte endast att den uppfattas som fördelaktig ur ett aktiebolagsrättsligt perspektiv, utan även att domare och advokater verksamma i delstaten är specialiserade i aktiebolagsrättsliga frågor.⁴⁰⁴

Sedan den första digitala stämman arrangerades 2001 av Inforte har antalet bolag som väljer det digitala alternativet i USA ökat kraftigt.⁴⁰⁵ De senaste åren har fler och fler börsnoterade aktiebolag i USA arrangerat digitala stämmor, däribland Intel, HP, Nvidia, GoPro, Starbucks och Ford för att nämna några exempel.⁴⁰⁶ Antalet aktiebolag i USA som arrangerade digitala stämmor fördubblades nästan mellan 2015 och 2017.⁴⁰⁷ 2019 höll 248 aktiebolag i USA digitala stämmor, främst på grund av kostnadsskäl, klimatskäl och för att så många aktieägare som möjligt ska kunna delta i stämman.⁴⁰⁸ För närvarande tillåter ungefär hälften av delstaterna i USA digitala bolagsstämmor.⁴⁰⁹ 2020 var det däremot fem delstater som fortfarande inte möjliggjorde digitala stämmor och som kräver att stämman hålls fysiskt.⁴¹⁰ På sikt är det däremot sannolikt att samtliga delstater i USA kommer ta rygg på Delaware och tillåta digitala stämmor. Eftersom bolagsrätten i USA är en delstatlig angelägenhet varierar regleringen av digitala stämmor något från delstat till delstat.⁴¹¹ Exempelvis tillåter Kalifornien endast digitala bolagsstämmor om samtliga aktieägare samtycker till det.⁴¹²

Digitala stämmor i USA har fått ett kraftigt genomslag de senaste åren mot bakgrund av de fördelar som den digitala stämformens anses medföra. Genom att tillåta digitala stämmor kan aktieägarna på ett effektivt sätt utöva de rättigheter som följer av aktieinnehavet.⁴¹³ Den främsta fördelen med digitala stämmor i USA har visat sig vara att deltagarantalet är betydligt högre jämfört med fysiska stämmor.⁴¹⁴ Framför allt aktiebolag med geografiskt utspridda aktieägare har upplevt ett ökat deltagande efter att Delaware möjliggjorde digitala stämmor.⁴¹⁵ Ett ökat deltagarantal kan även resultera i förbättrad bolagsstyrning, vilket i sin tur kan leda till ett bättre finansiellt resultat.⁴¹⁶ Ytterligare en fördel med digitala stämmor som konstaterats är att det är tids- och kostnadseffektivt för såväl bolagen som aktieägarna.⁴¹⁷ Digitala stämmor har även ansetts förenligt med börsbolagens strävan efter att minska påverkan på miljön.⁴¹⁸

⁴⁰³ Rutger Center for Corporate Law and Governance, *Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings*, Appendix C; van der Krans (2007), s. 33; Dotevall (2006), s. 887.

⁴⁰⁴ van der Krans (2007), s. 33; Dotevall (2006), s. 887.

⁴⁰⁵ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 5; van der Krans (2007), s. 36.

⁴⁰⁶ Fontenot (2017), s. 36; Engzell-Larsson, Dagens Industri, 12 mars 2020.

⁴⁰⁷ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 5; Computershare, *The future of shareholder meetings is virtually here*, s. 5.

⁴⁰⁸ Engzell-Larsson, Dagens Industri, 12 mars 2020.

⁴⁰⁹ Fontenot (2017), s. 37; Zetzsche, Anker-Sørensen, Consiglio & Yeboah-Smith, s. 15.

⁴¹⁰ Gao, Huang & Zhang (2019), s. 23.

⁴¹¹ Fontenot (2017), s. 37.

⁴¹² Fontenot (2017), s. 37; Nili & Wischmeier Shaner (2022), s. 163.

⁴¹³ Fontenot (2017), s. 36; van der Krans (2007), s. 36.

⁴¹⁴ Fontenot (2017), s. 42.

⁴¹⁵ van der Krans (2007), s. 36.

⁴¹⁶ Ibid.

⁴¹⁷ Fontenot (2017), s. 43.

⁴¹⁸ Ibid., s. 44.

4.5.2 Danmark: fuldstændig elektronisk generalforsamling

Ett annat land som kommit långt i utvecklingen mot digitala stämmor är Danmark, där det sedan den 1 oktober 2003 är tillåtet att i bolagsordningen ta in en föreskrift om *fuldstændig elektronisk generalforsamling*.⁴¹⁹ I Danmark är det alltså tillåtet att hålla digitala stämmor, utan möjlighet till fysiskt deltagande, såvida det finns en föreskrift om det i bolagsordningen.⁴²⁰ Ett beslut om en sådan ändring av bolagsordningen är giltigt endast om det har biträttats av aktieägare med minst två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de aktier som är företrädare vid stämman, så kallad kvalificerad majoritet.⁴²¹ Följaktligen är det aktieägarna som beslutar huruvida det ska vara möjligt att hålla digitala stämmor. Denna lagstiftningsteknik utgör en så kallad *opt-in-reglering*. Till skillnad från Danmark finns det inget krav på bolagsordningsföreskrift för att hålla en digital stämma i Delaware, utan det ligger inom styrelsen kompetens.⁴²²

Bestämmelsen om digitala stämmor i Danmark tillkom som ett led i den danska regeringens arbete med att modernisera den danska aktiebolagslagen (*selskabsloven*).⁴²³ Syftet med moderniseringen var främst att förstärka ägarrollen i aktiebolaget.⁴²⁴ Den danska lagstiftaren framhöll särskilt att bolagsstämman är det forum där aktieägarna har möjlighet att utöva en aktiv ägarfunktion i aktiebolaget genom att delta i och utöva rösträtt på stämman.⁴²⁵ Bestämmelsen om digitala stämmor infördes därmed som ett resultat av lagstiftarens vilja att modernisera lagstiftningen och skapa en reglering byggd på aktiva aktieägare.

I likhet med regleringen av digitala stämmor i Delaware, ställer lagstiftningen i Danmark upp särskilda krav för att hålla en digital stämma.⁴²⁶ En digital stämma får endast genomföras om styrelsen kan säkerställa att stämman kan genomföras på ett *betryggande sätt*.⁴²⁷ Vidare uppställs krav på att det elektroniska system som används för stämman ska tillgodose aktieägarnas rätt att delta i, uttrycka sig och rösta på stämman.⁴²⁸ Lagstiftningen ställer även upp krav på att tekniken som används på ett tillförlitligt sätt kan identifiera vilka aktieägare som deltar i stämman, hur stor röst- respektive kapitalandel varje aktieägare företräder samt resultatet av omröstningar på stämman.⁴²⁹

⁴¹⁹ Prop. 2004/05.85 s. 303; Sandström (2020), s. 192; Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 5; Computershare, *The future of shareholder meetings is virtually here*, s. 6; Pemmelaar (2008); s. 173; van der Krans (2007), s. 33; Svernlöv, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*;

⁴²⁰ Se 77 § andra-tredje stycket selskabsloven.

⁴²¹ Se 77 § andra stycket i selskabsloven; Pemmelaar (2008), s. 174.

⁴²² Pemmelaar (2008), s. 175.

⁴²³ *Ibid.*, s. 173.

⁴²⁴ *Ibid.*

⁴²⁵ *Ibid.*

⁴²⁶ *Ibid.*, s. 175.

⁴²⁷ Se 77 § fjärde stycket i selskabsloven.

⁴²⁸ Pemmelaar (2008), s. 174.

⁴²⁹ *Ibid.*

4.5.3 Digitala stämmor i den finska aktiebolagslagen

Även i Finland finns det en möjlighet för aktiebolag att hålla digitala bolagsstämmor utan rätt för aktieägarna att närvara fysiskt.⁴³⁰ Av 5 kap. 16 § tredje stycket i den finska aktiebolagslagen följer att styrelsen kan besluta att stämman anordnas utan stämmoplats, på så sätt att aktieägarna under stämman utövar sin beslutanderätt genom *datakommunikation och med tekniska hjälpmedel*. I likhet med Danmark är en förutsättning att stämman enligt en föreskrift i bolagsordningen ska eller kan hållas på detta sätt. Även Finland använder sig alltså av en *opt-in-reglering*. Ytterligare en förutsättning för att hålla en digital bolagsstämma i Finland är enligt bestämmelsens femte stycke att rätten att närvara och rösträkningens riktighet kan kontrolleras på ett sätt som kan jämföras med förfarandet vid en traditionell stämma i en stämmolokal.

5. Covid-19 och bolagsstämman i en tid av kris: särskilt om den digitala stämman

5.1 Några inledande noteringar

Med anledning av de utmaningar covid-19-pandemin medförde beträffande möjligheten för aktiebolag att hålla stämma föreslog lagstiftaren genom ett rekordsnabbt lagstiftningsarbete tillfälliga regler för att underlätta genomförandet av bolagsstämmor. Av särskilt intresse i den tillfälliga stämmolagen är undantaget från aktiebolagslagens krav på att stämman ska hållas på *viss ort*, vilket möjliggör för aktiebolag att hålla *digitala bolagsstämmor*.

Nedanstående kapitel redogör inledningsvis i avsnitt 5.2 för bakgrunden till den tillfälliga stämmolagen, som infördes i två omgångar för att underlätta genomförandet av bolagsstämmor. Mot den bakgrunden behandlas den tillfälliga stämmolagen i avsnitt 5.3. Framställningen i denna del behandlar särskilt regleringen av digitala bolagsstämmor. Avsnitt 5.4 tillhandahåller några konkreta exempel på börsbolag som hållit digitala stämmor utan möjlighet till fysiskt deltagande. I avsnitt 5.5 behandlas teknikriskfördelningen vid digitala stämmor. Slutligen sägs något i avsnitt 5.6 om frågan kring intresset av ny reglering i aktiebolagslagen.

5.2 Covid-19 och behovet av ett förändrat stämmoförfarande

Att hålla stämma genom traditionellt sammanträde i en stämmolokal har under lång tid varit en självklarhet för aktiebolagen. Detta kom snabbt att förändras i anledning av utbrottet av covid-19-pandemin, som gav upphov till nya utmaningar för bolagen beträffande möjligheten att anordna bolagsstämmor.⁴³¹ Mot bakgrund av spridningen av det virus som orsakar covid-19 införde regeringen den 12 mars 2020 ett förbud mot allmänna sammankomster och offentliga tillställningar med fler än 500 deltagare.⁴³² Förordningen kom att revideras kort efter dess ikraftträdande i takt med att smittspridningen ökade, till att i stället innebära ett förbud mot allmänna sammankomster och offentliga tillställningar med fler än 50 deltagare.⁴³³

⁴³⁰ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, s. 5.

⁴³¹ Sjöman (2020), s. 35.

⁴³² Förordning om förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar (SFS 2020:114).

⁴³³ Förordning om ändring i förordning (2020:114) om förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar (SFS 2020:162).

Smittspridningen kom därmed inte endast att vålla humanitära problem, utan medförde även stora konsekvenser för näringslivet i den bemärkelsen att det försvårade för börsbolag att hålla traditionell stämma i en stämmolokal.⁴³⁴ En- och fåmansaktiebolag påverkades knappt av begränsningarna eftersom denna kategori av bolag i allmänhet endast håller stämma genom ett per capsulam-förfarande, vilket inte förutsätter fysisk sammankomst.⁴³⁵

Eftersom närvarorätt vid stämma är begränsad och i första hand endast tillkommer aktieägare, styrelsens ledamöter, VD, revisor och andra personer som utövar en särskild funktion på stämman, omfattades börsbolagens stämmor som huvudregel inte av förbudet mot allmänna sammankomster.⁴³⁶ Om stämman däremot var öppen för allmänheten, efter beslut av stämman, hade stämman uppfyllt allmänhetskravet i 2 kap. 1 § andra stycket ordningslagen (1993:1617), och till följd därav träffades av förbudet mot allmänna sammankomster.⁴³⁷ Trots att börsbolagens stämmor som utgångspunkt inte träffades av förbudet mot allmänna sammankomster hade reglerna en normerande effekt även för tillställningar som inte omfattades av förbudet.⁴³⁸ Konsekvensen av detta blev att börsbolagen tillämpade reglerna frivilligt.⁴³⁹

Följaktligen innebar detta att börsbolagen å ena sidan var skyldiga att bjuda in samtliga aktieägare till stämman på grund av deras ovillkorliga närvarorätt, å andra sidan fick börsbolagen inte samla mer än 50 personer i stämmolokalen med beaktande av de nya reglerna för att begränsa allmänna sammankomster.⁴⁴⁰ För börsbolag med tusentals aktieägare innebar detta betydande problem. De nya och tillika svåröverkomliga utmaningarna som denna regelkonflikt innebar för börsbolagen föranledde regeringen att skyndsamt föreslå tillfälliga undantag för genomförandet av bolagsstämmor.⁴⁴¹

Det var särskilt angeläget för lagstiftaren att ta fram tillfälliga lättnadsregler mot bakgrund av att den pågående smittspridningen sammanföll med stämmosäsongen.⁴⁴² Vid tidpunkten för lagstiftningsarbetet bedömdes det finnas cirka 1 000 aktiebolag vars aktier var spridda bland allmänheten och som till följd därav skulle hålla stämma med ett stort antal aktieägare närvarande.⁴⁴³ Smittspridningen ansågs försvåra för aktieägare att delta i stämmor eftersom det fanns en risk att aktieägare befann sig i karantän, tillhörde en riskgrupp eller var förhindrade att resa till stämman på grund av restriktionerna.⁴⁴⁴ Även flera institutionella ägare hade infört riktlinjer för anställda, vilket innebar att de inte hade möjlighet att delta fysiskt.⁴⁴⁵

⁴³⁴ Prop. 2019/20:143 s. 8.

⁴³⁵ Johansson (1990), s. 23; Sandström (2020), s. 188.

⁴³⁶ Prop. 2019/20:143 s. 9.

⁴³⁷ Ibid.

⁴³⁸ Ibid.

⁴³⁹ Unger (2020b), s. 17.

⁴⁴⁰ Unger (2022), s. 1169.

⁴⁴¹ Prop. 2019/20:143 s. 1.

⁴⁴² Ibid. s. 10–11.

⁴⁴³ Ibid. s. 11.

⁴⁴⁴ Ibid. s. 9.

⁴⁴⁵ Ibid.

Däremot finns det möjlighet till andra former av deltagande i stämma än fysiskt deltagande.⁴⁴⁶ Eftersom reglerna om ort för bolagsstämma är uppställda till skydd för aktieägarna kan en stämma hållas genom ett per capsulam-förfarande, vilket innebär att stämma hålls utan fysiskt sammanträde genom att endast upprätta ett stämmoprotokoll, om samtliga aktieägare samtycker till det.⁴⁴⁷ Det finns även möjlighet att hålla digital stämma såvida samtliga aktieägare samtycker till det.⁴⁴⁸ Dessa stämμοformer är dock inte ett alternativ för börsbolag med tusentals aktieägare, eftersom det är praktiskt omöjligt att inhämta samtliga aktieägares samtycke.⁴⁴⁹ Däremot är det tillåtet att hålla en så kallad hybridstämma, där fysisk sammankomst kombineras med digitalt deltagande.⁴⁵⁰ Detta tillvägagångssätt menade lagstiftaren dock inte vara en lämplig lösning mot bakgrund av de tekniska och juridiska svårigheterna som hybridstämmor ansågs innebära för många företag.⁴⁵¹ Aktiebolagslagen möjliggör även för distansdeltagande genom fullmaktsinsamling och poströstning, såvida det finns en föreskrift om det i bolagsordningen.⁴⁵² Vid utbrottet av covid-19-pandemin hade dock ytterst få börsbolag skrivit in bestämmelser om fullmaktsinsamling och poströstning i bolagsordningen.⁴⁵³ Med beaktande av den bristfällighet som förelåg i reglerna om deltagande i bolagsstämma i förhållande till de nya problemen som uppkommit, ansågs det föreligga starka skäl för att implementera en tillfällig specialreglering.⁴⁵⁴

Mot bakgrund av svårigheterna med att hålla bolagsstämma infördes en tidsbegränsad lagstiftning i två omgångar för att underlätta genomförandet av bolagsstämmor.⁴⁵⁵ Den första omgången av tillfälliga regler, som implementerades genom lag (2020:198) om tillfälliga åtgärder för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor, innefattade undantag från 7 kap. ABL bestående i att styrelsen fick besluta om poströstning och fullmaktsinsamling trots att föreskrift saknades i bolagsordningen eller inte framgick av kallelsen.⁴⁵⁶ Den tillfälliga stämmolagen utvidgades senare till att även möjliggöra för styrelsen att dels besluta om stämma endast genom elektroniskt distansdeltagande (*digital bolagsstämma*) i kombination med poströstning, dels besluta om stämma *endast* genom poströstning.⁴⁵⁷ Den tillfälliga stämmolagen möjliggjorde därmed för bolag att hålla stämma helt utan fysiskt möte.⁴⁵⁸

⁴⁴⁶ De olika formerna av deltagande i bolagsstämma har redogjorts för ovan under avsnitt 3.6.

⁴⁴⁷ Skog (2020), s. 179.

⁴⁴⁸ Sjöman (2020), s. 9.

⁴⁴⁹ Bergström & Samuelsson (2021), s. 68.

⁴⁵⁰ Unger (2020b), s. 15.

⁴⁵¹ Prop. 2019/20:143 s. 11.

⁴⁵² Se 7 kap. 4 och 4 a §§ ABL.

⁴⁵³ Unger (2020b), s. 26; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 6; Sjöman (2020), s. 36.

⁴⁵⁴ Prop. 2019/20:143 s. 12.

⁴⁵⁵ Sjöman (2020), s. 36.

⁴⁵⁶ Prop. 2019/20:143 s. 4.

⁴⁵⁷ Prop. 2019/20:163 s. 1.

⁴⁵⁸ Unger (2022), s. 1170.

5.3 Andra omgången av tillfälliga regler: en förning om framtidens bolagsstämma?

Den första versionen av den tillfälliga stämmolagen fick ett positivt mottagande från näringslivet.⁴⁵⁹ Undantagen ansågs emellertid inte tillräckliga för att begränsa smittspridningen, vilket föranledde Svenskt Näringsliv att i en skrivelse till Justitiedepartementet föreslå att det skulle införas fler undantag för att möjliggöra för företag att hålla stämma helt utan fysisk sammankomst.⁴⁶⁰ Med anledning av att den första versionen av den tillfälliga stämmolagen inte ansågs tillräcklig, i kombination med att det inte framstod som ändamålsenligt att skjuta upp årsstämmorna till ett senare datum, föreslog regeringen fler undantag för att göra det möjligt att hålla stämma helt utan fysisk närvaro.⁴⁶¹ Den tillfälliga stämmolagen utvidgades därför till att även möjliggöra för aktiebolag att dels hålla *digital bolagsstämma* i kombination med poströstning, dels hålla stämma *enbart* genom poströstning.⁴⁶² Efter att lagen återinfördes den 1 mars 2022 upphör den tillfälliga stämmolagen att gälla vid utgången av 2022.⁴⁶³

5.3.1 Den digitala stämman: undantag från att stämman ska hållas på *viss ort*

Av 14 § första stycket i den tillfälliga stämmolagen framgår att styrelsen i ett aktiebolag får, trots 7 kap. 15 § ABL och oavsett vad som framgår i bolagsordningen, inför en viss bolagsstämma besluta att stämman *inte* ska hållas på en *viss ort*, utan enbart arrangeras genom *elektronisk uppkoppling* med aktieägarna (*digital bolagsstämma*).⁴⁶⁴ Bestämmelsen utgör således ett undantag från huvudregeln i 7 kap. 15 § ABL att stämman ska hållas på den ort där styrelsen har sitt säte eller på en annan i bolagsordningen angiven ort i Sverige.⁴⁶⁵ Med *elektronisk uppkoppling* avses enligt förarbetena ”alla former för behandling och överföring av data via ledningar, optisk teknik, radiovågor eller annan elektromagnetisk teknik”.⁴⁶⁶ Vid en digital bolagsstämma gäller i övrigt samma regler som vid en traditionell fysisk stämma, med undantag för att styrelsen, enligt paragrafens andra stycke, får besluta att den som inte är aktieägare har rätt att följa stämmoförhandlingarna.⁴⁶⁷ Anledningen till detta är enligt motiven att det kan vara svårt att kontrollera vilka som faktiskt deltar i stämman bakom skärmarna.⁴⁶⁸ Andra stycket utgör ett undantag från 7 kap. 6 och 55 §§ ABL, av vilket det framgår att ett sådant beslut som huvudregel ska fattas av bolagsstämman.⁴⁶⁹

Lagstiftaren framhåller särskilt att en digital stämma, som genomförs utan fysisk närvaro i en stämmolokal, riskerar att minska aktieägarnas inflytande över bolagets angelägenheter.⁴⁷⁰ För aktieägare som saknar teknikvana kan det exempelvis bli svårare att delta i omröstningar och

⁴⁵⁹ Unger (2020b), s. 27.

⁴⁶⁰ Prop. 2019/20:163 s. 13.

⁴⁶¹ Ibid. s. 15.

⁴⁶² Se Prop. 2019/20:163; Unger (2020b), s. 28; Unger (2022), s. 1169 f.

⁴⁶³ Prop. 2021/22:112 s. 1.

⁴⁶⁴ Prop. 2019/20:163 s. 28 f.

⁴⁶⁵ Ibid. s. 28.

⁴⁶⁶ Ibid.

⁴⁶⁷ Ibid. s. 28 f.

⁴⁶⁸ Ibid. s. 16.

⁴⁶⁹ Ibid. s. 29.

⁴⁷⁰ Ibid. s. 16.

överläggningar på stämman.⁴⁷¹ Lagstiftaren menar även att stämmans funktion som diskussionsforum riskerar att urholkas vid digitala stämmor.⁴⁷² Å andra sidan anförs att digitala stämmor kan resultera i ett ökat antal stämmodeltagare, eftersom det är både tids- och kostnadseffektivt för aktieägare att delta digitalt i jämförelse med en fysisk stämma.⁴⁷³ Vid en digital stämma är det upp till stämmans ordförande att avgöra huruvida stämman kan genomföras under tekniskt betryggande former, exempelvis avseende identifiering av aktieägare och ombud samt omröstningsförfarandet.⁴⁷⁴ Ytterligare en nackdel med digitala stämmor som lagstiftaren framhåller är teknikrisken,⁴⁷⁵ vilket kommer behandlas strax nedan.

För att säkerställa aktieägarnas rätt att delta i bolagets beslutsfattande vid digitala stämmor infördes även en särskild bestämmelse som stadgar att aktieägarna före en digital stämma har rätt att avge sin röst per post.⁴⁷⁶ En digital stämma måste därför ske i kombination med en rätt för aktieägarna att utöva sin rösträtt per post innan stämman.⁴⁷⁷ Genom detta kan de aktieägare som inte kan delta, eller som inte har de tekniska förutsättningarna för att delta digitalt, ändå utöva den rösträtt som följer med aktieinnehavet.⁴⁷⁸ Bolagen kan även frivilligt välja att tillämpa de särskilda skyddsreglerna som ska tillämpas vid stämma enbart genom poströstning.⁴⁷⁹ Poströstning kan å ena sidan medföra ökade administrativa kostnader för bolagen.⁴⁸⁰ Å andra sidan kan denna extra kostnad vägas upp av att digitala stämmor kan resultera i kostnadsbesparingar för bolaget och aktieägarna.⁴⁸¹

En betydande nackdel med att hålla digital stämma i kombination med poströstning anser Unger är att en övervägande andel av rösterna, särskilt kontrollaktieägarnas röster, kommer ha avgetts per post i förväg, vilket innebär att flera beslutsärenden redan kan ha avgjorts innan stämman öppnas.⁴⁸² Unger menar att anledningen till att vissa aktieägare kommer poströsta i förväg är att de vill undgå den teknikrisk som en digital stämma är förenad med.⁴⁸³ En majoritetsaktieägare som inte kan rösta på grund av teknikproblem på en digital stämma kan resultera i stora konsekvenser för såväl aktieägaren som bolaget, exempelvis avseende val av styrelseledamöter och andra för bolaget väsentliga beslut. Att ärendena redan är avgjorda resulterar i att aktieägarna som deltar i stämman digitalt saknar incitament att lägga fram andra förslag på stämman eller diskutera redan framlagda förslag,⁴⁸⁴ vilket riskerar att urholka stämmans syfte och grundläggande funktioner.

⁴⁷¹ Ibid.

⁴⁷² Ibid.

⁴⁷³ Prop. 2019/20:163 s. 16; Unger (2022), s. 1169 f.

⁴⁷⁴ Prop. 2019/20:163 s. 28.

⁴⁷⁵ Prop. 2019/20:163 s. 16; Unger (2022), s. 1170.

⁴⁷⁶ Se 15 § i den tillfälliga stämmolagen.

⁴⁷⁷ Unger (2022), s. 1170.

⁴⁷⁸ Prop. 2019/20:163 s. 17.

⁴⁷⁹ Ibid. s. 22.

⁴⁸⁰ Ibid. s. 17.

⁴⁸¹ Prop. 2019/20:163 s. 26.

⁴⁸² Unger (2022), s. 1170.

⁴⁸³ Ibid.

⁴⁸⁴ Ibid.

5.4 Några exempel på digitala stämmor i börsbolag: särskilt om H&M och EQT

Detta avsnitt har ambitionen att tillhandahålla några konkreta exempel på hur börsbolagen genomfört digitala stämmor med anledning av den tillfälliga stämmolagen. Under stämposäsongerna 2020, 2021 och 2022 utnyttjade flera börsbolag undantagen i den tillfälliga stämmolagen för att hålla digitala bolagsstämmor. Avsnittet avser att kort redogöra för hur börsbolagen EQT och H&M, vilkas aktier är upptagna till handel på Stockholmsbörsen, har arrangerat digitala årsstämmor. För att uppfylla syftet med uppsatsen och besvara frågeställningarna anser jag att det är viktigt att belysa hur digitala stämmor använts i praktiken.

Ett aktiebolag som utnyttjat möjligheten att hålla digitala stämmor är börsbolaget EQT. Bolaget arrangerade årsstämmorna 2020, 2021 och 2022 digitalt med stöd av undantagen i den tillfälliga lagen, helt utan möjlighet till fysiskt deltagande.⁴⁸⁵ I stället för att delta fysiskt hade aktieägarna i EQT möjlighet att *antingen* (i) delta i och rösta på stämman digitalt, *eller* (ii) poströsta innan stämman (EQT använder begreppet *förtidsröstning* för detta alternativ).⁴⁸⁶ Poströstande aktieägare hade även möjlighet att följa stämman digitalt.⁴⁸⁷ Eftersom det inte är möjligt att kontrollera vilka som deltar i stämman digitalt beslutade styrelsen i EQT att även den som inte är aktieägare hade rätt att följa stämman.⁴⁸⁸ Vid de digitala årsstämmorna har det inte varit möjligt att begära ordet, framställa förslag eller begära omröstning.⁴⁸⁹ Emellertid kunde aktieägarna genom en särskild chattfunktion på den digitala plattformen ställa frågor till bolagsledningen, som hanterades av en särskild moderator. Avseende rätten att erhålla upplysningar från bolagsledningen erbjöd EQT möjligheten att inför stämman skriftligen begära att sådana upplysningar skulle lämnas av bolaget, vilka sedan publicerades bland annat på bolagets hemsida innan stämman.⁴⁹⁰

Även börsbolaget H&M har genomfört de två senaste årsstämmorna 2022 och 2021 som digitala stämmor med stöd av den tillfälliga lagen.⁴⁹¹ Aktieägarna kunde välja mellan att *antingen* (i) delta digitalt via dator, eller annan internetansluten enhet, *eller* (ii) poströsta innan stämman.⁴⁹² Tekniken och plattformen som stämmorna arrangerades på tillhandahölls vid båda årsstämmorna av Euroclear Sweden och dess underleverantör Lumi Global.⁴⁹³ Samtliga deltagare tilldelades ett unikt användarnamn och lösenord och kunde därigenom ansluta till stämman genom en dator, smartphone, surfplatta eller annan liknande internetansluten enhet.⁴⁹⁴ På den digitala plattformen kunde deltagarna följa stämman i realtid, delta i omröstningar samt

⁴⁸⁵ Sjöman (2020), s. 36; EQT, *Välkommen till årsstämman 2020 i EQT AB*; EQT, *Välkommen till årsstämman 2021 i EQT AB*; EQT, *Välkommen till årsstämman 2022 i EQT AB*

⁴⁸⁶ Ibid.

⁴⁸⁷ Sjöman (2020), s. 36.

⁴⁸⁸ EQT, *Välkommen till årsstämman 2020 i EQT AB*; EQT, *Välkommen till årsstämman 2021 i EQT AB*; EQT, *Välkommen till årsstämman 2022 i EQT AB*

⁴⁸⁹ Ibid.

⁴⁹⁰ Ibid.

⁴⁹¹ H&M, *Kallelse till årsstämma 2021*; H&M, *Kallelse till årsstämma 2022*.

⁴⁹² Ibid.

⁴⁹³ Ibid.

⁴⁹⁴ H&M, *Information om digitalt deltagande i årsstämman 2021*; H&M, *Information om digitalt deltagande i årsstämman 2022*.

ställa frågor genom en särskild chattfunktion. I likhet med EQT fanns det även möjlighet att skriftligen begära upplysningar från bolagsledningen innan stämman. I kallelserna lämnade både EQT och H&M även särskilda upplysningar beträffande *teknikrisken* vid stämman, vilket särskilt kommer behandlas i nästföljande avsnitt.

5.5 Något om teknikriskfördelningen vid digitala stämmor

Det finns redan tekniska lösningar och särskilt framtagna tjänster för att genomföra digitala stämmor med ett stort antal deltagare.⁴⁹⁵ En av de tjänster som tagits fram för digitala stämmor har använts av både H&M och EQT vid de digitala årsstämmor som de arrangerat med stöd av den tillfälliga stämmolagen.⁴⁹⁶ Trots att det finns tekniska lösningar för digitala stämmor finns det alltid en risk för att tekniken strular under stämman, vilket i förlängningen kan få stora konsekvenser för såväl bolaget som aktieägarna. Hur ska bolaget och stämmodeltagarna då förhålla sig till den teknikrisk som är förknippad med digitala bolagsstämmor? Vem bär risken för ett teknikfallissemang under en digital bolagsstämma?

Av förarbetena till den tillfälliga stämmolagen framgår särskilt att tekniska problem är en av de främsta riskerna med digitala stämmor.⁴⁹⁷ Vid digitala stämmor finns det en betydande risk att tekniska problem uppstår under stämman, antingen hos en enskild aktieägare eller bolaget eller hos båda parterna, vilket kan leda till att en eller några aktieägare inte kan delta i omröstningar eller annars utöva de rättigheter som följer med aktieinnehavet.⁴⁹⁸ Från bolagets perspektiv kan det även innebära att beslut inte kan fattas med erforderlig majoritet i en för bolaget viktig fråga om en majoritetsaktieägare inte kan avlägga sin röst på grund av teknikproblem. För att minska risken för tekniska problem framhåller lagstiftaren att digitala stämmor ställer krav på att deltagarna har tillräckliga tekniska förutsättningar för att delta, vilket bland annat inbegriper en tillfredsställande internetanslutning samt uppdaterad hård- och mjukvara i sin dator, smartphone eller surfplatta.⁴⁹⁹ Av författningskommentaren till 14 § i den tillfälliga stämmolagen framgår vidare att det ytterst är upp till stämman och dess ordförande att ta ställning till ”den tekniska lösningens hållbarhet”.⁵⁰⁰ I den tillfälliga lagen och dess förarbeten sägs däremot inget beträffande *vem* som bär risken för att tekniken inte fungerar på stämman. Detta trots att lagstiftaren uttryckligen betonar att tekniska problem är en av de främsta riskerna med digitala bolagsstämmor.

Frågan om vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma är även sparsamt behandlad i den svenska litteraturen. Inledningsvis kommer något sägas om teknikrisken vid hybridstämmor, vilket kan ge ledning för hur teknikrisken kan hanteras vid digitala stämmor. Angående teknikrisken vid en hybridstämma för Unger ett resonemang som bygger på att den som frivilligt väljer att delta i stämman digitalt i stället för i stämmolokalen också bär risken för att tekniken inte fungerar, oavsett hos vem de tekniska problemen

⁴⁹⁵ Prop. 2019/20:163 s. 28; Sjöman (2020), s. 37 f.; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 1.

⁴⁹⁶ Sjöman (2020), s. 37 f.

⁴⁹⁷ Prop. 2019/20:163 s. 16.

⁴⁹⁸ Prop. 2019/20:163 s. 16; Unger (2022), s. 1170; Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 6.

⁴⁹⁹ Prop. 2019/20:163 s. 16.

⁵⁰⁰ *Ibid.* s. 28.

uppstår.⁵⁰¹ Unger menar att denna argumentationslinje åtminstone håller om bolaget upplyser aktieägarna om teknikriskfördelningen i kallelsen till stämman.⁵⁰² Han konstaterar däremot att rättsläget är oklart huruvida denna teknikriskfördelning gäller även om bolaget inte lämnar sådana upplysningar i kallelsen.⁵⁰³

Även Sjöman delar Ungers uppfattning och menar att det är tillräckligt att bolaget i kallelsen till stämman upplyser aktieägarna om teknikrisken samt att den som väljer att delta digitalt accepterar risken.⁵⁰⁴ Sjöman anser vidare att det inte borde krävas någon särskild reglering vad gäller risken för tekniska problem på aktieägarens sida, utan menar att aktieägaren alltid bär risken för att aktieägarens dator går sönder eller att internetanslutningen tillfälligt bryts.⁵⁰⁵ I tillägg till Ungers tankegångar framhåller Sjöman därutöver att en förutsättning för att aktieägarna fullt ut ska bära risken är att aktieägarna kan välja att avstå från att delta digitalt, och i stället välja ”ett fullgott alternativ” till deltagande i stämman där aktieägarna inte utsätts för någon teknikrisk, exempelvis möjligheten till fysiskt deltagande vid en hybridstämma.⁵⁰⁶

I jämförelse med hybridstämmor förhåller det sig på ett annat sätt med teknikriskfördelningen vid digitala stämmor, utan rätt för aktieägarna att som alternativ till digitalt deltagande närvara fysiskt. Om tekniska problem uppstår hos en enskild aktieägare under en digital stämma anser Sevenius att det får betraktas som att aktieägaren tillfälligt lämnat stämman, vilket medför att röstlängden måste uppdateras.⁵⁰⁷ Vidare framhåller Sevenius att bolagsledningen har det yttersta ansvaret för att tekniken fungerar under stämman, med risk för klandertalan mot ett beslut om stämman upplever tekniska problem.⁵⁰⁸ Även Hultmark anser att en aktieägare bör kunna klandra ett stämmobeslut om aktieägaren inte kunnat utöva sin rösträtt på grund av ”datorstopp, transmissionsstörningar eller på grund av att rösterna har manipulerats”.⁵⁰⁹ Detta till skillnad från Unger som framhåller att ett beslut inte kan ogiltigförklaras endast på grund av tekniska problem.⁵¹⁰ Vid långvariga tekniska problem är ett alternativ enligt Sevenius att stämman beslutar att stämman ska ajourneras och fortsätta en senare dag.⁵¹¹

Sjöman konstaterar att det är oklart huruvida det är möjligt att med rättsligt bindande verkan bestämma att aktieägarna ska bära hela risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma som genomförs med stöd av den tillfälliga lagen.⁵¹² Vid en digital stämma enligt 14–15 §§ i den tillfälliga lagen har aktieägarna å ena sidan en ovillkorlig rätt att utöva sin rösträtt per post innan stämman, å andra sidan åtnjuter aktieägarna som utnyttjar möjligheten till poströstning inte de särskilda skyddsreglerna i 23–25 §§, vilka är tillämpliga vid en stämma med enbart

⁵⁰¹ Unger (2020b), s. 29.

⁵⁰² Ibid.

⁵⁰³ Ibid.

⁵⁰⁴ Sjöman (2020), s. 38.

⁵⁰⁵ Ibid.

⁵⁰⁶ Ibid.

⁵⁰⁷ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 6.

⁵⁰⁸ Ibid.

⁵⁰⁹ Hultmark (1998/99), s. 856.

⁵¹⁰ Unger (2020b), s. 29.

⁵¹¹ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 6.

⁵¹² Sjöman (2020), s. 38.

poströstning. Detta innebär alltså att de aktieägare som väljer poströstningsalternativet, för att slippa stå risken för eventuella teknikproblem, förlorar rättigheten att begära upplysningar från bolagsledningen.⁵¹³ Det nu sagda leder Sjöman till slutsatsen att ett bolag inte med rättslig verkan kan allokera hela teknikrisken till aktieägarna, såvida aktieägarna inte också erbjuds ett *fullgott alternativ* till digitalt deltagande. Enligt Sjöman innebär detta att aktieägarna, utöver digitalt deltagande, måste kunna välja att poströsta med åtnjutande av särskilda skyddsregler, vilka säkerställer att aktieägarna kan tillvarata sina rättigheter och utöva inflytande över bolagets angelägenheter.⁵¹⁴

Varken Unger eller Sjöman uttrycker sammanfattningsvis någon bestämd uppfattning avseende teknikriskfördelningen vid digitala stämmor, varför rättsläget får betraktas som oklart. Om lagstiftaren inför permanenta regler om digitala stämmor i aktiebolagslagen betonar både Unger och Sjöman att det i lagen även bör tydliggöras vad som gäller beträffande teknikrisken.⁵¹⁵

Hur hanterade då börsbolagen i praktiken den teknikrisk som digitala stämmor är förenad med? Har det utvecklats någon stämmopraxis på området som det går att söka ledning från? I kallelserna till de ovannämnda stämmorna i EQT och H&M, där aktieägarna kunde välja mellan att *antingen* delta digitalt *eller* poströsta i förväg, lämnades följande upplysningar av EQT respektive H&M om teknikriskfördelningen (mina kursiveringar):

För att kunna delta och rösta online förutsätts att du har en *stabil nätverksförbindelse* under stämmans hela förlopp och webbläsaren på din dator, smartphone eller läsplatta bör vara uppdaterad med de senaste mjukvaruversionerna av operativsystem m.m. EQT har noggrant förberett för att möjliggöra deltagande online och röstning online. Det kan dock ändå inte uteslutas att någon *teknisk komplikation* medför att funktionen brister. *Om så sker kommer stämman att genomföras med bortseende från röster online som annars hade avgivits och även om deltagande online i övrigt inte fungerade som avsett.* Det är därför viktigt att observera att den som vill vara helt säker på att kunna rösta bör välja att förhandsrösta.⁵¹⁶

Vänligen notera att det krävs en *aktiv internetanslutning* under hela årsstämman för att delta i årsstämman samt för att rösta då stämmans ordförande påbörjar omröstning för de olika beslutspunkterna. Det är ditt eget ansvar att tillse att du har en fungerande internetanslutning under hela årsstämman.⁵¹⁷

Av upplysningarna framgår tydligt att både EQT och H&M allokerade *hela* teknikrisken till de aktieägare som valde att delta i stämman digitalt. De aktieägare som inte ville exponeras för någon teknikrisk fick i stället välja att poströsta inför stämman med åtnjutande av de särskilda skyddsreglerna som är tillämpliga vid en stämma med enbart poströstning. Poströstande aktieägare kunde dessutom välja att ändå delta i stämman digitalt.

⁵¹³ Ibid.

⁵¹⁴ Sjöman (2020), s. 38 f.

⁵¹⁵ Sjöman (2020), s. 38; Unger (2022), s. 1176.

⁵¹⁶ EQT, *Välkommen till årsstämman 2022 i EQT AB*.

⁵¹⁷ H&M, *Information om digitalt deltagande i årsstämman 2022*.

Frågan om tekniskallokeringen vid digitala stämmor kan även kort belysas ur ett internationellt perspektiv. I likhet med Sverige är frågan återhållsamt behandlad i andra länder. Med anledning av att fler och fler amerikanska bolag valt att hålla digitala stämmor de senaste åren publicerade en grupp intressenter, där bland annat företrädare för Nasdaq ingick, under 2012 riktlinjer och principer för vad som utgör god sed vid digitala stämmor.⁵¹⁸ Dokumentet uppdaterades 2018, vilket enligt OECD är ett tecken på att riktlinjerna kan behöva ändras i takt med att bolagsstyrningen utvecklas och den tekniska utvecklingen går framåt.⁵¹⁹ Vad gäller teknikrisken, som endast kort behandlas, framgår av riktlinjerna att bolagen ska förse aktieägarna och andra deltagare med *teknisk support* under hela stämman.⁵²⁰

I Storbritannien föreslår GC100⁵²¹ att bolag som avser att hålla digitala bolagsstämmor ska ta in en föreskrift i bolagsordningen som stadgar vad som händer om stämman måste avbrytas eller skjutas upp på grund av tekniska problem.⁵²² Enligt GC100 ska det ytterst vara upp till stämmans ordförande att besluta huruvida den digitala stämman ska fortsätta, pausas eller skjutas upp till en fortsatt stämma om stämman upplever tekniska problem, utan att ordföranden dessförinnan behöver inhämta stämmans godkännande.⁵²³ Förslaget syftar till öka rättssäkerheten vid digitala stämmor, vilket beskrivs som en förutsättning för att fler börsbolag ska börja hålla digitala stämmor.⁵²⁴

5.6 Finns det intresse av nya regler i aktiebolagslagen?

Som framgått i det ovanstående konstaterar lagstiftaren i förarbetena till gällande aktiebolagslag att det *inte* bör införas regler om stämmor där samtliga aktieägare deltar digitalt, men att det däremot kan finnas anledning att ta upp frågan på nytt i framtiden.⁵²⁵ Hur är det då med intresset av att införa permanenta regler om digitala stämmor i aktiebolagslagen? Finns det anledning för lagstiftaren att ta upp frågan på nytt? Aktiespararna var tidigt ute i debatten om digitala stämmor och har sedan flera år tillbaka förordat att lagstiftaren ska ta bort hindret mot digitala stämmor.⁵²⁶ Även Unger har sett ett ökat intresse för digitala stämmor bland börsbolagen sedan införandet av den tillfälliga stämmolagen, och konstaterar att det bör finnas ett intresse av att införa permanenta regler om digitala stämmor i aktiebolagslagen.⁵²⁷

⁵¹⁸ Fontenot (2017), s. 48; The Best Practices Working Group for Online Shareholder Participation in Virtual Annual Meetings, *Guidelines for protecting and enhancing online shareholder participation in annual meetings*; Noked, *Online Shareholder Participation in Annual Meetings*; Sevenius, *Digitala bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 7.

⁵¹⁹ Magnus Magnusson & Blume (2022).

⁵²⁰ The Best Practices Committee for Shareowner Participation in Virtual Annual Meetings, *Principles and Best Practices for Virtual Annual Shareowner Meetings*, s. 6; Sheehan & C. Stuckey, *Principles and Best Practices for Virtual Annual Shareowner Meetings*.

⁵²¹ GC100 är en organisation som företräder chefsjuristerna på de bolag som ingår i Londonbörsens ledande index FTSE 100. FTSE 100 består av de 100 största bolagen sett till marknadsvärde som är noterade på Londonbörsen.

⁵²² GC100, *GC100 Discussion Paper: Shareholder Meetings – Time for Change?*, s. 13.

⁵²³ *Ibid.*, s. 17.

⁵²⁴ *Ibid.*, s. 13.

⁵²⁵ Prop. 2004/05:85 s. 303.

⁵²⁶ Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*.

⁵²⁷ Unger (2022), s. 1176.

Dessutom har det från politiskt håll framförts åsikter om att regeringen bör tillsätta en utredning och återkomma med förslag på hur digitala stämmor kan möjliggöras även efter att den tillfälliga stämmolagen upphör att gälla vid utgången av 2022.⁵²⁸ Av förarbetena som ligger till grund för återinförandet av den tillfälliga stämmolagen framgår att Bolagsverket, Aktiespararna och Företagarna vill att den tillfälliga stämmolagen utvärderas med inriktning på att göra delar av regleringen permanent.⁵²⁹ Frågan har nu tagits upp av Justitiedepartementet där det pågår ett arbete med att utvärdera den tillfälliga regleringen och analysera huruvida några av bestämmelserna ska införas i aktiebolagslagen permanent.⁵³⁰ För att sammanfatta verkar det alltså finnas ett intresse i näringslivet och bland politiker av att lagstiftaren tar upp frågan på nytt och inför nya regler i aktiebolagslagen som möjliggör digitala bolagsstämmor.

6. Avslutande analys och slutsatser

6.1 Något om detta avsnitt

I förevarande kapitel kommer jag på ett strukturerat och utförligt sätt analysera det material som presenterats i uppsatsens tidigare kapitel. I detta kapitel kommer jag även redogöra för vilka slutsatser jag drar av undersökningen och på ett tydligt sätt besvara frågeställningarna för att uppnå syftet med uppsatsen. Kapitlet kommer avslutas med ett förslag till fortsatt forskning följt av några avslutande reflektioner utifrån undersökningen.

6.2 Digitala stämmor i förhållande till aktiebolagslagens stämmoregler och därtill stämmans syfte och olika funktioner

Om ägandet i ett aktiebolag är spritt bland många aktieägare uppstår den för aktiebolaget mest grundläggande intressekonflikten mellan bolagets ledning och aktieägarna. Eftersom aktieägarna i ett bolag med spritt ägande i allmänhet saknar ekonomiska incitament att övervaka bolagets ledning skapas ett betydande handlingsutrymme för bolagsledningen (agenten) att fatta beslut i eget intresse i stället för i aktieägarnas (principalen) intresse av vinst. Lagstiftaren har intresserat sig särskilt för denna intressekonflikt, och aktiebolagslagen innehåller därför regler vilka syftar till att minimera de negativa effekterna av intressekonflikten mellan bolagets ledning och aktieägarna. Reglerna om bolagsstämma i 7 kap. ABL är särskilt viktiga för att aktieägarna ska kunna utöva en aktiv ägarfunktion och kontrollera att bolagsledningen handlar i aktieägarnas intresse. För att aktieägarna ska kunna utöva kontroll över bolagsledningen är det viktigt att aktieägarna på ett tids- och kostnadseffektivt sätt har möjlighet att delta i bolagsstämman.

För att kunna besvara den första frågeställningen är det inledningsvis nödvändigt att fastställa stämmans syfte och olika funktioner utifrån de uttalanden i förarbeten och doktrin som redogjorts för ovan. Bolagsstämman är enligt lag det högsta beslutande organet i aktiebolaget

⁵²⁸ Motion 2020/21:3758; Motion 2021/22:4395; Motion 2021/22:4396; Motion 2022/23:1010; Skriftlig fråga 2021/22:768; Skriftlig fråga 2021/22:787; Svar på frågorna 2021/22:768, 2021/22:787 och 2021/22:788; Öjemark & Björkman, *Digitala bolagsstämmor kan bli politisk stridsfråga*.

⁵²⁹ Prop. 2021/22:112 s. 14.

⁵³⁰ Ibid.

och är det enda forum där aktieägarna har rätt att besluta i bolagets angelägenheter. Enligt Strand är det övergripande syftet med stämman att främja en aktiv ägarfunktion och skapa förutsättningar för aktieägarna att övervaka att bolagsledningen handlar i enlighet med aktieägarnas intresse av vinst. I likhet med Strand framhäver Sevenius att stämmans huvudsakliga syfte är att aktieägarna ska kunna tillsätta styrelseledamöter och övervaka bolagsledningen. Vidare betonar även Johansson i sin avhandling att stämman utvecklats från att endast vara ett beslutande organ till att vara mer av ett kontrollerande organ. Moberg knyter an till principal/agent-teorin och anför att reglerna om bolagsstämma syftar till att minska agentkostnaderna som är förknippade med separationen av ägande och kontroll i ett aktiebolag. Den uppfattning som framförs i doktrin om stämmans syfte överensstämmer även med Aktiebolagskommitténs uttalande att syftet med den aktiebolagsreform som ledde fram till gällande aktiebolagslag var att skapa en lag byggd på aktiva ägare.

Mot bakgrund av vad som anförts i doktrin och förarbetena till aktiebolagslagen anser jag sammantaget att det huvudsakliga syftet med stämman är att aktieägarna ska kunna utöva kontroll över bolagsledningen för att minska de negativa effekterna som uppstår vid separation mellan ägande och kontroll. På stämman kan aktieägarna utöva kontroll över bolagsledningen, vilket minskar bolagsledningens handlingsutrymme att fatta andra beslut än sådana som ligger i aktieägarnas intresse. Aktieägarnas möjlighet att övervaka bolagsledningen på stämman minskar i förlängningen de negativa effekterna av principal/agent-problematiken i ett företag.

Som framgått i det ovanstående menar Strand vidare att stämman även kan definieras utifrån följande tre funktioner: (i) beslutsfunktionen, (ii) informationsfunktionen, och (iii) diskussionsfunktionen. Stämmans första och huvudsakliga funktion är aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter och därigenom tillvarata sina intressen i bolaget (*beslutsfunktionen*). I linje med Strand framhåller även Unger särskilt att stämmans centrala funktion är att vara ett beslutande organ, vilket ligger i linje med stämmans syfte. Om aktieägarna anser att styrelsen inte handlar i aktieägarnas intresse kan aktieägarna välja att avsätta styrelsen och välja nya styrelseledamöter. Den andra funktionen som stämman fyller är att förse aktieägarna med information om bolaget (*informationsfunktionen*), vilket både Strand och Unger betonar är viktigt för att aktieägarna ska kunna fatta väl underbyggda beslut och övervaka bolagsledningen. Bland annat behöver aktieägarna information för att kunna besluta om ansvarsfrihet för styrelsens ledamöter.

I jämförelse med stämmans två första funktioner, vilka inte är särskilt omdiskuterade i doktrin, förhåller det sig på ett annat sätt med stämmans diskussionsfunktion. Som framhållits ovan anser Strand att stämman fyller en funktion som diskussionsforum, vilket är nödvändigt för att aktieägarna ska överkomma de kollektiva handlingsproblem som kan uppkomma i ett aktiebolag med spritt ägande. I linje med Strands uppfattning anför även lagstiftaren särskilt i förarbetena till den tillfälliga stämmolagen att stämman fyller en funktion som diskussionsforum, och att denna funktion riskerar att urholkas vid digitala stämmor. I motsats till Strand och lagstiftaren anser Unger å andra sidan att stämman *inte* fyller en funktion som ett forum för diskussion inför beslut. Som framgått i avsnitt 3.2.4 menar Unger i stället att kontrollaktieägarna och bolagsledningen diskuterar de frågor som ska avhandlas på stämman

innan stämman, och alltså inte under stämman. I anslutning till Unger anför även Hultmark att det är tveksamt om stämman är avsedd att fylla en funktion som diskussionsforum.

Mot bakgrund av de uttalanden som gjorts i doktrin beträffande diskussionsfunktionen anser jag att det kan ifrågasättas huruvida stämman fyller en sådan funktion. Stämmans funktion som ett diskussionsforum kan enligt min mening bero på ägarstrukturen i bolaget samt vilka frågor som ska avhandlas på stämman. Aktiebolagslagen utgår visserligen från att förslag och initiativ är väl förberedda inför stämman, men det borde i många fall ändå krävas någon form av sakligt meningsutbyte mellan aktieägarna och bolagsledningen under stämman. I likhet med Strand och vad som anförts i förarbeten anser jag sammantaget att stämman bör kunna anses fylla en funktion som diskussionsforum. Utöver de mer framträdande funktionerna som diskuterats framhåller Unger att stämman även fyller en funktion för *opinionsbildning* på stämman, exempelvis för Aktiespararna eller andra intresseorganisationer som verkar för ett särskilt intresse. Sammantaget anser jag att stämman fyller följande fyra funktioner: (i) beslutsfattande, (ii) förse aktieägare med information, (iii) forum för diskussion, och (iv) forum för opinionsbildning. Denna slutsats baserar jag på vad som anförts i doktrin och förarbeten.

Hur förhåller sig då en stämma som genomförs endast med elektroniskt distansdeltagande med aktiebolagslagens stämmoregler och därtill stämmans syfte och olika funktioner? Kan stämmans syfte och funktioner upprätthållas även vid en digital stämma? För att inleda analysen av frågan hur en digital bolagsstämma förhåller sig till stämmoreglerna och stämmans syfte och olika funktioner kan konstateras att stämman som utgångspunkt är en privat sammankomst dit endast aktieägare som huvudregel har rätt att närvara. Den främsta utmaningen med digitala stämmor är att det öppnar upp för en oöverskådlig krets av personer att följa stämman. Detta är en betydande skillnad jämfört med fysiska stämmor där bolaget har möjlighet att begränsa vilka som får tillgång till stämmolokalen. En aktieägare kan i praktiken låta ett obegränsat antal personer delta i stämman bakom skärmen vid en digital stämma, vilket innebär att stämman inte längre är en för aktieägarna sluten sammankomst där aktieägare och bolagsledning kan diskutera bolagets verksamhet och fatta beslut utan närvaro av utomstående. Detta riskerar att förändra bolagsstämmans funktionalitet i grunden, vilket Sevenius menar är ”ett svårhanterligt hot mot stämmans funktion”.⁵³¹

I anknytning till ovanstående är en annan utmaning med digitala stämmor att aktieägarna får ha med sig högst två biträden vid stämman. Enligt Sevenius är den i lagen uppställda begränsningen föranledd dels av att stämmolokalerna i allmänhet endast rymmer ett begränsat antal platser, dels att stämman är en för aktieägarna sluten sammankomst. Vid en digital stämma kan en aktieägare låta ett obegränsat antal biträden, eller andra personer, följa stämman digitalt. Som anförts i förarbetena till den tillfälliga stämmolagen är en förutsättning för digitala bolagsstämman att styrelsen beslutar att även utomstående ska ha rätt att delta i stämman. Att stämman är en privat sammankomst är alltså inget argument mot att en aktieägare ska få ha med sig fler än två biträden. Sevenius anför därutöver att stämman i allmänhet redan är mer av en öppen tillställning i flera börsbolag, dit journalister och allmänheten har tillträde. Vid en

⁵³¹ Sevenius, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, s. 6.

digital stämman är inte heller platsbrist i stämmolokalen ett argument mot att en aktieägare ska få ha med sig flera biträden bakom skärmen.

Det bakomliggande syftet med möjligheten för aktieägare att ha med sig biträden vid stämman är att biträdet ska kunna bistå aktieägaren med expertkompetens i olika beslutsärenden på stämman. I jämförelse med traditionella fysiska stämmor anser jag att en betydande fördel med digitala stämmor är att aktieägare kan ha med sig ett obegränsat antal biträden med olika expertkompetens, vilka kan bistå aktieägaren i beslutsfattandet. Detta leder till att aktieägarna kan fatta väl underbyggda beslut, vilket är positivt för bolagsstyrningen. Avseende möjligheten för aktieägare att ha med sig flera sakkunniga biträden vid en digital bolagsstämma anser jag sammanfattningsvis är en betydande fördel jämfört med fysiska stämmor i förhållande till stämmans beslutsfunktion.

Jag anser att digitala stämmor även kan påverka stämmans funktioner i negativ riktning. Som beskrevs ovan är en förutsättning för digitala stämmor att även utomstående har rätt att delta i stämman. Med anledning av att det inte går att kontrollera vilka som får tillgång till information som lämnas på en digital stämman påpekar Sevenius att det finns risk att bolagsledningen blir mer restriktiva med vilka upplysningar som kan lämnas till aktieägarna utan skada för bolaget inom ramen för deras upplysningsplikt. En väl fungerande upplysningsplikt är en grundläggande förutsättning för stämmans funktionalitet. Som exempel nämner Sevenius att konkurrenter och andra intressenter kan få tillgång till företagskänslig information, vilket han menar är ett hot mot stämmans funktioner. Han framhåller vidare att informationen kan sparas i realtid och förvrängas i syfte att påverka aktiekursen.

Enligt min mening är det närmast en självklarhet att bolagsledningen kommer bli mer restriktiv med vilka upplysningar som lämnas till aktieägarna på stämman, med anledning av risken för spridning av information. Denna slutsats bygger jag på Sevenius uppfattning att företagskänslig informationen kan dokumenteras i detalj och spridas till ett obegränsat antal personer. Mot bakgrund av Sevenius argumentation drar jag slutsatsen att digitala stämmor riskerar att påverka informationsutbytet mellan bolagsledning och aktieägare på stämman. Jag anser därför sammantaget att det finns tydligt stöd för att digitala bolagsstämmor är ett hot mot stämmans informationsfunktion, bestående i att aktieägarna riskerar att få tillgång till mindre information på stämman jämfört med en fysisk stämman, där det går att begränsa vilka som kan delta i stämman. En konsekvens av denna informationsassymmetri är i förlängningen dels att det kommer påverka aktieägarnas möjlighet att fatta beslut i vissa frågor (det vill säga beslutsfunktionen), dels möjligheten för aktieägarna att kontrollera att styrelsen handlar i aktieägarnas intresse av att maximera företagets egna kapital (det vill säga det övergripande syftet med stämman). Som vi ska se längre ner i analysen kan digitala stämmor å andra sidan resultera i förbättrad tvåvägskommunikation mellan aktieägare och bolagets ledning.

Som framgått ovan i avsnitt 4.4 är en betydande fördel med digitala stämmor att det är både tids- och kostnadseffektivt för såväl bolagen som aktieägarna. Moberg framhåller att fysiska stämmor vanligtvis är förenade med stora kostnader för bolagen, bland annat bestående i hyra av stämmolokal och framtagande av dokumentation. En digital stämman kräver visserligen,

åtminstone digitala stämmor i börsbolag, att bolaget anlitar ett företag som tillhandahåller tekniska lösningar för digitala stämmor. Denna kostnad menar Moberg emellertid är mindre än den sammantagna kostnaden för en fysisk stämma, och kommer med största sannolikhet minska i takt med att tekniken utvecklas och fler bolag utnyttjar de tekniska lösningarna som är framtagna för digitala stämmor.

Digitala stämmor är även tids- och kostnadseffektiva för aktieägarna, framför allt för mindre aktieägare som i allmänhet saknar ekonomiska incitament att delta i stämman. En digital stämma innebär att aktieägarna inte behöver betala något för att resa till stämмоorten eller ta ledigt från arbetet mer än under själva stämman. Som exempel på detta framhåller Sandström att digitala stämmor skapar förutsättningar för aktieägare bosatta långt ifrån stämмоorten att delta på ett tids- och kostnadseffektivt sätt. Dessutom möjliggör det för utländska aktieägare att delta i stämman och beslutsfattandet utan att behöva anlita ett ombud i Sverige. Kostnaderna för att delta i stämman blir alltså betydligt lägre jämfört med en fysisk stämma. Sammantaget kan därför fastslås att digitala stämmor är tids- och kostnadseffektiva för såväl aktiebolagen som dess aktieägare i jämförelse med en traditionell fysisk stämma.

Vad innebär då denna tids- och kostnadseffektivitet i förhållande till stämmans syfte och funktioner? Eftersom digitala stämmor är tids- och kostnadseffektiva kan det argumenteras för att fler aktieägare kan närvara, utöva rösträtt och delta i diskussioner och överläggningar på stämman, i jämförelse med en fysisk bolagsstämma. Denna ståndpunkt intar bland annat Sevenius och Unger som framhåller att digitala stämmor möjliggör för fler aktieägare att delta, vilket är den främsta fördelen med det digitala alternativet. Däremot anförs i litteratur och förarbeten att digitala stämmor ställer krav på att stämmodeltagarna har tillräcklig teknikvana för att kunna utöva rösträtt digitalt och i övrigt har tillräckliga tekniska förutsättningar för att delta i stämman. En konsekvens av detta är att vissa aktieägare riskerar att inte kunna delta i stämman. Jag är av uppfattningen att ett begränsat antal aktieägare visserligen inte kommer kunna delta i stämman, men att digitala stämmor ändå kommer medföra ett högre deltagarantal jämfört med fysiska stämmor med anledning av den ökade tillgängligheten. Jag intar alltså samma ståndpunkt som Unger och Sevenius och anser att digitala stämmor är fördelaktiga utifrån stämmans syfte och olika funktioner eftersom fler aktieägare kan delta.

Mot bakgrund av att digitala stämmor öppnar upp för fler aktieägare att delta är en rimlig slutsats att det kommer leda till ett ökat stämmodeltagande. Framför allt kommer minoritetsaktieägare, som i allmänhet saknar incitament att delta i en fysisk stämma, ha möjlighet att på ett tids- och kostnadseffektivt sätt delta i stämman. Sevenius menar vidare att detta kan resultera i en maktförskjutning från bolagsledningen till stämman, vilket innebär att aktieägarnas ställning förstärks i förhållande till styrelsen. Med detta menar Sevenius att separationen mellan ägande och kontroll i bolaget minskar, vilket minskar de negativa effekterna av principal/agent-problematiken. Eftersom fler aktieägare kan delta i stämman stärker det aktieägarnas möjligheter att övervaka bolagsledningen vilket skapar incitament för bolagsledningen att agera i enlighet med aktieägarnas intresse, med risk för att bli avsatta eller inte väljas om. Enligt min mening bidrar därmed digitala bolagsstämmor till att främja en aktiv ägarfunktion i företagen, vilket överensstämmer med Aktiebolagskommitténs uttalande om

betydelsen av en aktiv ägarfunktion. Sammanfattningsvis anser jag att den tids- och kostnadseffektivitet som digitala stämmor innebär i jämförelse med fysiska stämmor är fördelaktigt i förhållande till bolagsstämmans syfte och funktion som högsta beslutande organ.

Som nämndes ovan anser Unger att stämman även fyller en funktion för opinionsbildning för olika intresseorganisationer. Även fast detta inte är en av de mest framträdande funktionerna är det relevant att kort analysera hur denna funktion påverkas av digitala stämmor. Digitala bolagsstämmor öppnar upp för olika intressenter, exempelvis Aktiespararna eller olika miljöorganisationer, att delta i stämman och försöka påverka företagets verksamhet i önskvärd riktning. Slutsatsen är att det blir enklare för dessa organisationer att delta i jämförelse med en fysisk stämma, vilket alltså påverkar stämmans funktion som ett forum för opinionsbildning. I anknytning till detta kan även framhåvas att det finns en pågående debatt kring huruvida aktiebolagets syfte ska ändras till förmån för andra intressen, exempelvis miljön och anställda. I litteraturen anförs att framtidens stämma inte endast kommer utgöra aktieägarnas forum, utan att stämman även kommer vara ett forum för andra intressenter som har ett intresse i bolagets verksamhet och styrelsens beslutsfattande. Sammantaget menar jag alltså att digitala stämmor förstärker stämmans funktion som ett forum för opinionsbildning.

I det ovanstående har konstaterats att ett av de främsta argumenten mot digitala stämmor är att den personliga interaktionen mellan bolagsledningen och styrelsen riskerar att minska. Detta är något som enligt min mening riskerar att påverka stämmans syfte och funktionalitet negativt. För många aktieägare är stämman den enda möjligheten som ges under året att interagera direkt med styrelsen och VD. I doktrin framhålls särskilt att digitala stämmor riskerar att minska den enskilde aktieägarens möjligheter att interagera med bolagsledningen och bedöma trovärdigheten av den information som lämnas på stämman. Unger för ett resonemang om att samtalet på stämman blir mer ”tungrott” jämfört med vid en fysisk stämma. Jag instämmer i Ungers argumentation med anledning av den fördröjning som kan föreligga i utsändningen av stämman. Även i förarbetena till den tillfälliga stämmolagen anför lagstiftaren att stämmans funktion som diskussionsforum riskerar att urholkas, dock utan närmare resonemang kring anledningen till detta. Jag anser att denna argumentation förtjänar att nyanseras något.

Å ena sidan minskar visserligen den personliga interaktionen mellan aktieägarna och bolagets ledning, å andra sidan menar jag att det digitala formatet har potential att i stället öka tvåvägskommunikationen. Det som talar för det förstnämnda är att den personliga interaktionen i någon mån helt uteblir vid en digital stämma. Den slutsatsen baserar jag framför allt på att de tjänster som är framtagna för digitala stämmor för närvarande inte synes möjliggöra för aktieägarna att ställa frågor till bolagsledningen genom bild- och videokommunikation. Detta följer bland annat av den stämmopraxis som utvecklats vid tillämpning av den tillfälliga stämmolagen, där aktieägarna inte haft möjlighet att begära ordet eller framställa förslag, utan aktieägarna har endast kunnat ställa frågor via en särskild chattfunktion. Visserligen har aktieägarna möjlighet att ställa frågor till bolagsledningen genom en chattfunktion på en digital stämma. Detta är såklart något positivt för kommunikationen. Däremot är det i allmänhet stämmans ordförande eller en särskilt utsedd moderator som väljer vilka frågor som ska besvaras, vilket leder till att bolagsledningen kan vara selektiv i vilka frågor som besvaras och

därigenom undvika obekväma frågor från aktieägare och journalister. På detta sätt kan styrelsen och VD undvika att ställas till svars för sitt agerande i bolaget, vilket påverkar principal/agentförhållandet negativt.

Digitala stämmors nuvarande utformning innebär enligt min mening alltså att stämmans diskussionsfunktion urholkas. I enlighet med Sevenius anser jag å andra sidan även att digitala stämmor har potentialen att skapa en utökad kommunikation mellan aktieägare och bolagsledning, exempelvis genom transparenta chattfunktioner där aktieägarna kan ta del av samtliga frågor som ställs, i kombination med en möjlighet för aktieägarna att ställa frågor på stämman till bolagsledningen genom ljud- och bildteknik. Sammanfattningsvis anser jag att ett ökat stämmodeltagande i kombination med att börsbolagen till fullo börjar utnyttja den teknik som finns kan öka den personliga interaktionen mellan bolagsledningen och aktieägarna, vilket är fördelaktigt i förhållande till stämmans syfte och olika funktioner.

En grundläggande förutsättning för stämmans funktion som högsta beslutande organ är vidare att det på ett rättssäkert sätt går att identifiera röstberättigade aktieägare och genomföra omröstningar på en digital stämma. I det ovanstående har konstaterats att det för svenska aktieägars vidkommande är möjligt att använda bank-ID för säker legitimering. Beträffande utländska aktieägare kan bolagen välja att frivilligt tillämpa EU:s eIDAS-förordning, och därigenom tillåta identifiering med ömsesidigt erkända utländska e-legitimationer. I likhet med fysiska stämmor går det alltså att identifiera röstberättigade aktieägare även på digitala stämmor på ett säkert sätt och därmed upprätthålla stämmans funktion. Enligt min mening ökar till och med säkerheten när bolagen kräver att aktieägarna legitimerar sig med hjälp av e-legitimation.

I anknytning till identifiering av aktieägare är en annan förutsättning för stämmans funktionalitet att det finns tillfredsställande teknik för att genomföra omröstningar på ett säkert sätt vid digitala stämmor. Som framgått i avsnitt 4.3.2 föreligger det praktiska hinder mot att fatta beslut med acklamation på en digital stämma, vilket är huvudregeln vid fysiska stämmor. I likhet med Sevenius resonemang anser jag därmed att huvudregeln vid digitala stämmor ska vara att beslut fattas genom omröstning. Det finns redan idag beprövad teknik för att genomföra omröstningar digitalt. En ytterligare fördel med digitala stämmor är att det med dagens tekniska lösningar går att upprätta dynamiska röstlängder, vilket innebär att röstlängden kan justeras automatiskt. Detta är en betydande effektivitetsfördel i jämförelse med fysiska stämmor.

Sammanfattningsvis anser jag att de möjligheter och utmaningar som digitala stämmor innebär påverkar stämmans syfte och olika funktioner. Digitala bolagsstämmor innebär visserligen att utomstående kan delta i stämman och ta del av information om bolagets verksamhet, vilket kan påverka stämmans syfte och funktioner i negativ riktning. Jag anser emellertid att den ökade tillgängligheten som digitala stämmor innebär för aktieägare kommer resultera i större insyn och ett ökat inflytande för aktieägarna i bolaget. Enligt min mening går det alltså att upprätthålla stämmans syfte och olika funktioner även vid en digital bolagsstämma. Den digitala stämman är enligt min mening spänstigare, modernare, effektivare och mer flexibel jämfört med en traditionell fysisk stämma. Slutsatsen är att den digitala stämman är mer i samklang med bolagsstämmans syfte och olika funktioner jämfört med dagens stämμοformer.

6.3 Teknikriskfördelning vid digitala bolagsstämmor: några olika dilemman och möjliga lösningar

För att besvara den andra frågeställningen om vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital bolagsstämma är det inledningsvis nödvändigt att kort diskutera tekniken för genomförande av digitala bolagsstämmor. Till att börja med kan konstateras att det finns tekniska lösningar för att hålla digitala stämmor. Med anledning av de senaste årens tekniska utveckling beträffande ljud- och bildteknik för digitala videomöten är det enligt min mening närmast en självklarhet att de tekniska lösningarna som finns att tillgå är tillfredsställande för att hålla digitala stämmor. I bolag med ett begränsat antal aktieägare är jag av uppfattningen att det genom förhållandevis okomplicerade tekniska lösningar går att genomföra digitala stämmor, exempelvis genom användning av någon av de tjänster som finns för digitala videomöten. Det bör poängteras att dessa lösningar däremot inte lämpar sig för börsbolag med ett stort antal stämmodeltagare. Risken för tekniska problem får anses vara större vid utnyttjande av tjänster som inte är anpassade för digitala stämmor med tusentals stämmodeltagare. Som framgått ovan finns det däremot andra beprövade tekniska lösningar som är särskilt framtagna för genomförande av digitala stämmor. En av dessa tjänster tillhandahålls av Lumi Global, vilken användes av bland annat EQT och H&M vid de ovannämnda digitala årsstämmorna som de genomfört med stöd av den tillfälliga lagen. Jag avser att återkomma till EQT och H&M längre ner i analysen. I likhet med Sevenius och Sjöman drar jag alltså sammanfattningsvis slutsatsen att det finns betryggande teknik för att genomföra digitala stämmor.

Varför finns det då anledning att analysera vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma? Trots att det finns tekniska lösningar för genomförande av digitala stämmor, vilka använts av flera börsbolag noterade på Stockholmsbörsen, finns det alltid en risk att det uppstår tekniska problem under stämman. Tekniska problem kan resultera i stora konsekvenser för både bolaget och enskilda aktieägare. Från bolagets synvinkel kan tekniska problem leda till att ett för bolaget viktigt beslut inte kan fattas med erforderlig majoritet. För aktieägarna kan ett teknikfallissemang medföra att aktieägarna inte kan utnyttja sina aktieägarrättigheter.

I enlighet med vad Unger konstaterar kan tekniska problem uppstå på flera olika ställen vid en digital stämma. Unger menar att det kan vara olika riskbärare beroende på var teknikproblemen uppstår. Jag instämmer i Ungers resonemang och anser att det, under vissa omständigheter, är olika riskbärare beroende på var i kedjan tekniska problem uppstår. Sjöman bygger sin argumentationslinje på att tekniken kan brista på olika ställen och att teknikriskallokeringen därmed kan bli olika. Det är därför nödvändigt att klargöra på vilka ställen teknikproblem kan uppstå. För att återkoppla till avsnitt 5.5 menar Unger att det kan uppstå tekniska problem på följande ställen: (i) hos en enskild aktieägare, (ii) hos bolaget, (iii) mellan aktieägarna och bolaget, eller (iv) överallt. Av pedagogiska skäl anser jag att Ungers uppdelning förtjänar att nyanseras något.

Till att börja med kan konstateras att det kan uppstå problem hos en enskild aktieägare, exempelvis att aktieägarens dator går sönder eller att aktieägarens internetuppkoppling bryts.

Beträffande tekniska problem hos "bolaget" tolkar jag det som att Unger menar att det uppstår teknikstrul på det ställe varifrån stämman leds. Vid en digital stämma, där bolaget använder sig av en särskilt framtagen tjänst för digitala stämmor, är det praktiskt nödvändigt att bolagsledningen, stämmans ordförande, protokollföraren och, i förekommande fall, revisorn är samlade i ett specifikt rum varifrån stämman leds. Jag tolkar Ungers uppdelning som att dessa personer utgör "bolaget", vilket skulle kunna liknas vid podiet på en fysisk stämma. Dessa personer kopplar upp sig på samma sätt som övriga deltagare, med skillnaden att de är samlade i ett rum av praktiska skäl. Om det uppstår tekniska problem för dessa deltagare, vilka är avgörande för stämmans funktionalitet, måste stämman pausas eller ajourneras till en fortsatt stämma. Detta på grund av att varken några omröstningar kan genomföras eller upplysningar lämnas av styrelsen. Avseende teknikproblem "mellan bolaget och aktieägarna" samt "överallt" inbegriper det enligt min mening att det uppstår generella tekniska problem på den plattform som bolaget använder för att arrangera stämman, exempelvis vad gäller bild- och ljudteknik, teknik för omröstningar och eventuella chattfunktioner.

Vidare är det nödvändigt att kort analysera teknikriskfördelningen vid en hybridstämma, där aktieägarna kan välja mellan att *antingen* delta digitalt *eller* personligen vid stämmolokalen. Jag anser att detta är relevant eftersom argumentationen kring vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en hybridstämma till viss del har betydelse för analysen av teknikriskfördelningen vid digitala stämmor. Trots att det inte finns några rättsliga hinder mot hybridstämmor framgår det varken av lag eller förarbeten vem som bär risken för teknikproblem vid en hybridstämma. Som redogjorts för i tidigare avsnitt för Unger en argumentationslinje som bygger på att den som frivilligt väljer att delta digitalt i en hybridstämma också bär risken för att det uppstår tekniska problem under stämman, oavsett var de tekniska problemen uppstår. Unger anser alltså att ett bolag med rättslig verkan kan allokera hela teknikrisken till aktieägarna vid en hybridstämma, såvida bolaget upplyser aktieägarna om detta i kallelsen den stämman.

Sjöman instämmer huvudsakligen i Ungers argumentation men anför i tillägg till Unger att det inte krävs någon särskild reglering beträffande risken för tekniska problem på aktieägarens sida, utan menar att en aktieägare alltid bär risken för tekniska problem på aktieägarens sida. Avseende möjligheten för ett bolag att allokera *hela* teknikrisken till aktieägarna, det vill säga att aktieägarna bär teknikrisken oavsett var i kedjan problemen uppstår, anser Sjöman, till skillnad från Unger, att en förutsättning för detta är att aktieägarna kan välja att avstå från att delta digitalt och i stället välja ett *fullgott alternativ* till deltagande i stämman. Eftersom aktieägarna kan välja att delta på stämmans fysiska plats vid en hybridstämma utgör detta enligt Sjöman ett sådant *fullgott alternativ*, vilket sammantaget innebär att ett bolag kan allokera *hela* teknikrisken till aktieägarna vid en hybridstämma. Sjömans resonemang kring ett *fullgott alternativ* till deltagande i stämma har betydelse för analysen nedan av teknikriskfördelningen vid en digital stämma.

I jämförelse med hybridstämmor är den främsta skillnaden mot digitala stämmor att aktieägarna som utgångspunkt *endast* har möjlighet att delta och utöva sina rättigheter digitalt. Frågan kring vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma blir därav något mer

komplicerad jämfört med vid en hybridstämma eftersom aktieägarna inte har någon möjlighet att delta fysiskt. Med anledning av att digitala stämmor är ett relativt nytt fenomen inom svensk aktiebolagsrätt är frågan om vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma sparsamt behandlad i doktrin. Trots att lagstiftaren i förarbetena till den tillfälliga stämmolagen framhåller att tekniska problem är en av de största riskerna med digitala stämmor, valde lagstiftaren ändå att inte reglera tekniskrisfordelningen.

I doktrin är det huvudsakligen Sjöman som för en någorlunda utförlig argumentation kring tekniskrisken vid digitala stämmor. I jämförelse med tekniskrisfordelningen vid hybridstämmor anser Sjöman att det kan ifrågasättas huruvida det är möjligt för styrelsen att med rättslig verkan allokera hela tekniskrisken till aktieägarna vid digitala stämmor. För att återkoppla till Sjömans resonemang ovan om möjligheten för aktieägarna att välja ett *fullgott alternativ* till deltagande digitalt i en hybridstämma, det vill säga fysiskt deltagande, kan det diskuteras huruvida aktieägarna har en sådan motsvarande möjlighet även vid digitala stämmor. Jag anser i likhet med Sjöman att en förutsättning för att styrelsen ska kunna allokera *hela* tekniskrisken till aktieägarna vid en digital stämma är att aktieägarna erbjuds ett *fullgott alternativ* till digitalt deltagande där aktieägarna inte utsätts för någon tekniskrisk. Vilka alternativ till digitalt deltagande finns det då som bolaget kan erbjuda aktieägarna för att aktieägarna ska bära hela risken för ett teknikfallissemang?

I det ovanstående har konstaterats att aktieägarna vid en digital stämma som genomförs med stöd av den tillfälliga lagstiftningen har en ovillkorlig rätt att, som alternativ till deltagande digitalt, avge sin röst per post innan stämman. Kan detta då anses utgöra ett sådant *fullgott alternativ* till digitalt deltagande som möjliggör för bolaget att allokera hela tekniskrisken till aktieägarna? Min uppfattning är att så inte är fallet. Poströstningsalternativet förutsätter inte att bolaget iakttar de särskilda skyddsreglerna som är tillämpliga vid en stämma som genomförs endast med poströstning, det vill säga (i) skriftlig frågerätt, (ii) krav på att vissa ärenden endast får behandlas om de tagits upp i kallelsen till stämman, samt (iii) möjlighet att ta ställning till om något beslut ska skjutas upp till en fortsatt stämma. De aktieägare som väljer att avge sin röst per post, för att inte behöva stå hela risken för ett teknikfallissemang, förlorar alltså flera aktieägarrättigheter. Eftersom poströstande aktieägare tvingas avstå från flera rättigheter anser jag att poströstningsalternativet som utgångspunkt *inte* utgör ett sådant *fullgott alternativ* till deltagande i bolagsstämma. Detta leder sammantaget till att de aktieägare som väljer att poströsta, för att inte behöva exponeras för någon tekniskrisk, inte ges samma rättigheter som de aktieägare som deltar digitalt. Det blir alltså en form av olikbehandling mellan aktieägarna.

Däremot kan bolagen frivilligt välja att ändå tillämpa skyddsreglerna, vilket bland annat EQT och H&M gjorde vid de digitala bolagsstämmor som de genomfört. Som framgått ovan anför lagstiftaren att det inte finns något hinder för bolagen att tillämpa skyddsreglerna frivilligt. Jag anser att möjligheten att poströsta med åtnjutande av särskilda skyddsregler, det vill säga möjligheten för poströstande aktieägare att (i) begära skriftliga upplysningar från styrelsen i förväg, (ii) krav på att vissa ärenden endast får behandlas om de tas upp i kallelsen, och (iii) möjligheten att ta ställning till huruvida något beslutsärende ska anstå till en fortsatt stämma, sammantaget utgör ett sådant *fullgott alternativ* till deltagande digitalt, vilket innebär att bolaget

med rättslig verkan kan allokera *hela* teknikrisken till aktieägarna. Denna slutsats har även stöd i den stämmopraxis som utvecklats vid tillämpning av det digitala alternativet i den tillfälliga stämmolagen, bland annat av EQT och H&M.

Aktieägarna kan på detta sätt välja ett alternativ till deltagande i stämman där aktieägarna dels inte exponeras för någon teknikrisk, dels kan tillvarata samtliga rättigheter som följer med ett aktieinnehav. Å ena sidan åtnjuter poströstande aktieägare visserligen samma rättigheter som de aktieägare som deltar i stämman digitalt, å andra sidan kan poströstande aktieägare inte delta i diskussioner och andra överläggningar på stämman. Denna olägenhet löses emellertid genom att de aktieägare som väljer att poströsta, endast på grund av risken för ett teknikfallissemang, även har rätt att delta i stämman digitalt och delta i diskussioner och överläggningar i frågor om bolagets angelägenheter. Som framgått i avsnittet ovan beror detta delvis på den tekniska lösningens utformning, exempelvis om det finns möjlighet att ställa frågor med ljud- och bildteknik eller endast via en chattfunktion. Jag anser vidare att aktieägare som poströstat innan stämman även bör ha möjlighet att avlägga en ny röst på stämman som gör den tidigare poströsten ogiltig,⁵³² exempelvis om det på stämman framkommer nya omständigheter som gör att aktieägaren vill ändra sin röst. Nackdelen med denna möjlighet är dock att det kan vara administrativt betungande och ta extra tid i anspråk eftersom vissa poströster måste makuleras och röstlängden uppdateras. Som ovan framgått borde röstlängden dock kunna uppdateras tämligen enkelt om den tekniska lösningen erbjuder att en dynamisk röstlängd upprättas.

En nackdel med att erbjuda aktieägarna en möjlighet att poströsta som alternativ till digitalt deltagande är vidare att det finns en uppenbar risk att samtliga majoritetsaktieägare väljer att poströsta innan stämman för att slippa stå risken för ett teknikfallissemang. Detta riskerar att leda till att resultatet av omröstningarna redan kommer vara avgjorda innan den digitala stämman börjar. Konsekvensen av detta blir att det blir betydelselöst för övriga aktieägare att lägga fram andra förslag på stämman eller diskutera redan framlagda förslag. Stämmans funktion som beslutande organ blir därmed i någon mån helt meningslös. I anknytning till detta är en ytterligare nackdel att stämmans funktion som discussionsforum urholkas om majoriteten av aktieägarna väljer att poströsta och sedan inte deltar i stämman eftersom ärendena redan är avgjorda. Jag menar däremot att de effektivitetsvinster och andra fördelar som en digital stämma medför överväger de potentiella nackdelarna med att även erbjuda aktieägarna ett poströstningsalternativ.

Sammanfattningsvis anser jag att ett bolag med rättslig verkan bör kunna allokera *hela* teknikrisken till aktieägarna, det vill säga att aktieägarna bär hela risken för ett teknikfallissemang, under förutsättning att (i) aktieägarna har möjlighet att poströsta innan stämman med åtnjutande av särskilda skyddsregler som säkerställer aktieägarnas rättigheter, (ii) poströstande aktieägare har även rätt att delta i stämman digitalt för att delta i diskussioner, och (iii) poströstande aktieägare har rätt att avge en ny röst på stämman som gör den tidigare

⁵³² Här kan en jämförelse göras med poströstning enligt 7 kap. 4 a § ABL. Om en aktieägare utnyttjat möjligheten till poströstning, men likväl dyker upp på stämman personligen eller genom ombud, anses aktieägaren ha fränfallit sin poströst och har följaktligen rätt att avlägga en ny röst på stämman. Av s. 56 i prop. 2009/10:247 följer att aktieägaren på stämman även bör upplysas om att han eller hon har ansetts fränfallit sin poströst.

avlagda poströsten ogiltig. Motsatsvis anser jag att aktieägarna *inte* bär hela risken för ett teknikfallissemang om bolaget *inte* erbjuder aktieägarna möjligheten att poströsta med åtnjutande av särskilda skyddsregler. I linje med Sjömans slutsats avseende hybridstämmor anser jag att aktieägarna i denna situation, det vill säga om aktieägarna *inte* erbjuds ett *fullgott alternativ* till deltagande, endast bär risken för tekniska problem på aktieägarens sida, och alltså inte risken för teknikstrul hos bolaget eller på den plattform där stämman genomförs.

För att analysen ska bli fullständig måste några ytterligare frågor diskuteras beträffande teknikrisken. Ett alternativ till vad som konstaterats ovan är att reglera frågan om vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma i bolagsordningen. Som framgått ovan har detta föreslagits av GC100. Förslaget syftar till att öka rättssäkerheten vid digitala stämmor. Enligt min mening finns det fördelar med att reglera frågan i bolagsordningen, eftersom bolaget inför varje stämma inte behöver lämna upplysningar om teknikriskfördelningen i kallelsen, samt att alla aktieägare är införstådda med vad som gäller avseende teknikrisken. Med anledning av att bolagsordningen är offentlig finns det även en möjlighet att innan en eventuell investering i ett bolag ta del av hur bolaget reglerat teknikrisken. Något skyddsvärt intresse kan då inte anses äventyras.

För att nyansera frågeställningen ytterligare kommer något sägas om möjligheten att klandra ett beslut som fattats trots att stämman upplever tekniska problem. Jag anser att detta till viss del kan ge ledning för hur teknikrisken kan fördelas. En fråga som aktualiseras kopplat till risken för ett teknikfallissemang vid digitala stämmor är frågan huruvida ett stämmobeslut, som tillkommit trots att vissa aktieägare inte kunnat avlägga sin röst på grund av tekniska problem, utgör ett klanderbart beslut. En klandertalan består av ett yrkande om att ett stämmobeslut ska ogiltigförklaras eller ändras. Än så länge är frågan huruvida ett stämmobeslut, som tillkommit fastän stämman upplever tekniska problem, utgör ett klanderbart beslut ytterst sparsamt behandlad i litteraturen. Det synes inte heller finnas någon praxis som klargör rättsläget. Utan närmare motivering konstaterar Unger endast kortfattat att ett stämmobeslut *inte* kan ogiltigförklaras om stämman upplever tekniska problem. Varken Sevenius eller Hultmark verkar däremot instämma i Ungers uppfattning, utan är snarare av åsikten att en aktieägare, som inte kunnat delta i en omröstning på stämman på grund av tekniska problem, kan föra en klandertalan mot bolaget med möjlighet att få beslutet upphävt eller ändrat. Emellertid för varken Sevenius eller Hultmark ett längre resonemang kring under vilka omständigheter ett sådant beslut kan bli föremål för klander. Några slutsatser beträffande teknikrisken är dock möjliga att dra utifrån Sevenius tankegångar.

Innan jag framför min egen åsikt i frågan om klander av stämmobeslut vid digitala stämmor vill jag nyansera Sevenius uppfattning något genom att knyta an till den uppdelningen av riskbärare som gjorts ovan. Som framförts ovan för Sevenius ett resonemang om att i den mån de tekniska problemen ligger hos aktieägaren själv, exempelvis att aktieägarens internetanslutning bryts, får det betraktas som att aktieägaren temporärt lämnat stämman. Sevenius allokerar alltså teknikrisken till den enskilde aktieägaren om teknikproblemen ligger hos aktieägaren, vilket innebär att aktieägaren bär de fulla konsekvenserna av det. Med anledning av detta drar jag slutsatsen att Sevenius menar att en aktieägare alltså *inte* kan klandra

ett stämmobeslut om tekniken endast strular hos aktieägaren. Enligt min uppfattning är det en rimlig slutsats att ett stämmobeslut inte kan upphävas eller ändras på grund av att en aktieägare inte kunnat utöva rösträtt på stämman på grund av teknikstrul som beror på aktieägaren själv. Den slutsatsen baserar jag framför allt på vad som anförts i diskussionen ovan, beträffande att risken för tekniska problem hos aktieägaren alltid bärs av den enskilde aktieägaren själv vid en digital stämma. Slutsatsen är alltså sammantaget att en aktieägare alltid bär risken för tekniska problem på aktieägarens sida, och detta gäller oavsett om bolaget erbjuder aktieägarna ett *fullgott alternativ* till deltagande i stämman eller inte, vilket i förlängningen innebär att ett stämmobeslut som fattats även fast någon eller några aktieägare inte kunnat delta på grund av egna tekniska problem inte utgör ett klanderbart stämmobeslut.

Om ett stämmobeslut inte kan klandras i dessa fall, när menar då Sevenius att ett stämmobeslut kan klandras på grund av tekniska problem? Sevenius framhåller kortfattat i sitt resonemang att bolagsledningen har det yttersta ansvaret för att de tekniska verktygen som används för att genomföra stämman fungerar tillfredsställande. Huruvida Sevenius anser att aktieägarna står risken för ett teknikfallissemang hos bolaget eller på den plattform där stämman arrangeras framgår inte i anslutning till resonemanget om klander. Sammantaget anser jag att ett beslut som tillkommit trots att stämman upplevt tekniska problem *inte* bör kunna ändras eller upphävas genom klander, såvida bolaget erbjuder aktieägarna ett *fullgott alternativ* till deltagande i stämman.

Mitt svar på uppsatsens andra frågeställning är sammanfattningsvis att *aktieägarna* bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital bolagsstämma under förutsättning att (i) aktieägarna har möjlighet att välja mellan att *antingen* delta i stämman digitalt *eller* välja att poströsta med åtnjutande av särskilda skyddsregler (det vill säga ett *fullgott alternativ* till deltagande i stämman), (ii) poströstande aktieägare även har rätt att delta i stämman digitalt för att kunna delta i diskussioner och överläggningar, och (iii) poströstande aktieägare kan avge en ny röst på stämman vilket gör den tidigare poströsten rösten ogiltig. Om aktieägarna inte erbjuds ett fullgott alternativ till deltagande bär aktieägarna endast risken för ett teknikfallissemang på aktieägarnas sida.

Avslutningsvis vill jag framhålla att mitt svar på frågeställningen om vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma endast är ett förslag på hur teknikriskfördelningen kan fördelas. Det är mycket möjligt att lagstiftaren, om det i framtiden införs permanenta regler i aktiebolagslagen som möjliggör digitala stämmor, väljer att reglera teknikriskfördelningen på ett annat sätt.

6.4 Ett förslag till fortsatt forskning: bolagsstämma genom blockkedjeteknik

Som framgått ovan har de senaste årens tekniska utveckling möjliggjort för aktiebolag att hålla digitala bolagsstämmor, vilket kan resultera i att aktieägare får större insyn och inflytande över bolagets angelägenheter. För att modernisera stämman ytterligare finns det i litteraturen förslag på att det i framtiden ska vara möjligt att hålla stämma genom användning av blockkedjeteknik

och smarta kontrakt.⁵³³ Diskussionen kring stämman genom blockkedjeteknik är något som jag stött på kontinuerligt under arbetet med uppsatsen. Blockkedjetekniken har utvecklats i hög takt de senaste åren och kommer fundamentalt förändra flera olika branscher och sektorer. Tekniken kan exempelvis användas för att öka säkerheten vid omröstningar genom att aktier och aktieboken baseras på blockkedjeteknik, samt utnyttja smarta kontrakt för att verkställa beslut fattade av stämman.

Med anledning av de senaste årens utveckling inom blockkedjeteknik har justitieministeriet i Tyskland gett i uppdrag åt en expertgrupp att undersöka vilka möjligheter och risker det finns med att använda blockkedjeteknik inom aktiebolagsrätten.⁵³⁴ Även börsoperatören Nasdaq har visat ett stort intresse för att implementera blockkedjeteknik och smarta kontrakt i sin teknik. I februari 2016 lanserade Nasdaq ett pilotprojekt tillsammans med Estland i syfte att testa blockkedjeteknik för utövande av rösträtt vid stämmor.⁵³⁵ Tekniken möjliggjorde för aktieägare som ägde aktier i bolag noterade på Nasdaq Tallinn att utöva rösträtt digitalt på stämmor med hjälp av blockkedjeteknik.⁵³⁶

Trots att användningen av blockkedjeteknik inom bolagsrätten fortfarande är i ett tidigt stadie samt att det finns flera legala aspekter som fortfarande måste utredas, har Nasdaq påvisat att det är praktiskt möjligt att använda tekniken inom detta område. De möjligheter och risker som användningen av blockkedjeteknik kan ge upphov till inom aktiebolagsrätten är sammantaget ett förslag till vidare forskning.

6.5 Några avslutande reflektioner utifrån undersökningen

Avslutningsvis kan det konstateras att det verkar finnas ett intresse av att införa permanenta regler om digitala bolagsstämmor i aktiebolagslagen. Enligt min mening ligger digitala stämmor i linje med de senaste årens tekniska utveckling och intresset av effektivitet bland börsbolag och aktieägare. Fördelarna med digitala stämmor är framför allt att det är både tids- och kostnadseffektivt för såväl företag som aktieägare. Digitala stämmor innebär även att det geografiska hindret överbyggs, vilket möjliggör för fler aktieägare att delta i och utöva inflytande på stämman. Om det införs en möjlighet att hålla digitala stämmor är det däremot viktigt att säkerställa att stämmans syfte och funktioner kan upprätthållas även vid digitala stämmor, exempelvis vad gäller aktieägarnas insyn och inflytande, bolagsledningens upplysningsplikt, deltagandekontroll och röstningsförfarandet. Som framgått tidigare i framställningen anser jag att det är praktiskt möjligt att upprätthålla stämmans syfte och funktioner vid digitala bolagsstämmor. Den digitala stämman kan till och med anses fördelaktig i förhållande till bolagsstämmans syfte och funktioner i jämförelse med en traditionell fysisk

⁵³³ Lafarre & Van der Elst (2017); Lafarre & Van der Elst (2018); Lafarre & Van der Elst, *Blockchain and Smart Contracting Tech for Modern Shareholder Involvement*.

⁵³⁴ Seibert (2022), s. 1062.

⁵³⁵ Lafarre & Van der Elst (2017), s. 17; Lafarre & Van der Elst (2018), s. 21; Nasdaq, *Nasdaq's blockchain technology to transform the Republic of Estonia's e-residency shareholder participation*; Nasdaq, *Is blockchain the answer to E-voting? Nasdaq believes so*; Irrera, *Nasdaq successfully completes blockchain test in Estonia*.

⁵³⁶ Lafarre & Van der Elst (2017), s. 17 f.

stämma. I enlighet med vad som anförts ovan är en ytterligare förutsättning för digitala stämmor att lagstiftaren tydliggör vem som bär risken för ett teknikfallissemang vid en digital stämma.

Hur kommer då framtidens bolagsstämma vara utformad? Under förutsättning att det införs permanenta regler om digitala bolagsstämmor i aktiebolagslagen tror jag att fler och fler börsbolag och aktieägare kommer upptäcka fördelarna med och välja den digitala stämμοformen. Åtminstone bör hybridstämmor vara mer regel än undantag för börsbolagen framöver, innan den digitala bolagsstämman blir en allmänt accepterad standard bland börsbolagen för hållande av bolagsstämma.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Svenskt offentligt tryck

Lagar

Aktiebolagslag (2005:551).

Lag (2020:198) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Lag (2022:121) om tillfälliga undantag för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Ordningslag (1993:1617).

Årsredovisningslag (1995:1554).

Förordningar

Förordning (2020:114) om förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar.

Förordning (2020:162) om ändring i förordning (2020:114) om förbud mot att hålla allmänna sammankomster och offentliga tillställningar.

Propositioner

Prop. 1973:168 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i lagen (1973:303) om ändring i lagen (1944:705) om aktiebolag, m.m.

Prop. 1975:103 Regeringens proposition med förslag till ny aktiebolagslag, m.m.

Prop. 1997/98:99 Aktiebolagets organisation.

Prop. 2004/05:85 Ny aktiebolagslag.

Prop. 2006/07:65 Informationskrav i noterade företag, m.m.

Prop. 2009/10:247 Aktieägares rättigheter.

Prop. 2012/13:166 Handläggning av vissa associationsrättsliga ärenden.

Prop. 2019/20:143 Tillfälliga åtgärder för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Prop. 2019/20:163 Fler tillfälliga åtgärder för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Prop. 2020/21:41 Förlängning av de tillfälliga åtgärderna för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Prop. 2021/22:112 Återinförande av tillfälliga åtgärder för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Statens offentliga utredningar

SOU 1971:15 Förslag till aktiebolagslag m.m.

SOU 1995:44 Aktiebolagets organisation.

SOU 2001:1 Ny aktiebolagslag.

SOU 2004:46 Svensk kod för bolagsstyrning. Förslag från Kodgruppen.

SOU 2004:130 Svensk kod för bolagsstyrning. Betänkande av Kodgruppen.

Motioner

Motion 2020/21:3758 med anledning av prop. 2020/21:41. Förlängning av de tillfälliga åtgärderna för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Motion 2021/22:4395 med anledning av prop. 2021/22:112. Återinförande av tillfälliga åtgärder för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Motion 2021/22:4396 med anledning av prop. 2021/22:112. Återinförande av tillfälliga åtgärder för att underlätta genomförandet av bolags- och föreningsstämmor.

Motion 2022/23:1010 Ansvarsfull associationsrätt.

Skriftliga frågor till statsråd

Skriftlig fråga till statsråd 2021/22:768 Möjlighet till digitala bolagsstämmor.

Skriftlig fråga till statsråd 2021/22:787 Digitala stämmor i framtiden.

Svar på frågorna 2021/22:768 Möjlighet till digitala bolagsstämmor, 2021/22:787 Digitala stämmor i framtiden och 2021/22:788 Smittspridning i samband med stämmor.

EU-dokument

Direktiv

Europaparlamentets och rådets direktiv 2007/36/EG av den 11 juli 2007 om utnyttjande av vissa aktieägares rättigheter i börsnoterade företag.

Förordningar

Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 910/2014 av den 23 juli 2014 om elektronisk identifiering och betrodda tjänster för elektroniska transaktioner på den inre marknaden och upphävande av direktiv 1999/93/EG.

Utländskt offentligt tryck

Danmark

Lov nr. 470 af 12/06/2009 om aktie- og anpartsselskaber.

Finland

Aktiebolagslag (624/2006).

USA

Delaware General Corporation Law (Title 8, Chapter 1 of the Delaware Code).

Litteratur

Adestam, Johan, Nerep, Erik & Samuelsson, Per, *Aktiebolagslag* (2005:551), Lexino (JUNO).

Almlöf, Hanna, Om flexibelt beslutsfattande i aktiebolag, *Ny Juridik*, nr. 4, 2014, s. 63–79.

Andersson, Sten, Johansson, Svante & Skog, Rolf, *Aktiebolagslagen: En kommentar*, 17 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2022.

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, *Aktiebolagets grundproblem*, 6 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2021.

Bergström, Clas & Samuelsson, Per, En svensk kod för bolagsstyrning, *Ekonomisk Debatt*, vol. 32, nr. 5, 2004, s. 3–6.

Boros, Elizabeth, Corporate Governance in Cyberspace: Who Stands to Gain What from the Virtual Meeting?, *Journal of Corporate Law Studies*, vol. 3, nr. 1, 2003, s. 149–179.

Dotevall, Rolf, *Aktiebolagsrätt: Fördjupning och komparativ belysning*, Stockholm: Norstedts Juridik, 2015.

Dotevall, Rolf, Etableringsfrihet för aktiebolag och skyddet för bolagsborgenärerna, *SvjT*, 2006, s. 885–899.

Eklund, Karin & Stattin, Daniel, *Aktiebolagsrätt och aktiemarknadsrätt*, 3 uppl., Uppsala: Iustus Förlag, 2021.

Fontenot, Lisa A., Public Company Virtual-Only Annual Meetings, *The Business Lawyer*, vol. 73, nr. 1, 2017, s. 35–51.

Gao, Huasheng, Huang, Jun & Zhang, Tianshu, Can Online Annual General Meetings Increase Shareholders' Participation in Corporate Governance?, *SSRN*, 2019.

Hultmark, Christina, Bolagsstämma on-line, *JT*, nr. 4, 1998/99, s. 845–859.

Johansson, Svante, *Bolagsstämma*, Juristförlaget, Diss., Stockholms universitet, 1990.

Johansson, Svante, *Bolagsstämma i svenska aktiebolag*, Stockholm: Norstedts Juridik, 2018a.

Johansson, Svante, *Svensk associationsrätt i huvuddrag*, 12 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2018b.

Keisu, Jenny, Svensk kod för bolagsstyrning – bättre att förklara än att följa?, *JT*, nr. 3, 2008/09, s. 720–727.

Kleineman, Jan, Rättsdogmatisk metod, I: *Juridisk metodlära*, Nääv, Maria & Zamboni, Mauro (red.), 2 uppl., Lund: Studentlitteratur, 2018, s. 21–46.

Koevski, Goran, Tushevskaja Gavrilovik, Borka & Spasevski, Darko, Twenty Years after the First Virtual-Only Annual Shareholders' Meeting: Can the Virtual-Only Meeting Be a Solution during the Time of COVID-19?, *Iustinianus Primus Law Review*, vol. 11, nr. 2, 2020.

van der Krans, Anatoli, The Virtual Shareholder Meeting: How to make it work?, *Journal of International Commercial Law and Technology*, vol. 2, nr. 1, 2007, s. 32–37.

Lafarre, Anne & Van der Elst, Christoph, Blockchain Technology for Corporate Governance and Shareholder Activism, *European Corporate Governance Institute (ECGI) Working Paper Series in Law*, nr. 390, 2018.

Lafarre, Anne & Van der Elst, Christoph, Bringing the AGM to the 21st Century: Blockchain and Smart Contracting Tech for Shareholder Involvement, *European Corporate Governance Institute (ECGI) Working Paper Series in Law*, nr. 358, 2017.

Lehrberg, Bert, *Aktiebolagsrätt*, Uppsala: Iusté, 2016.

Lehrberg, Bert, *Praktisk juridisk metod*, 13 uppl., Uppsala: Iusté, 2021.

Lekvall, Per, The Swedish Corporate Governance Model, I: *The Handbook of International Corporate Governance: A Definitive Guide*, Institute of Directors (red.), London: Kogan Page, 2009, s. 368–376.

Lüning, Wilhelm, Några anteckningar om fortsatt bolagsstämma, *NTS*, nr. 1, 2022, s. 41–50.

Magnus Magnusson, Carl & Blume, Daniel, Digitalisation and corporate governance, *OECD Corporate Governance Working Papers*, nr. 26, 2022.

Moberg, Anders, Corporate Governance and Cyberspace; Shareholder Meetings Online, *NTS*, nr. 3, 2005, s. 47–60.

Nili, Yaron & Wischmeier Shaner, Megan, Virtual Annual Meetings: A Path toward Shareholder Democracy and Stakeholder Engagement, *Boston College Law Review*, vol. 63, nr. 1, 2022, s. 123–198.

Peczenik, Aleksander, Juridikens allmänna läror, *SvJT*, 2005, s. 249–272.

Pemmelaar, Wanne M., Towards a Virtual General Meeting: 'I accept' or 'I decline', *Utrecht Law Review*, vol. 4, nr. 3, 2008, s. 163–187.

af Sandeberg, Catarina, *Aktiebolagsrätten*, 2 uppl., Lund: Studentlitteratur, 2007.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: Ämne, material, metod, argumentation och språk*, 5 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2021.

Sandgren, Claes, Är rättsdogmatiken dogmatisk?, *Tidsskrift for Rettsvitenskap*, vol. 118, nr. 4–05, 2006, s. 648–656.

- Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, 7 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2020.
- Seibert, Ulrich, Covid-19 and the Virtual AGM, I: *Festskrift till Rolf Skog*, Lidman, Erik, Sjöman, Erik, Munck, Johan, Isaksson, Mats & J. Gilson, Ronald (red.), Stockholm: Norstedts Juridik, 2022, s. 1057–1065.
- Ekdahl, Ossian, Bolagsstyrning i praktiken, I: *Börsrätt*, Sevenius, Robert & Örtengren, Torsten (red.), 5 uppl., Lund: Studentlitteratur, 2021, s. 451–470.
- Sevenius, Robert, *Praktisk bolagsstyrning: Roller, uppgifter och ansvar*, Stockholm: Bonnier Utbildning, 2010.
- Sevenius, Robert, *Rätt Bolagsrätt 2022*, Stockholm: Sanoma Utbildning, 2022.
- Sjöman, Erik, Bolagsstämma med elektroniskt distansdeltagande m.m. – kommentar med anledning av ett tillägg av Sven Unger, *NTS*, nr. 4, 2020, s. 35–42.
- Skog, Rolf, Bolagsstämma on-line – en kommentar, *JT*, nr. 1, 1999/00, s. 235–239.
- Skog, Rolf, Om betydelsen av vinstsyftet i aktiebolagslagen, *SvJT*, 2015, s. 11–19.
- Skog, Rolf, *Rodhes Aktiebolagsrätt*, 26 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2020.
- Stattin, Daniel, Company Law Reform och Aktiebolagskommittén – Bolagsrättsliga reformer i Storbritannien och Sverige, *SvJT*, 2002, s. 116–137.
- Strand, Terese, Bolagsstämmor i praktiken – preliminära slutsatser från Sverige och Danmark, *NTS*, nr. 4, 2008, s. 80–93.
- Strömholm, Stig, Lyles, Max & Valguarnera, Filippo, *Rätt, rättskällor och rättstillämpning: En lärobok i allmän rättslära*, 6 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2020.
- Svernlöv, Carl, *Bolagsrättsliga FAQ*, 3 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2019.
- Svernlöv, Carl, Decharge – om ansvarsfrihetsinstitutet enligt den svenska aktiebolagslagen, *NTS*, nr. 2, 2007, s. 79–95.
- Svernlöv, Carl, Om användning av decharge i aktiebolag – en teoretisk analys, *NTS*, nr. 1, 2005, s. 93–99.
- Svernlöv, Carl, *Svensk kod för bolagsstyrning: En kommentar*, 5 uppl., Stockholm: Wolters Kluwer, 2017.
- Unger, Sven, *Bolagsstämma i praktiken: En teoribok*, 2 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik, 2020a.
- Unger, Sven, Börsbolagets bolagsstämma: förr, nu – och sedan?, I: *Festskrift till Rolf Skog*, Lidman, Erik, Sjöman, Erik, Munck, Johan, Isaksson, Mats & J. Gilson, Ronald (red.), Stockholm: Norstedts Juridik, 2022, s. 1167–1176.

Unger, Sven, *Nya former för bolagsstämmor, m.m.: Tillägg till Bolagsstämman i praktiken: En teoribok – hösten 2020*, Stockholm: Norstedts Juridik, 2020b.

Unger, Sven, Special Features of Swedish Corporate Governance, *Kollegiet för Svensk bolagsstyrning*, 2006.

Zetsche, Dirk A., Anker-Sørensen, Linn, Consiglio, Roberta & Yeboah-Smith, Miko, Enhancing virtual governance: comparative lessons from COVID-19 company laws, *Journal of Corporate Law Studies*, vol 22, nr. 1, 2021, s. 115–150.

Zetsche, Dirk A., Anker-Sørensen, Linn, Consiglio, Roberta & Yeboah-Smith, Miko, The COVID-19-Crisis and Company Law – Towards Virtual Shareholder Meetings, *University of Luxembourg Faculty of Law, Economics & Finance WPS*, 2020.

Onlinekällor

Aktiespararna, *Dags att digitalisera bolagsstämmorna*, 2020, https://www.aktiespararna.se/system/files/uppdaterad_dags_att_digitalisera_bolagsstammorna.pdf (hämtad den 3 oktober 2022).

Computershare, *The future of shareholder meetings is virtually here*, 2017, <https://www.computershare.com/News/Virtual-Meetings.pdf> (hämtad den 20 september 2022).

EQT AB, *Välkommen till Årsstämman 2020 i EQT AB*, 2020, <https://eqtgroup.com/news/2020/valkommen-till-arsstamman-2020-i-eqt-ab> (hämtad den 17 oktober 2022).

EQT AB, *VÄLKOMMEN TILL ÅRSSTÄMMAN 2021 I EQT AB*, 2021, <https://eqtgroup.com/news/2021/valkommen-till-arsstamman-2021-i-eqt-ab> (hämtad den 17 oktober 2022).

EQT AB, *VÄLKOMMEN TILL ÅRSSTÄMMAN 2022 I EQT AB*, 2022, <https://eqtgroup.com/sv/nyheter/2022/valkommen-till-arsstamman-2022-i-eqt-ab> (hämtad den 17 oktober 2022).

GC100, *GC100 Discussion Paper: Shareholder Meetings – Time for Change?*, Thomson Reuters Practical Law, 2021, [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-029-3441?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-029-3441?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)) (hämtad den 15 november 2022).

Gustafsson, Mats, *Låt inte företagsledningarna gömma sig bakom digitala poststämmor*, Realtid, 29 april 2022, <https://www.realtid.se/lat-inte-foretagsledningarna-gomma-sig-bakom-digitala-bolagsstammor/> (hämtad den 17 oktober 2022).

Hennes & Mauritz AB, *Information om digitalt deltagande i årsstämman 2021*, 2021, <https://hmggroup.com/wp-content/uploads/2021/04/HM-Information-om-digitalt-deltagande-arsstamman-6-maj-2021-ren.pdf> (hämtad den 27 oktober 2022).

Hennes & Mauritz AB, *Information om digitalt deltagande i årsstämman 2022*, 2022, <https://hmggroup.com/wp-content/uploads/2022/03/Information-om-digitalt-deltagande-arsstamman-4-maj-2022.pdf> (hämtad den 27 oktober 2022).

Hennes & Mauritz AB, *Kallelse till årsstämma 2021*, 2021, <https://hmgroup.com/wp-content/uploads/2021/04/PRESSMEDDELANDE-KALLELSE-ARSSTAMMA-2021.pdf> (hämtad den 27 oktober 2022).

Hennes & Mauritz AB, *Kallelse till årsstämma 2022*, 2022 <https://hmgroup.com/wp-content/uploads/2022/03/Kallelse-arsstamma-2022.pdf> (hämtad den 27 oktober 2022).

Irrera, Anna, *Nasdaq successfully completes blockchain test in Estonia*, Reuters, 23 januari 2017, <https://www.reuters.com/article/nasdaq-blockchain-idUSL1N1FA1XK> (hämtad den 11 november 2022).

Jubb, Guy, Tomson, Lily & Kind, Michael, *The Future of the AGM*, Oxford Business Law Blog, 2021, <https://blogs.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2021/03/future-agm> (hämtad den 17 september 2022).

Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Den svenska modellen för bolagsstyrning*, https://www.bolagsstyrning.se/svensk-bolagsstyrning/den-svenska-modellen-for-bolagsstyrning_3689 (hämtad den 7 november 2022).

Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Frågor och svar avseende den svenska modellen för bolagsstyrning*, 2018, http://www.bolagsstyrning.se/UserFiles/Archive/Fragor_och_svar_avseende_den_svenska_modellen_for_bolagsstyrning.pdf (hämtad den 5 oktober 2022).

Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Om bolagsstyrning*, https://www.bolagsstyrning.se/om-kollegiet/om-bolagsstyrning_3662 (hämtad den 18 oktober 2022).

Kollegiet för svensk bolagsstyrning, *Svensk bolagsstyrning*, https://www.bolagsstyrning.se/om-bolagsstyrning/svensk-bolagsstyrning_3683 (hämtad den 17 oktober 2022).

Lafarre, Anne & Van der Elst, Christoph, *Blockchain and smart Contracting Tech for Modern Shareholder Involvement*, Oxford Business Law Blog, 2017, <https://blogs.law.ox.ac.uk/business-law-blog/blog/2017/08/blockchain-and-smart-contracting-tech-modern-shareholder-involvement> (hämtad den 6 december 2022).

Myndigheten för digital förvaltning, *Internationell e-legitimering*, 2022, <https://www.digg.se/digitala-tjanster/e-legitimering/e-legitimering-for-dig-som-offentlig-aktor/internationell-e-legitimering> (hämtad den 9 november 2022).

Nasdaq, *Is Blockchain the answer to E-voting? Nasdaq Believes So*, 2017, <https://www.nasdaq.com/articles/blockchain-answer-e-voting-nasdaq-believes-so-2017-01-23> (hämtad den 28 oktober 2022).

Nasdaq, *NASDAQ'S BLOCKCHAIN TECHNOLOGY TO TRANSFORM THE REPUBLIC OF ESTONIA'S E-RESIDENCY SHAREHOLDER PARTICIPATION*, 2016, <https://ir.nasdaq.com/news-releases/news-release-details/nasdaqs-blockchain-technology-transform-republic-estonias-e?releaseid=954654> (hämtad den 28 oktober 2022).

Noked, Noam, *Online Shareholder Participation in Annual Meetings*, Harvard Law School Forum on Corporate Governance, 2012, <https://corpgov.law.harvard.edu/2012/07/19/online-shareholder-participation-in-annual-meetings/> (hämtad den 13 oktober 2022).

Rutgers Center for Corporate Law and Governance, *Report of the 2020 Multi-Stakeholder Working Group on Practices for Virtual Shareholder Meetings*, 2020, https://cclg.rutgers.edu/wp-content/uploads/VSM-Working-Group-Report-12_10_2020.pdf (hämtad den 11 november 2022).

Sevenius, Robert, *Digital bolagsstämma i coronakrisens spår*, Blendow Lexnova Expertkommentarer, 2020, <https://www.lexnova.se/expertkommentarer/digital-bolagsstamma-i-coronakrisens-spar> (hämtad den 14 november 2022).

Svernlöv, Carl, *Hybridstämma – några praktiska frågor under Corona-krisen*, Norstedts Juridik, 2020, <https://www.nj.se/nyheter/hybridstamma-praktiska-fragor> (hämtad den 3 oktober 2022).

Sheehan, Anne & C. Stuckey, Darla, *Principles and Best Practices for Virtual Annual Shareowner Meetings*, Harvard Law School Forum on Corporate Governance, 2018, <https://corpgov.law.harvard.edu/2018/05/31/principles-and-best-practices-for-virtual-annual-shareowner-meetings/> (hämtad den 23 november 2022).

The Best Practices Committee for Shareowner Participation in Virtual Annual Meetings, *Principles and Best Practices for Virtual Annual Shareowner Meetings*, 2018, <https://www.broadridge.com/assets/pdf/broadridge-vasm-guide.pdf> (hämtad den 13 november 2022).

The Best Practices Working Group for Online Shareholder Participation in Virtual Annual Meetings, *Guidelines for protecting and enhancing online shareholder participation in annual meetings*, 2012, <https://www.broadridge.com/assets/pdf/broadridge-guidelines-for-protecting-and-enhancing-online-shareholder-participation-in-annual-meetings.pdf> (hämtad den 13 november 2022).

Dagstidningsartiklar

Engzell-Larsson, Lotta, *Dags att digitalisera stämmor*, Dagens Industri, 12 mars 2020.

Öjemar, Fredrik & Björkman, Fredrik, *Digitala bolagsstämmor kan bli politisk stridsfråga*, Dagens Industri, 30 mars 2022.

Övriga källor

Svensk kod för bolagsstyrning, gällande från den 1 januari 2020.